

ΑΡΓΙΑΙ ΚΑΙ ΑΓΙΟΙ ΤΙΜΩΡΟΙ

Υ Π Ο

ΔΗΜ. Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΥ

*«Οἱ Ἅγιοι καὶ ἂν δὲν μιλοῦνε,
κονταροχτυπιὲς βαροῦνε.»*

(Κρήτη κ. ἀ.).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εἶναι γνωστόν, ὅτι εἰς τὸ ἑορτολόγιον τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (εἰς τὰ «Μηναῖα», τοὺς «Συνεκδήμους» κ. ἄ.) αἱ μεγάλαι ἑορταὶ σημειοῦνται διὰ σταυροῦ μετὰ τὴν πρόσθετον ἔνδειξιν: «*Ἀργία καὶ κατάλυσις οἴνου καὶ ἐλαίου*» ἢ «*κατάλυσις ἰχθύων*». Δύναται τις νὰ διαπιστώσῃ ὅτι ἐκ τῶν 365 (ἢ 366) ἑορταστικῶν ἡμερῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔνιαυτοῦ αἱ 41 φέρουν σταυρὸν καὶ τὴν λέξιν «ἀργία». Ἐνεκα τούτου ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὀνομάζει «*γιορτὲς μετὰ σταυρὸν*» τὰς ἐπισήμους καὶ μεγάλας ἑορτάς καὶ διακρίνει ταύτας ἀπὸ τὰς ἀνεπισήμους, «*τίς ἀλαφρογιορτὲς*» ἢ «*δεύτερες*», τὰς ὁποίας ἀναλόγως τιμᾶ ἢ ἀντιπαρέρχεται¹.

Ἡ ἀργία εἶναι ἀπαραίτητος συνεκδήλωσις τοῦ ἑορτασμοῦ ἐνὸς Ἁγίου, σοβαρῶς ὑπολογιζομένου. Εἰς τὴν νεοελληνικὴν λατρείαν ἡ ἀργία αὕτη, ἔστω καὶ μὴ ἐπιβαλλομένη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, τηρεῖται ἤδη ἀπὸ τῆς παραμονῆς, ὡς πρώτη ἐκδήλωσις τιμῆς. Αἱ καλαὶ οἰκοκυραὶ τῶν χωρίων ἀπέχουν ἑνωρῖς, «*μετὰ τὴν καμπάνα τοῦ ἑσπερινοῦ*», πάσης συστηματικῆς ἐργασίας (ὑφαντικῆς, πλεξίματος, πλυσίματος ρούχων, ζυμώματος κλπ.), καλοῦσαι καὶ τοὺς συζύγους των νὰ διακόψουν τὰς γεωργικὰς ἀσχολίας των. Εἶναι τόσον ἀπαραίτητος ὁ ἀπὸ τῆς παραμονῆς σεβασμὸς τῶν ἑορτῶν, ὥστε αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἅγιοι φέρονται προτιμῶντες τὴν ἀφ' ἑσπέρας ἀργίαν ἀντὶ τῆς πρωΐνης:

¹ Λέγει ἐπίσης: *μεγαλογιορτή, βαρεῖὰ γιορτή, γιορτή - ἀργία ἢ: μικρογιορτή, ἀλαφρογιορτάδα, μικροσκόλη*. (Πρβλ. Δημ. Λουκοπούλου, Γεωργικὰ τῆς Ρούμελης, Ἀθῆναι 1938, σ. 164).

— 'Αποβραδὶς γιόρτασέ με
καὶ τὸ πρωτὶ δούλεψέ με¹.

'Αλλὰ κυρίως τῆς καθ' αὐτὴν ἡμέρας τῆς ἑορτῆς (ἰδίᾳ τῶν μεγάλων ἢ ἐπιφύβων ἁγίων) ἡ ἀργία ἐπιβάλλεται. *Τῇ φυλᾶνε τὴν ἡμέρα*, ὅπως λέγεται ἢ: *τὴν προσέχουν, τὴν γιορτάζουν, τὴν κοιτᾶνε, τὴν κρατᾶνε, τὴν ἔχουνε σκόλη*². 'Αλλωστε καὶ ἂν θελήσῃ κανεὶς νὰ τὴν παραβῇ ἐργαζόμενος, οὐδὲν ὄφελος θ' ἀποκομίσῃ. Κατὰ ἐπτανησιακὴν παροιμίαν: *Γιορτιάτικη δουλειὰ ποτὲ δὲν προφτελεύει*³.

Σημειοῦμεν ὅτι καὶ κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα ἐτηροῦντο ἡμέραι θρησκευτικῆς ἀργίας, αἱ *ἄπρακτοι* λεγόμεναι (ἢ καὶ *ἄπρακτοι ἑορτα.*), πρὸς τιμὴν θεῶν καὶ ἡρώων (πρὸβλ. *Πλουτάρχου*, 'Αλκιβιάδης 34). Εἰς τὴν Π. Διαθήκην ἢ τήρησις ἀργίας, ἐν συνδυασμῷ πρὸς θρησκευτικὴν ἑορτὴν ἢ νομηνίαν, συνοδευομένης ἐνίοτε καὶ ὑπὸ νηστείας, καταφαίνεται ἐκ τοῦ αὐστηροτέρου χωρίου τοῦ 'Ησαίου (1, 13-4), ὅπου φέρεται λέγων ὁ Θεός: *«Νηστείαν καὶ ἀργίαν καὶ τὰς νομηνίας ὑμῶν καὶ τὰς ἑορτὰς ὑμῶν, μισεῖ ἡ ψυχὴ μου»*. Οἱ Ρωμαῖοι ἐπίσης, ἔκτος ἀπὸ τὰς ἀργίας τῶν πολλῶν ἑορτῶν, ἐτήρουν *ἀπράκτους* (inertes) τὰς *ἀποφράδας* ἡμέρας (dies nefastos) διὰ τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς νεκροὺς τῶν. (*Πλουτάρχου*, 'Ηθικά 269 F).

Εἰς τὴν βυζαντινὴν νομολογίαν, αἱ μὲν μεγάλαι ἑορταὶ ἐλέγοντο ἐπίσης *ἄπρακτοι* ἢ *ἔξεργοι*, αἱ δὲ μικραὶ καὶ καθημεριναὶ *ἐπεργοὶ* ἢ *ἐμπρακτοι*. (Βλ. *Φαίδ. Κουκουλέ*, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, τόμ. Β1 (ἐν 'Αθήναις 1948), σ. 256).

Ὡς πρὸς τὴν βαθυτέραν ἐρμηνείαν καὶ τὰς πηγὰς προελεύσεως τῆς παρὰ πᾶσι τοῖς λαοῖς τηρουμένης λατρευτικῆς ἀποχῆς ἀπὸ πάσης ἐργασίας δυνάμεθα ν' ἀνατρέξωμεν, διὰ μὲν τὴν μαγικὴν (νεκροδαιμονικὴν καὶ καθαρτικὴν) σημασίαν τῆς εἰς τὰ taboos τῶν πρωτογόνων λαῶν⁴, διὰ δὲ τὴν θρησκευτικὴν ἐπιβολὴν τῆς (ἰδίᾳ παρὰ τοῖς χριστιανικοῖς λαοῖς) εἰς τὰ κελεύσματα τῆς Π. Διαθήκης⁵, ὡς

¹ *N. Γ. Πολίτου*, Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Παροιμίαι, τόμ. Γ' (ἐν 'Αθήναις 1901) σ. 671. Πρὸβλ. καὶ *Γ. 'Α. Μέγα*, Ζητήματα 'Ελλ. Λαογραφίας ('Επετ. Λαογρ. 'Αρχ., ἔτ. Ε'-ΣΤ' (1943/44), ἐν 'Αθήναις 1949, σ. 94-95.

² Οἱ Πόντιοι λέγουσιν διὰ τὰς βαρυτέρας ἑορτὰς τῶν ἁγίων: *Τὰ μαγαζία πα δὲν ἀνοίγανε!*

³ *N. Γ. Πολίτου*, Παροιμίαι, τόμ. Δ', ἐν 'Αθήναις 1902, σ. 524.

⁴ Βλ. *J. G. Frazer*, *The Golden Bough*, part II: *Taboo and the Perils of the Soul*, (New York, 1966), σ. 13 κ. ἐ., 205 κ. ἀ.

⁵ Πρὸβλ. 'Εξοδος 20, 8-11. *Λευϊτικόν* 23, 39. 'Ιερεμίας 17, 27 κ. ἀ.

καὶ εἰς τοὺς κανόνας τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας¹, εἶτα δέ, διὰ τοὺς Ἑλληνας, εἰς τὴν γραπτὴν καὶ τὴν προφορικὴν παράδοσιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας².

Σκοπὸς τῆς παρουσίας μελέτης εἶναι ἡ ἀνεύρεσις καὶ ἡ σχετικὴ ἐρμηνεία τῶν περιπτώσεων κατὰ τὰς ὁποίας ἡ μὴ τήρησις τῆς ἀργίας κατὰ τινὰ ἑορτὴν (δεσποτικὴν, θεομητορικὴν ἢ ἀγίου) ἐπιφέρει, κατὰ τὰς λαϊκὰς ἑλληνικὰς δοξασίας, τὴν τιμωρίαν τοῦ παραβάτου, ἀποδιδομένην εἰς τὴν προσωπικὴν ὄργην τοῦ μὴ τιμηθέντος ἀγίου ἢ τῆς περιφρονηθείσης ἑορτῆς.

Εἶναι γνωστὰ αἱ πανελλήνιοι παραδόσεις περὶ τῆς ὄργης γενικώτερον τῶν θεϊκῶν προσώπων καὶ τῶν ἀγίων, ὅταν ὁ ἄνθρωπος τοὺς περιφρονήσῃ. Πλεῖστα περιπτώσεις ἀπὸ τὰ ὑπὸ τοῦ λαοῦ περιγραφόμενα μαρμαρώματα, τὰς μεταμορφώσεις, τὰ βουλιάγματα κ. ἄ. ὀφείλονται, κατὰ τὰς λαϊκὰς δοξασίας, εἰς «θεομηνίαν» ἐκ τῶν ὡς ἄνω λόγων³.

Ἀξιοσημείωτον εἶναι ἐν προκειμένῳ, ὅτι ὄχι τόσον ὑπὸ μεγάλων ἀγίων καὶ ἐκ μεγάλων ἑορτῶν, ὅσον ὑπὸ μικροτέρας σημασίας ἀγίων τοῦ ἑλληνικοῦ ἑορτολογίου καὶ ἐκ φαινομενικῶς δευτερευουσῶν (δεσποτικῶν ἢ θεομητορικῶν) ἑορτῶν ἐπιφέρονται, κατὰ τὴν λαϊκὴν ἀντίληψιν, τὰ μεγαλύτερα δεινὰ πρὸς τιμωρίαν τῆς ἀδιαφορίας ἢ καὶ περιφρονησεως πρὸς τὴν λατρευτικὴν σημασίαν τῆς ἑορτῆς. Εἶναι οὗτοι οἱ Μικροάγιοι τιμωροὶ εἰς τοὺς ὁποίους ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀπονέμει τὰ ἰδικά του μικροανθρώπινα ἐλαττώματα⁴.

Παρόμοιαι ὑπῆρξαν αἱ δοξασίαι καὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων περὶ τῶν ἡσο-

¹ Πρβλ. Γ. Ἀ. Πάλλη καὶ Μ. Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων . . . τόμ. Δ', Ἀθήνησι 1854, σελ. 401.

² Χαρακτηριστικὰ εἶναι ὅσα λέγονται εἰς τὴν «Ἀποκάλυψιν τῆς Παναγίας»: «Ἄλλομονο εἰς ἐκεῖνους, ὅπου δὲν τιμῶσι τὴν ἁγίαν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς καὶ τὰς ἑορτὰς τῶν ἀγίων! καί: [ἐτιμωρήθησαν οἱ κολασμένοι], διότι δὲν ἐτιμῶσαν τὰς ἑορτὰς τῶν ἀγίων μου, ἀλλὰ ἐδούλεον. (βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Μελέτη ἐπὶ τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, τόμ. Α', Νεοελληνικὴ Μυθολογία, μέρος Β', ἐν Ἀθήναις 1874, σελ. 386-88).

³ Πρβλ. Ν. Γ. Πολίτου, Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ: Παραδόσεις, τόμ. Α, ἐν Ἀθήναις 1904, ἀριθμ.: 61, 284, 285, 348, 367, 833 κ. ἄ. Περὶ ὁμοίων παραδόσεων καὶ δοξασιῶν παρ' ἄλλοις λαοῖς, βλ. βιβλιογραφικὸν σημεῖωμα (Ν. Γ. Πολίτου) ἐν «Λαογραφία», τόμ. ΣΤ' (1917-8) σ. 657. Ὁμοίως: Arnold van Gennep, Manuel de folklore Français contemporain, tom I, Paris 1951, σ. 2159-60 κ. ἄ.

⁴ Χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ λεγόμενον περὶ περιφρονηθέντος ἀγίου, ὡς μικροῦ, ὅστις κατατρυπήσας τὸ ἐργόχειρον ὑφαινούσης γυναικὸς τῆς εἶπε χαιρεκάκως:

Μικρὸς ἅγιος ἤμωνα, μικρὸς τρυπίτσες ἔκανα!

(βλ. κατωτέρω εἰς σ. 61).

νος σημασίας θεῶν, ἡρώων καὶ ἡμιθέων, ὅτι ἀπῆτουν τιμᾶς ἰσοθέους καὶ ἐξεδήλουν τὴν ὀργὴν των, ἐὰν τὰς ἐστεροῦντο. Ἐναφερόμεν τὸ ἀναγραφόμενον περὶ τοῦ ἥρωος Ἐναγύρου (ἢ τοῦ «Ἐναγυρασίου δαίμονος») ἐν Ἀττικῇ, ὅστις «τοὺς οἴκους τῶν γειτονούντων αὐτῷ ἐκ βάρθρων ἀνέστρεψεν, ἐπειδὴ τὸ ἡρῶον αὐτοῦ ὑβρίσαι ἐπεχείρησαν»¹.

Εἶναι ποικίλαι αἱ ἰδιότητες καὶ οἱ προστατευτικοὶ ρόλοι τῶν ἁγίων καὶ τῶν ἑορτῶν, τοὺς ὁποίους ὁ λαὸς λαμβάνει ὑπ' ὄψιν του, προκειμένου ν' ἀπονεύμῃ τὰς διὰ τοῦ ἑορτασμοῦ καὶ τῆς ἀργίας τιμᾶς.

Ἐντονωτέρα εἶναι ἡ λατρεία τῶν τοπικῶν μάλιστα ἁγίων, οἵτινες ἑορτάζονται καὶ ὑπὲρ τὰ κελεύσματα τῆς ἐκκλησίας. Οἰασδήποτε συναξαρικῆς τάξεως καὶ ἂν εἶναι οὗτοι, ὁ λαὸς τοὺς προσέχει καὶ τοὺς τιμᾷ, ὡς θὰ εἴτιμα τοὺς κοσμικοὺς ἄρχοντας τοῦ τόπου. Σχετικὴ παροιμία συνιστᾷ:

*Τὸν ἄρχοντα τοῦ τόπου σου, τὸν ἅγιο τοῦ χωριοῦ σου*².

Ἀκολουθοῦν οἱ ἅγιοι πάτρωνες τῶν βαπτιστικῶν ὀνομάτων (ἰδιαιτέρως τῶν ἀρρένων μελῶν τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν ἀποδημούντων), τοὺς ὁποίους ὁ λαὸς τιμᾷ ἔστω καὶ μὲ χωριστὴν ἀργίαν³.

Ἐπονται οἱ ἅγιοι *θεραπευταί*, οἵτινες τιμῶνται κατὰ τόπους ἐκ παραδόσεως, ἀλλὰ καὶ ἰδιαιτέρως ἀπὸ κοινότητος ἢ οἰκογενείας, αἵτινες ἔπαθον καὶ διεσώθησαν⁴.

Ἰδιαιτέρα εἶναι καὶ ἡ λατρεία — μετὰ ἀργίας εἰς τὴν ἑορτὴν — τῶν ἁγίων προστατῶν ἐπαγγελημάτων καὶ συντεχνιῶν. Παλαιότερον ἰδίᾳ, ἐκ λόγων συναξα-

¹ E. L. Leutsch - E. G. Schneidewin, *Paroemiographi Graeci*, Gottingae 1839 - 1851, vol. I, 46 (Διογεν. 3, 31) καὶ I, 219 (Ζηνόβ. 2, 55).

² Ν. Γ. Πολίτου, *Παροιμίες*, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1900, σ. 525. Πρβλ. γενικώτερον τὰς παρὰ Ν. Πολίτη ἐν λέξει: *ἅγιος ἀναγραφομένης παροιμίας* (τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1899, σ. 216 - 225).

³ Σημειωτέον ὅτι καὶ ἡ Ἑλληνικὴ πολιτεία ἔχει ἐγκρίνει τὰς δημοσίας ἀργίας εἰς περιπτώσεις ἑορτασμοῦ πολιούχων ἁγίων, ἐπιτρέπει δὲ σιωπηρῶς τὴν ἀπὸ τῆς ἐργασίας ἀπουσίαν τῶν ἑορταζόντων διὰ τὸ ὄνομά των ὑπαλλήλων της.

⁴ Ἀξιοσημεῖωτος εἶναι ἡ πυκνὴ λατρεία ἁγίων θεραπευτῶν ἐπὶ πάσης περιπτώσεως ἀσθενείας, ἣτις ἐπισημαίνεται ἐν Κύπρῳ. (βλ. Ν. Γ. Κυριαζῆ, «Ἅγιοι θεράποντες», *Κυπρ. Χρονικά*, τόμ. Δ', ἐν Λάρνακι, 1926, σελ. 5 - 46). Εἰς τὰς ἐξ εὐγνωμοσύνης ἀργίας ὑπάγεται καὶ ἡ περιπτώσις τῶν διαφευγόντων κινδύνους (τελευταίως καὶ αὐτοκινητιστικούς), οἵτινες, σημειοῦντες τὸν ἅγιον τῆς ἡμέρας, ὑπόσχονται *ἀνὰ μορτάζουσαν τὴν ἡμέραν αὐτήν*.

οικῶν ἢ ἐκ παρετυμολογίας τοῦ ὀνόματος, συνέβαινεν, ὥστε ἄσημοι ἅγιοι νὰ εἶναι πάτρωνες σημαντικῶν ἐπαγγελμάτων¹.

Ἄλλὰ οἱ ἅγιοι, οἵτινες χρειάζονται περισσότερο σεβασμὸν καὶ θεωροῦνται ἀπειλητικώτεροι καὶ πλέον ἐπίφοβοι, εἶναι ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων ὁ ἑορτασμὸς συμπίπτει μὲ κρισίμους διὰ τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν ἢ καὶ τὴν ναυτιλίαν ἡμέρας. Ἰδίᾳ ἀπὸ τοὺς γεωργούς, ὁ τόσον ἐπισηφαλὴς χρόνος τῆς βλαστήσεως καὶ τῆς συγκομιδῆς, ἀνατίθεται πάντοτε εἰς τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν ἐκ τῆς ἑορταστικῆς ἀργίας ἱκανοποίησιν τῶν ἁγίων του.

Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ ἐπίθετα, τὰ ὁποῖα ἀπονέμονται εἰς τοὺς ἐποχικοὺς τούτους ἁγίους, ἀναλόγως πρὸς τὸν βαθμὸν καὶ τοὺς τρόπους τῆς ἐκδικητικότητος των. Οὕτω π. χ. ὁ ἅγιος Βλάσιος (11 Φεβρ.) ἐπονομάζεται «*μουσκαροπνίχτης*», φοβερὸς διὰ τοὺς τυχόν μὴ τιμῶντας αὐτὸν κτηνοτρόφους· ἡ Παναγία ἢ Βλαχέρνα (2 Ἰουλίου) γίνεται «*Καφοδεματοῦσα*» διὰ τοὺς ζευγάδες, οἵτινες ἄλωνίζουσι κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς· ὁ Ἅγ. Ἰωάννης (29 Αὐγούστου) ὀνομάζεται «*Ριγολόγος*», ἐπειδὴ τιμωρεῖ μὲ ἔλνοσίαν τοὺς παραβάτας, καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος (26 Σεπτ.) «*Σπαζοκάδης*», ἐπειδὴ ἐκδικεῖται τοὺς ἐργαζομένους μὲ τὸ νὰ διαρρηγνύη τοὺς κάδους τοῦ νέου οἴνου των.

Θὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν πορείαν τοῦ ἑορτολογίου τῆς ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας, σημειοῦντες ἰδιαίτερος ἐκ τῶν ἑορτῶν τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ ἐκεῖνας, εἰς τὰς ὁποίας διαπιστοῦμεν καὶ *λαογραφικὴν* ὑπόδειξιν τῆς ἀργίας, ἀσχέτως πρὸς τὰς ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις. Θὰ παραθέσωμεν (ἐκ δημοσιευμένων καὶ ἐξ ἀνεκδότων πηγῶν) περιπτώσεις καὶ ἀφηγήσεις περὶ τῆς τιμωροῦ ἐπεμβάσεως τῶν ἁγίων καὶ θὰ ἐπισημαίνωμεν ἐκάστοτε τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους ὁ λαὸς τιμᾷ καὶ φοβεῖται τὰς ἑορτάς. Θὰ ἴδωμεν ὅτι ἐκτὸς τῶν ἤδη ἐκτεθέντων θρησκευτικῶν καὶ εὐετηρικῶν αἰτίων, οἱ φόβοι οὗτοι θὰ ὀφείλωνται εἴτε εἰς παρερμηνείας ἐτυμολογικὰς καὶ συναξαρικὰς εἴτε εἰς παγανιστικὰ στοιχεῖα, ἐπιβιούντα ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν².

¹ Βλ. *Ἑλένης Βουραζέλη - Μαρινάκου*, Αἱ ἐν Θράκῃ συντεχνίαι τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν. Θεσσαλονίκη 1950, σελ. 109 - 113 καὶ *Μιχαὴλ Α. Καλινδέρη*, Αἱ συντεχνίαι τῆς Κοζάνης ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ἐν Θεσσαλονίκῃ, 1958, σ. 27 - 87).

² Θὰ συναντήσωμεν μεταξὺ τῶν ἑορτῶν καὶ παγανιστικῶς ἀποφράδας ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας ἀπαγορεύεται ἡ ἐργασία, ἀλλὰ καὶ ἡμέρας μαγικῆς εὐφορίας, συνιστώσας — ὡς ἡ Πρωτοχρονιά — ἢ ἐπιτρεπούσας ταύτην.

Β'. — Α Ι Π Ε Ρ Ι Π Τ Ω Σ Ε Ι Σ¹

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

1. Πρωτοχρονιά — Τ' ἄη Βασιλειοῦ. («Βασιλείου τοῦ Μεγάλου»). Περίσσεια ἀργίας διὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους. Ἐκ τῆς περισσεΐας ταύτης ἐξεπήδησε κατ' ἀντίθεσιν ἢ σύστασις, ὅπως ὁ καθέννας στὸ ἐπόγγελμά του κἀνη λήγη δουλειὰ σήμερα, γιὰ τὸ καλὸ καὶ γιὰ νὰ μὴν τεμπελιάσῃ, ἢ νὰ μὴν τοῦ λείπῃ ὄλον τὸ χρόνο. (Κεφαλληνία). Δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν «ἀντιαργίαν» τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, ἣτις ἀποβλέπει εἰς τὴν διὰ τῆς εὐτυχοῦς ἀπαρχῆς ἢ ἐνάρξεως ἐξασφάλισιν τῆς εὐημερίας.

6. Φῶτα. («Τὰ ἅγια Θεοφάνια»).

Μία ἐκ τῶν τριῶν μεγάλων δεσποτικῶν ἑορτῶν, τῆς ὁποίας ἡ ἀργία ἀποβαίνει τριήμερος (μὲ τὴν παραμονὴν (τοῦ Ἁγιασμοῦ) καὶ τὴν ἐπομένην (τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου):

Τρεῖς στὰ Γέγνα, τρεῖς στὰ Φῶτα

κ' ἔξι στὴν Ἀνάστασιν. (Ν. Γ. Πολίτου, Παροιμ. Γ' 534, 1).

Ἄλιμονο σ' ὅποιον διανοηθῆ νὰ ὀργώσῃ τὴν ἡμέραν αὐτὴν: *Τὰ Φῶτα ὁ Θεὸς ἔκαψε τὸ ζευγάρι.* . . (Γύθειον. βλ. εἰς Ἑπετ. Λαογρ. Ἀρχ., ἔτ. Ε' - ΣΤ' (1943 - 44, σελ. 141). Εἶναι ἑορτὴ ἐφάμιλλος πρὸς τὴν τοῦ Πάσχα: *Κάθε Φῶτα καὶ Λαμπρὴ* (Κεφαλληνία).

7. Τ' ἄη Γιάννη («Μνήμη Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου»).

Καὶ μόνη ἡ πληθώρα τῶν ἑορταζόντων μὲ τὸ ὄνομα Ἰωάννης ἀρκεῖ διὰ τὴν ἐπιβολὴν τῆς ἀργίας. Ὁ λαὸς ὅμως σέβεται ἰδιαιτέρως τὸν Ἅγιον, ὡς προστατὴν καὶ φύλακα τῶν δεσμῶν τῆς κουμπαριᾶς (ἀναδόχων), ὡς καὶ τῶν νεοβαπτισθέντων τέκνων. Ἡ πολιτεία ἐτίμα ἐπίσης παλαιότερον τὴν ἡμέραν αὐτὴν καὶ τὴν περιελάμβανεν εἰς τὰς διακοπὰς τῶν σχολείων.

14. Ἀντίφωτα («Ἀποδόσεις τῆς ἑορτῆς τῶν Θεοφανίων»). Ὁ λαὸς προσέχει τὰς ἀποδόσεις τῶν ἑορτῶν καὶ εἶναι πιθανὸν ὅτι φοβεῖται τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀντι- ὡς τι κατ' ἐπίτασιν τιμωρὸν (πρβλ. καὶ Ἀντίπασχα). Ἀποτρέπει λοιπὸν κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν τοὺς γεωργοὺς νὰ ἀροτριώσῃ:

Τὰ Φῶτα [ὁ Θεὸς] ἔκαψε τὸ ζευγάρι,

τ' Ἀντίφωτα, καὶ τὸν ζευγολάτῃ (Γύθειον. Ἑπ. Λαογρ. Ἀρχ., ἔνθ' ἄν., σ. 141).

17. Τ' Ἁγι - Ἀντωνιοῦ («Ἀντωνίου τοῦ μεγάλου»).

Ἡμέρα μέσου χειμῶνος. Κατὰ κρητικὸν παροιμιᾶκὸν στιχοῦρημα:

¹ Οἱ μῆνες δίδονται κατὰ τὴν νεωτέραν πολιτικὴν καὶ οὐχὶ τὴν παλαιὰν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν.

Ἐστὶ δεκαπρῶτον τοῦ Γεναριοῦ εἶναι, κερὰ, τ' ἀγι-Ἀντωνιοῦ·
... τοτεσάς, κερὰ μαντόνα, εἶν' ἢ φούρια τοῦ χειμῶνα!

(N. Γ. Πολίτων, Παροιμίαι Α', 227).

Οἱ ἀγρόται φοβοῦνται κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τὸ χαλάζει [καὶ κάθε παγω-
νιά] διὰ τοῦτο δὲν ἐργάζονται. (Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., ἔτ. Ε' - ΣΤ', σ. 95). Ἀλλὰ
γενικώτερον ὁ Ἄγ. Ἀντώνιος, ὡς τι μεταφυσικώτερον πνεῦμα, εἶναι πολὺ αὐστη-
ρὸς εἰς τὴν ἀργίαν του. Χαρακτηριστικὰ εἶναι ὅσα ἀναφέρει ὁ Δ. Καμπούρογλου
διὰ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας: Τοῦ Ἀγίου
Ἀντωνίου ἐγύριζαν [μόνον] τὰ μεντέρια (= στρώματα τοῦ καναπέ) καὶ ἐσάρωναν
ὄλον τὸ σπίτι· ἄλλην ἐργασίαν δὲν ἔκαμνον. Σχετικῶς ἔλεγον:

Κόρη ζύμωσε, ξαγκωνιάστηκε·
κόρη ἔπλυνε, ξεχειριάστηκε·
κόρη λούστηκε, ἴκῃ ἢ κορφὴ της·
κόρη ξήλωσε, σπυριὰ φύτρωσε·
κόρη σάρωσε, λογάρι εἰδρῆκε!

Ἐν Ἡπείρῳ: Ἀπὸ τὴν παραμονὴν τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου καὶ μέχρι τὴν
ἄλλη μέρα τῆς γιορτῆς δὲν ἐργάζονται, γιατί — λένε — ὁ ἅη Ντώνης τοὺς κατα-
στρέφει τὴν ἐργασία ποὺ κάνουν, καὶ τοὺς κάνει κακὸ...

Μιά γυναῖκα ὕφαινε τὴν παραμονὴν τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου, καὶ μιὰ ἄλλη
ποὺ τὴν εἶδε, τῆς λέει: — «Υφαίνεις, σήμερα κυρά; Αὔριο ἔρχεται ὁ ἅη Ντώ-
νης». — «Ἄ, Ἀντών' καὶ Σφιντών' δὲν ξέρω ἐγώ! Εἶναι μικρὸς ἅγιος ὁ ἅη Ντώ-
νης!» τῆς εἶπε ἐκείνη, καὶ συνέχισε τὴ δουλειά της. Τὸ πρῶτ' ποὺ ξημέρωσε,
πηγαίνει στὸν ἀργαλειό της καὶ βλέπει τὸ β'λάρι της [ὑφαντὸ] ὄλο μικρὸς τρυ-
πες ἀπὸ τὸ σκόρο καὶ τὰ ποντίκια. Ἐνῶ κοίταζε λυπημένα τὸ ὕφασμά της, τῆς
φάνηκε πὼς ἄκουσε μιὰ φωνὴ νὰ τῆς λέη: «Μικρὸς Ἀντώνης ἤμουνα, μικρὸς
τρυπίτσες ἔφτιαξα»¹.

Ἀλλὰ ὁ ἅγιος Ἀντώνιος τιμωρεῖ καὶ ἐμμέσως: Κάποτε μιὰ γυναῖκα
πήγαινε στὸ λόγγο γιὰ ξύλα. Τὴ βρῆκε μιὰ γειτόνισσα στὸ δρόμο καὶ τῆς λέει:
— «Σήμερα γιορτάζ' ὁ ἅγιος Ἀντώνης· δὲν κάνει τέτοια μέρα νὰ πᾶς γιὰ κλαρί!»
Ἐκείνη ἀδιαφόρησε καὶ ἀπάντησε: — «Ἀντών'ς καὶ Σφιντών'ς, τὴ δ'λειά τ' κάν',

¹ Δημητρ. Γρ. Καμπούρογλου, Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων, τόμ. Γ', ἐν Ἀθήναις
1896, σ. 152.

² Κωνστ. Σιόντη, Λαογραφικὰ Ἡπείρου. Ἰωάννινα (ἀνάτ. ἐκ τῆς Ἡπειρωτ.
Ἑστίας) 1965, σ. 8.

κ' ἰγὼ τῇ δ' κειά μ' ! ». Ἄλλὰ ὅταν ἔκαμε νὰ κόψη τὸ κλαρί, ἔπεσε στὸ γκρεμὸ καὶ σκοτώθηκε.

(Ἡπειρος, Καλέντζι, 1969. Πληροφορία ἀπὸ τὸν φοιτητὴν τῆς Φιλοσοφ. Σχολῆς Ἰωαννίνων, Λάμπρον Βλαχογιάννην).

Καὶ ἐν Ἀκαρνανίᾳ. Κάποτε μιὰ γυναίκα ἔγνεθε τῇ ρόκα τῆς, νὰ ξημερώνη τοῦ Ἀη-Ἀντωνιοῦ. Αὐτὴ δὲν τὸ εἶχε καταλάβει, καὶ τῇ νύχτα στὸ θαμποφέξιμο, ὅταν πιά εἶχε ἀποκοιμηθῆ κουρασμένη, ἔνοιωσε νὰ τὴν τραβοῦν. Μιὰ μαλλιάρη νυφίτσα εἶχε μπῆ καὶ τὴν τραβοῦσε νὰ τὴν βγάλῃ ἔξω. Ἡ γυναίκα τρόμαξε καὶ φώναξε: — « Ἄσε με, τί ἔκαμα; » Κ' ἡ νυφίτσα τῆς ἀπαντᾷ: — « Γιατὶ ἔγνεθες, ἐνῶ ξημέρωνε τοῦ Ἀη-Ἀντωνιοῦ; Ἐμένα μ' ἔστειλε ὁ Ἀη-Ἀντώνης »¹.

18. Τ' ἁγίου Ἀθανασίου (« Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου »).

Ἡ λέξις Ἀ θ α ν ἄ σ ι ο ς, περικοπεῖσα εἰς Θ α ν ἄ σ η ς, ἐπλησίασεν ἔτυμολογικῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ θανάτου· μάλιστα, ἐπειδὴ καὶ ἡ Ἐκκλησία, ἔτυμολογοῦσα ἴσως τὸ ὄνομα ἐπίσης ἐκ τοῦ ἀθανασία, ἠδύνησε τὴν καθιέρωσίν του εἰς τοὺς ναῖσκους τῶν Κοιμητηρίων (πρβλ. *Εἶναι γιὰ τὸν ἄη-Θανάση* = εἶναι ἐτοιμοθάνατος), ὁ ἅγιος οὗτος ἐθεωρήθη καὶ νεκροδαιμονικῶς ἐπιφοβὸς ἢ τιμωρός. Οὕτω ἐν Μεσσηνίᾳ: *Τ' ἅγιο-Θανασοῦ τό 'χουνε σὲ κακὸ νὰ κάνουνε ἀρχὴ (μιᾶς ἐργασίας), αἱ δὲ γυναῖκες ἀπέχουν πάσης ἐργασίας. Δὲ ζυμώνουν, δὲν πλένουν. Λένε: « Εἶναι τῆς ἄσπρης »*².

Ἐν Κεφαλληνία προσέχουν καὶ τὰς δύο ὡς ἄνω συνεχομένας ἑορτάς, διὰ τὸν δριμῦν χειμῶνα των καὶ τὰς πιθανὰς ζημίας τῆς γεωργίας:

Κακιὰ ριπὴ τ' ἅγι' Ἀντωνιοῦ, φωτιά τ' ἅγι' Ἀθανάση (ἀπὸ τὴν μητέρα μου).

19. Τ' ἁγίου Μακαρίου (« Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου »).

Ἀντιθέτως πρὸς τὸ δυσοίωνον τοῦ προηγουμένου ὀνόματος «Θανάσης», τὸ ὄνομα «Μακάριος» ὀδηγεῖ τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν αἰσιοδοξίαν καὶ ἐπιτρέπει τὴν εὐετηρικὴν ἀντιαργίαν. Ἐν Κύπρῳ *τ' ἅγιου Μακαρίου, ὅποιαδήποτε ἐργασία κι ἂν ἀρχίσῃ κανεῖς, θὰ τοῦ πάῃ καλά· θὰ εἶναι εὐλογημένη, μακαρία*. (Ν. Γ. Κυριαζῆς, εἰς Κυπρ. Χρονικά, Δ' σ. 30).

20. Τ' ἁγίου Θυμίου (« Εὐθύμιου τοῦ Μεγάλου »).

Ὁ λαὸς παρετυμολόγησε τὸν ὀνοματικὸν τύπον Θύμιος-Θυμῖος, ἀπὸ τὸ «θυμοῦμαι». Θεωρεῖ τὸν ἅγ. Εὐθύμιον ἀπαιτοῦντα ἀπὸ τοὺς πιστοὺς, καὶ ἰδιαι-

¹ Βλ. Ἀποστ. Σπυροπούλου καὶ Μενελ. Καραμεσίνη, Ἀντίλαλοι ἀπὸ τὰ περασμένα τοῦ Ἀστακοῦ καὶ τῆς περιοχῆς του. Ἀθῆναι 1969, σ. 68.

² Βλ. Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑλληνικαὶ ἑορταὶ καὶ ἔθιμα τῆς λαϊκῆς λατρείας. Ἀθῆναι 1957, σ. 87. (Ἡ ἡμέρα λαμβάνεται ἐνταῦθα καὶ ὡς ἀποφράς).

τέρως από τὰς μητέρας, νὰ ἐνθυμοῦνται τὴν ἑορτὴν του: *Τ' ἄη Θυμιοῦ θυμήσον με, κλήρα γιὰ νὰ σ' ἀφήσω* (ὑποτίθεται λέγων ταῦτα πρὸς τὰς στεῖρας συζύγους ὁ ἅγιος ἢ πρὸς τὰς μητέρας)¹.

Ἐν Ἡλεία: *Ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου τιμᾶται πολὺ, ἰδίως ἀπὸ τὶς μικρομάννες, γιὰτὶ λογίζεται προστάτης τῶν μικρῶν παιδιῶν. Γι' αὐτὸ καὶ λέγεται «Τ' ἄη Θυμιοῦ θυμήσον με...» ἐννοώντας νὰ φυλαχτῆ, νὰ τηρηθῆ ἀργία τῆν ἡμέρα τῆς μνήμης του, ποὺ συνήθως περνάει ἀπαρατήρητη².*

Καὶ ἐν Ἀκτινιανία: *Ὁ παραγκωνισμένος ἅγιος Εὐθύμιος, γιὰ νὰ τὸν θυμηθοῦν οἱ χριστιανοὶ ἀνήμερα τῆς γιορτῆς του, τοὺς ὑπόσχεται ἀπογόνους:*

Τ' ἄη - Θυμιοῦ θυμήσον με, κὶ κλήρα νὰ σ' ἀφήσω³.

27. Τ' ἄη - Χρυσοστόμου («Ἀνακομιδὴ τοῦ λειψίνου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου»).

Κατὰ περιγραφὴν ἐξ Ἀνατολικῆς Θράκης: *Τ' ἅγιον Χρυσόστομον δὲν ἔκαμναν δουλειές. Ἄν ἔρραφταν, τσιμπούσανε τ' ἅγιον τὸ δάχτυλο⁴.*

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

1. Τ' ἁγίου Τρύφωνα (Ἐτύφωτος μάρτυρος).

Κατ' ἐξοχὴν ἀγροτικὴ ἑορτή. Ὁ ἅγιος Τρύφων θεωρεῖται φύλαξ τῶν ἀμπέλων καὶ προστάτης τῶν ἀγρῶν, ὡς ἔχων ἐξουσίαν κατὰ τῶν ποντικῶν καὶ τῆς κάμπης. (Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑορταί, σ. 87).

Ἐν Ἠπειρῷ σήμερον: *Ὁ ἅγιος Τρύφωνας εἶναι γιὰ τὰ σκουλήκια, γιὰ τοὺς κήπους καὶ τὰ λαχανικά. Μὲ τὴν καμπάνα ἀποβραδὶς δὲν δουλεύουνε. Ὅλοι ἔχουν κάτι νὰ παρακαλέσουν. Τὸ πρῶτ' οἱ μπισστατζῆδες πᾶνε στὴ λειτουργία καὶ παίρνουν ἁγιασμό γιὰ τὰ χωράφια. Τὰ ραντίζουν. Ἄν θέλουν, ἔχει καὶ εὐχὴ νὰ*

¹ Προσφηνγὴ στεῖρας γυναικὸς εἰς τὸν ἅγιον Εὐθύμιον ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸ συναξάριόν του. (Βλ. Γ. Κ. Σπυριδάκη, Τὰ κατὰ τὴν γέννησιν, τὴν βάπτισιν καὶ τὸν γάμον ἔθιμα τῶν Βυζαντινῶν ἐκ τῶν ἀγιολογικῶν πηγῶν. Ἑπετ. Λαογρ. Ἀρχείου, Ζ', 1952, σ. 105).

² Κ. Δ. Ψυχογιῶ, Ἡλειώτικη Λαογραφία' περιοδ. Ἡλειακά, τεύχ. ΚΒ' (Δεκέμβριος 1963), σ. 674.

³ Θ. Παπαθανασόπουλου, Παροιμίαι τῶν Κραβάρων, Λαογρ., ΚΔ' (1966), σ. 269.

⁴ Ἑλληνικῆς Σταμούλη - Σαραντῆ, Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι τῆς Θράκης, Λαογραφ., τόμ. ΙΓ' (1951-52) σ. 114. Ἡ πιθανότης «νὰ τσιμπούσανε» ἢ νὰ τρυπούσανε τὸ δάχτυλο τοῦ ἁγίου ἐργαζόμενοι, ὑποδηλοῖ δοξασίαν περὶ ἀοράτου παρουσίας του, ὡς τιμωροῦ.

τοὺς διαβάσῃ ὁ παπᾶς. (χωρία Πωγωνίου. Πληροφορία πρεσβυτέρας Μαγδαληνῆς Δ. Ράπτῃ, Ἰωάννινα, 1969)¹.

¹Ιδιαίτεροι παραδόσεις περὶ τῆς ὁργῆς τοῦ μὴ τιμηθέντος ἁγίου:

Ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τουρκοκρατίας: *Τοῦ ἁγίου Τρύφωνος δὲν εἰργάζοντο ἰδίως ἀπέφευγον νὰ στρίφουν νέμας, ἀλλ' οὔτε ροῦχον ἐστρίφονον... Ἐκάθηντο ποτε δύο γηραιὰ γειτόνισσαι καὶ ἐλιάζοντο. Ἡ μία ἐξ αὐτῶν ἔφηθε — «Ἐνὴ (sic) νέθεις σήμερα, πού 'ναι τ' ἄη-Στρώφωνα;» — «Νέθω, τσαὶ καλὰ κάνω! Ἄη-Στρώφωνα θὰ πῆ: στρίψε - νέσε». Δὲν ἐτελείωσε τὸν λόγον της καὶ εὐθὺς «πῆγε τὸ στόμα της στὸ φιλί της» (= ἀφτί της) (Δ. Καμπούρογλου, Ἱστορ. Ἀθηναίων, Γ' σ. 151).*

Καὶ διὰ τοὺς Αἰτωλοὺς (1938) ὁ Δ. Λουκόπουλος σημειώνει: *Μικρὸς ἅγιος [ὁ ἄη Τρύφωνα] κι ἀλαφρὴ ἢ γιορτὴ του, ὥστόσο οἱ γεωργοὶ δὲ δουλεύουν αὐτὴ τὴ μέρα, γιὰ τὸ ποντίκι. Ὅταν τὴ χαλάσης, λένε, δὲ σ' ἀφήνει σακκάλευρο γιὰ σακκάλευρο τὸ ποντίκι κόβει ροῦχα, σακκούλια, δισάκκια, ὅτι εὖρη. (Γεωργικὰ τῆς Ροῦμέλης, σ. 173).*

Ἐπίσης ἐν Ἡλείᾳ: *οἱ σταφιδοπαραγωγοὶ στὴ μνήμη τ' ἄη-Τρυφῶνου ἔχουν μικρὴ σκόλη, γενικὸ ἐκκλησίασμα, ἀποφεύγουν δὲ αὐστηρὰ ὄχι μόνον νὰ πατήσουν σὲ χτήμα (σταφιδάμπελο) ἀλλὰ καὶ νὰ πιάσουν κλαδευτήρι, γιὰτὶ ὅποιος κάνει αὐτό, σίγουρα θὰ αὐτοτραυματισθῆ... Κάποιος πὸν μαγάρισε τὴ μνήμη τοῦ ἁγίου (= δούλεψε) στὸ χτήμα του, ἔκοψε τὴ μύτη του. Κ' ἕνας πὸν τὸ διηγότανε καὶ κρατοῦσε τὴν ἡμέρα αὐτὴ κλαδευτήρι, ἔκαμε νὰ δείξῃ πῶς, κ' ἔκοψε τὴ δική του. (Βλ. Κ. Ψυχογιὸν εἰς περ. Ἡλειακά, 1963, σ. 675)².*

Αἱ ἀπαγορεύσεις ἐργασίας κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἀγ. Τρύφωνος, εἶναι κυρίως ἐποχικαὶ ἀλλὰ καὶ διαβατήριοι, ἀφοῦ ἡ μνήμη του συμπίπτει μὲ τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ κατ' ἔξοχὴν κηπευτικοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου, διὸ καὶ ἡ ἀκολουθοῦσα ἑορτὴ εἶναι ὁμοίου χαρακτῆρος.

1. Τῆς Παπαντῆς («Ἡ Ὑπαπαντὴ τοῦ Χριστοῦ»).

Εἶναι γενικὴ καὶ πανελλήνιος σχεδὸν ἡ ἀπαίτησις ἀργίας κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Ὑπαπαντῆς. Καὶ ναὶ μὲν ἡ Ἐκκλησία ὀρίζει πρώτη *«ἀργίαν καὶ ἰχθύος*

¹ Βλ. εἰς Ἀγιασματάριον (ἢ Μικρὸν Εὐχολόγιον) εὐχὰς «εἰς χωράφια, κήπους, ἀμπελῶνας», μὲ ἐπὶ κλήσιν τοῦ ἁγ. Τρύφωνος. Βλ. καὶ εἰς Ν. Π. Παπαδοπούλου, Εὐχολόγιον τὸ μέγα. Ἀθῆναι ἄ. ἔ., σ. 387 ἔξ.

² Ἡ παράδοσις τῆς τιμωρίας τοῦ ἐργασθέντος δι' ἀποκοπῆς τῆς ρινός, γνωστὴ πολλαχού, ἔχει ἀπεικονισθῆ καὶ ὡς ἐπεισόδιον εἰς εἰκόνας τοῦ ἁγίου Τρύφωνος, ὅστις ἄλλωστε παριστᾶται κρατῶν καὶ αὐτὸς «κλαδευτήρι». (Βλ. καὶ Δημ. Σ. Λουκάτου, Λαογραφικὰ Στενημάχου, ἐν «Ἀρχ. Θρηκ. Θεσσαυροῦ», ΙΒ' (1946-7), σ. 138-166).

κατάλυσιν», αλλά ἡ παραδοσιακὴ λαϊκὴ πίστις ἐξαίρει μετ' ἐμφάσεως τὴν ἑορτὴν, ὡς ἡμέραν «τῆς Παναγίας» (ἂν καὶ εἶναι δεσποτικὴ), καὶ κηρύσσει: *Κ' οἱ μύλοι ἀργοῦν κ' οἱ δοῦλοι ἀργοῦν, κ' οἱ γαϊδάροι σκόλην ἔχουν!* (Κεφαλληνία κ. ἀ.).

Ἐν Κρήτῃ ἡ Παναγία λέγεται «*Μυλιαργοῦσα*», ἐπειδὴ οἱ μύλοι ἀργοῦν. *Καὶ νὰ τοὺς βάλῃς μπροστά, σταματοῦν καὶ δὲν ἀλέθουν.* (Γ. Ἰ. Α. Μέγα, Ἑορταί, σελ. 88).

Ἐν Ἡπειρῷ εἶναι ἐπίσης γνωστὸν ὅτι καὶ τὰ γαϊδούρια ἔχουν σκόλη, ὡς καὶ ἐν Ἠλείᾳ, ὅπου γίνεται πάνδημος ἐκκλησιασμὸς καὶ ἐφαρμόζεται γενικὴ σκόλη. (Ἠλειακά, σ. 675). Ἐν Πόντῳ λέγεται αὐστηρότερον:

*Ναῖλι ἐκεῖνον π' ἔκαμεν σὰ δύο τῇ Κουντούρ'·
μηδὲ ἡ τσέπρα λείπ' ἄτον, μηδὲ ἡ ἀνεχειτία.
(= Ἄλλ' σ' ὅποιον ἐδούλεψε στὶς δύο τοῦ Φλεβάρη·
μηδὲ ἡ ψώρα λείπει του μηδὲ καὶ ἡ ἀνέχεια!)*¹

Ἡ ὡς ἄνω βαρύτερης τῆς ἑορτῆς καὶ ὁ ἐκ τῆς μὴ τηρήσεως τῆς ἀργίας τῆς φόβος ὀφείλονται καὶ εἰς τὴν ἱερομαντικὴν σημασίαν τῆς διὰ τὰς καιρικὰς προβλέψεις τῶν γεωργῶν καὶ τῶν ποιμένων.

Ἐν Ἠλείᾳ: *Ἄν τῆς Ὑπαπαντῆς δὲν φανῇ ἡλιος, θὰ βρέχῃ 40 ἡμέρες.* Ἄν φανῇ, θὰ ῥθῃ καλὴ χρονιά. (Ἠλειακά, σ. 674).

Ὁμοίως καὶ εἰς Αἰτωλίαν καὶ Λέσβον. *Ὅ,τι καιρὸ κἀνῆ τῆς Ὑπαπαντῆς, θὰ κἀνῆ σαράντα μέρες ὕστερα.* (Γ. Ἰ. Α. Μέγα, Ἑορταί, σ. 88).

Ἐν Κεφαλληνίᾳ: *Καλοκαιριὰ τσῆ Παπαντῆς, Μαρτιάτικος χειμῶνας!* ἀλλὰ καὶ:

*Παπαντούλα, χιονισμένη
καὶ τ' ἀμπάρια γιομισμένα.*

Διὰ τοῦτο ἐμφανίζεται καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν αὐτὴν ἡ κλασσικὴ ἀφήγησις περὶ τιμωρίας τοῦ ἀυθαδῶς μὴ τηρήσαντος τὴν ἀργίαν ἀγρότου.

Κατὰ Λεσβιακὴν παράδοσιν: *Τὴν ἡμέρα πὸν πήγαινε ἡ Παναγιά νὰ σαραντίσῃ, ἔβγαινε κι ὁ γείτονας τῆς νὰ πάγῃ νὰ κλαδέψῃ τ' ἀμπέλι. Λέγει ἡ Παναγία: — «Ἐμ ἐγὼ πάω σήμερα νὰ σαραντίσω, κ' ἐσύ, μαθέ, πᾶς, νὰ κλαδέψῃς;» Λέγει αὐτὸς — «Τί μὲ νοιάζει ἐμένα πὼς θὰ πᾶς νὰ σαραντίσῃς τὸν γιό σ'; Θὰ πάω κ' ἐγὼ νὰ κλαδέψω τὰ κλήματά μου! Ἐγὼ θὰ ἴδῶ τὴ δουλειά μου καὶ σὺ τὴ δική σου...». Ἡ Παναγία ἐτιμώρησε τὸν θρασὺν παραβάτην μὲ τὸ νὰ τοῦ ἀποκοπῇ ἡ μύτη ἐνῶν ἐκλάδευε (κατὰ τὸ παρόμοιον θαῦμα τοῦ ἁγ. Τρυφῶνος).*

¹ Ξενοφ. Κ. Ἀκογλου, Λαογραφικὰ Κοτυώρων, τόμ. Α', Ἀθῆναι 1939, σ. 256.

Καὶ ὅταν τὸν ἐπανασυνήνητῃσε τιμωρηθέντα, τοῦ εἶπε τὴν φράσιν, ἣτις ἔμεινε παροιμιώδης διὰ τὴν ἑορτὴν:

— Ἐπαντεῖς με κι ἀπαντῶ σε

κι ὅπου σ' εὔρω, 'κεῖ σ' ἀφήνω! (καὶ λογοπαικτικῶς πρὸς τὸ Ἵπαπαντή).

3. Τ' ἄη Συμιῶς («Συμεῶν τοῦ Θεοδόχου»).

Ἡ σημασία τοῦ ἁγίου τούτου καὶ τοῦ μετ' ἀπαγορεύσεων ἑορτασμοῦ του παρὰ τῶν ἐν ἐγκυμοσύνη γυναικῶν ὀφείλεται εἰς τὴν παρετυμολογίαν τοῦ ὀνόματός του: Συμεῶν — σημείον.

Ἦδη εἰς τὰς Ἀθήνας τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας: Τοῦ ἁγίου Συμεῶν αἱ ἐγκοι δὲν ἔπιαναν δουλειά, γιὰ νὰ μὴν κάνουν παιδί σημειωμένο. (Δημ. Καμπούρογλος, ἔνθ' ἄν., Γ' 153).

Γενικῶς, ὁ Ν. Γ. Πολίτης παρατηρεῖ: Τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγ. Συμεῶνος τοῦ Θεοδόχου, ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἄγουσιν ἐν τιμῇ αἱ ἐγκοι, ἀπέχουσαι πάσης ἐργασίας καὶ προσέχουσι μὴ ἐγγίωσι τι, διότι πιστεύουσιν ὅτι τιμωρεῖ αὐστηρότατα ὁ ἅγιος πᾶσαν παράβασιν, ἀποτυπῶνων ἐπὶ ἐμφανοῦς μέρους τοῦ σώματος τοῦ τεχθησομένου παιδίου των σημείον (σημάδι)².

Ἐν Θράκῃ ἀπαγορεύεται ἐπίσης καὶ ἡ παραμικρὰ ἐργασία διὰ τὰς ἐγκύους:

Δὲν κόφτουν μὲ τὸ μαχαίρι τίποτε, οὔτε ψαλίδι ἀνοίγουν, οὔτε ξύλα κόφτουν μὲ τὴν τσεκούρα, γιὰ τὰ σημεία. (Ἐπειτ. Λαογρ. Ἀρχείου, ἔτ. Ε' - ΣΤ', σ. 143).

Ἐν Λέσβῳ ἡ προσοχὴ εἶναι συνθετωτέρα. Ὁ ἅγιος Συμιῶς εἶναι ὁ ἅγιος ποὺ φοβοῦνται καὶ λατρεύουνε οἱ ἀγκαστρωμένες μὲ τοὺς ἄντρας τους. Δὲν κάνουν καμμιά δουλειά οὔτε ὁ ἄντρας οὔτε ἡ γυναῖκα. Καὶ ἀκολουθεῖ τὸ παράδειγμα τῆς τιμωρίας: Μιὰ φτωχὴ γυναῖκα πού 'ταν ἀγκαστρωμένη κ' εἶχε ἀνάγκη νὰ δουλέψῃ γιὰ νὰ βγάλῃ τὸ ψωμί της, ἔπλεκε ταντέλλα στὴ γιορτὴ τοῦ ἁγίου Συμιῶς, γιὰ νὰ τὴν πουλήσῃ. Ὅταν γέννησε, τὸ παιδί της βγήκε σημαδεμένο. Καὶ τὰ δύο δάχτυλα τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ ἦταν παράλυτα καὶ τέτοια ἔμειναν κι ὅταν μεγάλωσε. Ἀπίστευτος εἶναι ἡ αὐστηρότης τοῦ ἁγίου καὶ εἰς περιπτώσεις στοιχειώδους ἀλληλεγγύης. Μιὰ ἄλλη φτωχὴ γυναῖκα ἀγκαστρωμένη ἀναγκάστηκε, τὸ βράδυ τ' ἁγιοῦ Συμιῶς, νὰ περιποιηθῇ καὶ νὰ γιατροπορέψῃ τὸν ἄντρα της, τὸ τζομπάνη, πού 'χεν ἔρτει ἄρρωστος ἀπὸ τὸ χωράφι. Εἶχε γονατίσει γιὰ νὰ τοῦ βάλῃ βεντουζες καὶ νὰ τὸν τρίψῃ. Ἐκεῖνο ἦταν. Τὸ παιδί της γεννήθηκε παράλυτο ἀπὸ τὰ γόνατα καὶ κάτω, καὶ τὸ δεξί του χέρι κ' ἐκεῖνο παράλυτο...³

¹ Παν. Νικήτα, Τὸ Λεσβιακὸ μνηολόγιο. Μυτιλήνη 1953, σ. 35.

² Ν. Γ. Πολίτου, Λαογραφικὰ Σύμμεικτα, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1921, σελ. 314 (ὅπου καὶ παραδείγματα κατὰ τόπους).

³ Παν. Νικήτα, ἔνθ' ἄν., σ. 35.

Ὁ φόβος καὶ ἡ προσοχὴ τῶν ἐγκύων μεταφέρεται καὶ εἰς τὰ ζῶα. *Αὐτὴ τὴ μέρα τὴ γιορτάζουν καὶ οἱ κτηνοτρόφοι (ἐν Λέσβῳ), πῶχον γκαστρομένα ζῶα. Ὁ ἅγιος Συμὸς ἔδειξε τὸ θάμα του καὶ στὰ ζῶα [τὰ ἑκακοσημάδεψε], ἐπειδὴ στὴ γιορτὴ του δουλεύανε τ' ἀφεντικά τους. (Π. Νικήτα, ἔνθ' ἄν., σ. 36).*

3. Τ' ἄη - Ζαρέα («Τῆ αὐτῆ ἡμέρα: Ἄζαρίου τοῦ προφήτου»).

Εἶναι πιθανόν, ὅτι ὁ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν μὲ τὸν ἅγιον Συμεῶνα ἑορταζόμενος προφήτης Ἄζαρίας, συσχετισθεὶς κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς ὠρισμένας παθήσεις (ζάρες, ζαρωματιές, ρυτίδες, ρίκνωσιν, ἀτροφίαν) καὶ συντηθηθεὶς εἰς ἄη - Ζαρέαν (ἐν Πόντῳ), ἐθεωρήθη θεραπευτὴς (ἢ ἐπίφοβος) τῶν ἀνωτέρω παθήσεων διὰ τὰ βρέφη. Εἰς τὰ Κοτύωρα τοῦ Πόντου *δὲν ἐπιτρεπότανε καμμιά ἀπολύτως ἐργασία στὶς γυναῖκες, στὶς ἔγκνες δὲ οὔτε καὶ νὰ μαγειρεύουν. Ἄπαγορευότανε νὰ κόψουν ὀτιδήποτε μὲ μαχαίρι. Ἄν τύχαινε νὰ γεννηθῆ κανένα παιδί ἐλαττωματικό, τὸ εἶχαν ἀπὸ παράβαση ὁποιαδήποτε τῆς μάνας του*¹.

Τὸ περιεργον εἶναι, ὅτι, κατὰ τοὺς Ποντίους συλλογεῖς, ὁ «Ἄη - Ζαρέας» ἑορτάζετο τὴν 11^{ην} Φεβρουαρίου ταυτιζόμενος μὲ τὸν ἅγιον Βλάσιον (βλ. Ἱ. Βαλαβάνη, παρὰ Ν. Γ. Πολίτη, Λαογρ. Σύμμ. Β', σ. 315 καὶ Ε. Ἀκογλου, ἔνθ' ἄν.). Εἶναι ὅμως πιθανώτερον, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ προφήτου Ἄζαρία, ὅστις ἐμπλακεὶς ἑορτολογικῶς εἰς τὰ «Συμόγιορτα», φέρων δὲ ὄνομα εὐκόλον πρὸς παρετυμολογίαν, ἐθεωρήθη ἐπίσης ἔφορος τῆς ἐγκυμοσύνης. Ὁ ταυτισμὸς του πρὸς τὸν ἅγιον Βλάσιον τῆς 11^{ης} Φεβρουαρίου ὀφείλεται μᾶλλον εἰς συμφυρμὸν πρὸς ἕτερον ἅγιον Βλάσιον (βουκόλον), συνεορτάζοντα κατὰ τὴν 3^{ην} Φεβρουαρίου. Οὕτω μόνον δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν τὰς ιδιότητας τοῦ ἁγίου Ζαρέα ἐν Πόντῳ, περὶ τοῦ ὁποίου ἔχει ἐκφράσει τὴν ἀπορίαν του καὶ ὁ Ν. Γ. Πολίτης (βλ. εἰς Λαογρ. Σύμμεικτα, Β', σ. 315 - 6).

10. Τ' ἁγίου Χαράλαμπος («Χαράλαμπος ἱερομάρτυρος»).

Ὁ ἅγιος εἶναι κυρίως γνωστὸς ὡς διώκτης τῆς πανώλους. Αἱ συνήθεις εἰκόνες του τὸν παριστοῦν πατῶντα ἐπὶ θηλυκοῦ δαίμονος, ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ὁποίου ἐξέρχεται πῦρ. Εἶναι φυσικὸν ἐπομένως νὰ τηρῆται μετ' αὐστηρότητος ἢ ἑορτῆ του (ἰδίᾳ παλαιότερον) διὰ τὸν φόβον τῆς ἐπαράτου νόσου. Οἱ τοπικοὶ πάνδημοι ἑορτασμοί, μετὰ λιτανείας τῶν λειψάνων του, συνεχίζονται πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος (Θεσσαλία, Ἡλεία, Κεφαλληνία κ.ά.).

Ἐν Ἡπείρῳ ὁ ἅγιος Χαράλαμπος *εἶναι γιὰ ὄλες τὶς ἀσθένειες καὶ φυλάνη τὴ γιορτὴ του. Ἐν Λέσβῳ εἶναι γιὰ τὸν τῆς σκορδοῦλας καὶ φυλάγει τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν πανούκλα. Περιλάλητος εἶναι ἡ ἐκεῖ πανήγυρις τοῦ Ταύρου, ποὺ ἀπὸ*

¹ ΕΞΕ. Ἀκογλου, Λαογρ. Κοτύωρον, Α', σ. 257 - 8).

παράδοση γίνεται από τους γεωργούς. Δεν αναβάλλεται ποτέ ούτε και μετατοπίζεται. "Όσοι τολμήσανε να καταργήσουν τὸ πανηγύρι, τιμωρηθήκανε σκληρὰ ἀπὸ τὸν ἅγιο. (Π. Νικήτα, Λεσβιακὸ Μηνολόγιο, σ. 39-40).

Τὸν ἅγιον Χαράλαμπον τιμῶσι καὶ οἱ ποιμένες δι' ἀργίας («φυλᾶνε τὴ γιορτὴ») κατὰ τὸ δυνατόν, σκεπτόμενοι τὰ ἀσθενικὰ ζῶα τῶν καὶ τοὺς κινδύνους τῆς νέας ἐποχικῆς περιόδου ἀπὸ τὰ φίδια. (Βλ. Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑορταί, σ. 89, 1).

11. Τ' ἄη Βλάση («Βλασίου Ἱερομάργου»).

Ἀπὸ ἀντίστοιχα στοιχεῖα τοῦ συναξαρίου τοῦ ὁ ἅγιος θεωρεῖται προστάτης τῶν κτηνοτρόφων κατὰ τοῦ λύκου, τοῦ τσακαλιοῦ καὶ τῶν ἀγρίων ζώων, ὡς καὶ θεραπευτῆς τῶν παιδιῶν ἀπὸ τοὺς πόνους τοῦ λαιμοῦ. Οἱ χωρικοὶ ἀργοῦν κατὰ τὴν ἑορτὴν του.

Εἰς τὴν Πυλίαν δὲν τυροκομᾶνε, δὲν κάνουνε δουλειὰ στὸ σπῆτι (Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑορταί, σ. 90). Εἰς τὴν Αἰτωλίαν οἱ γεωργοὶ φυλᾶνε τὴ γιορτὴ τοῦ "Αἰ-Βλάση. Προπάντων δὲν κάνει αὐτὴ τὴ μέρα νὰ φορτώνουν ζῶα, οὔτε καὶ οἱ γυναῖκες νὰ φορτώνονται πάνω τους ξύλα, γιατί αὐτὸς ὁ ἅγιος εἶναι μουσκαροπνίχτης, πνίγει δηλαδή σὲ ποτάμια τὰ μουσκάρια τους, ἂν φορτωθοῦν (Δ. Λουκοπούλου, Γεωργικὰ τῆς Ροῦμελης, σ. 173)¹.

Κατὰ παλαιότεραν δοξασίαν ἐκ Κορινθίας· ὁ ἄη Βλάσης διευθύνει τοὺς λύκους καὶ τοὺς διατάζει νὰ κάνουν τοῦτο κ' ἐκεῖνο. Καὶ γι' αὐτὸ στη γιορτὴ του τρέχουν οἱ τσοπάνηδες καὶ τοῦ πᾶν, ἄλλος λάδι, ἄλλος κερί, ἄλλος λιβάνι· τί ἄλλιῶς, ἀλίμονό τους» (Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, Α', ἀρ. 367).

23. Τ' ἁγίου Πολοκάρπου («Πολυκάρπου, ἐπισκόπου Σμύρνης»).

Τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου κατ' εὐφημικὴν παρετυμολογίαν ὁδηγεῖ εἰς τὴν εὐετηρικὴν ἀντιαργίαν. Ἐν Κύπρῳ οἱ γεωργοὶ πιστεύουν, ὅτι ὁ,τιδήποτε φυτεύσουν κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν θὰ εὐδοκιμήσῃ πολυκάρπως. (Ν. Γ. Κυριαζῆς εἰς Κυπριακὰ Χρονικὰ Δ' (1926), σ. 32).

ΜΑΡΤΙΟΣ

9. Τῶν ἁγίων Σαράντα («Τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων»).

Τὸ ἀκριβὲς συναξάριον τῶν ἑορταζομένων ἁγίων δὲν εἶναι εὐρέως γνωστόν. Ἀρκεῖ ὅμως ὁ ἀριθμὸς 40 διὰ νὰ καταστήσῃ τὴν ἑορτὴν τῶν ἀξιόλογον. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος εἶναι συμβολικὸς τοῦ ἀρτίου καὶ πολλαπλασιαστικῶς παραγωγικοῦ².

¹ Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἐνταῦθα ἡ ἐπέκτασις τῆς φροντίδος τοῦ ἁγίου (διὰ τὰ ζῶα) καὶ ἐπὶ τῶν σκληρῶς τότε ἐργαζομένων γυναικῶν.

² Βλ. Γεωργ. Κ. Σπυριδάκη, Ὁ ἀριθμὸς τεσσαράκοντα παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς καὶ νεωτέροις Ἑλλησι. Ἐν Ἀθήναις 1939.

Κατὰ παλαιὰν ἑορτολογικὴν παροιμίαν :

*Τῶν ἀγιῶ - Σαράντων,
σαράντα νὰ φᾶς, σαράντα νὰ πιῆς,
σαράντα νὰ δώσης γιὰ τὴν ψυχὴ σου*

(*N. Γ. Πολίτου, Παροιμ. Α', σ. 214*).

Ἡ πλουσία αὕτη παρακέλευσις πρὸς εὐωχίαν καὶ ἀγαθοεργίαν, γνωστὴ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἔχει σκοπὸν (ὁμοιοπαθητικῶς) τὴν ἐπίτευξιν εὐκαρπίας.

Οἱ παλαιοὶ Ἀθηναῖοι κατ' ἐξαίρεσιν τὴν ἡμέραν αὐτὴν, καίτοι ἐμπίπτουσαν εἰς τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστήν, διεσκέδαζον εἰς κοινὰς συνηστιάσεις. *Ἐφτειαχταν πίττες μὲ 40 φύλλα, ἄλλοι ἔφτειαχταν 40 κουταλίτες. Ἀφοῦ ἔτρωγαν καὶ ἔπιναν καλά, συγγενεῖς καὶ φίλοι, ἔφερον καὶ τρεῖς βόλτες γύρω ἀπ' τὸ τραπέζι, κ' ἔσερνε τὸ χορὸ ὁ μεγαλύτερος τῆς συντροφιάς τραγουδώντας :*

*Ἄς χορέψωμε κι ἄς εἶναι,
τῶν ἀγιῶ Σαράντων εἶναι !*

(*Δ. Καμπούρογλου, Ἱστορ. Ἀθην., Γ' σ. 164*).

Εὐρισκόμεθα εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοίξεως καὶ οἱ γεωργοὶ σκέπτονται τὴν νέαν βλάστησιν. Ἡ ἑορτὴ τῶν ἀγ. Σαράντα, μὲ τὸν συμβολικὸν ἀριθμὸν τῆς ἀφθονίας, εἶναι μαγικοθρησκευτικῶς ἢ πλεόν κατάλληλος δι' «ἐνάρξεις». *Ἐτοιμάζουν τὰ σπορεῖα των, φυτεύουν δένδρα καὶ κλήματα, πρωτοφυτεύουν ἄνθη, σπέρνουν βασιλικό. (Γ. Α. Μέγα, Ἑορταί, σ. 139).*

Σαράντα σκαλισιὲς σήμερα μὲ τὸ τσαπὶ ἢ μὲ τὸ σκαλιστήρι στ' ἀμπέλι καὶ στὸν κῆπο, εἶναι καλὲς (Κεφαλληνία). Σαράντα κλωστὲς κεντοῦν τὰ κορίτσια, σαράντα πιοτὰ πίνουν οἱ ἄνδρες, σαράντα κερνοῦν καὶ σαράντα φέματα λέν. (Ἀνατολ. Θράκη, παλαιότερον).

Ἐχομεν δηλ. καὶ ἐνταῦθα ἐπιδίωξιν μαγικῆς εὐφορίας, ἣτις ἐπιτρέπει τὴν ἀντιαργίαν, καὶ κατὰ θρησκευτικὴν παραχώρησιν, πρὸς εὐκαρπίαν.

Ἀλλὰ καὶ ἐκκλησιαζόμενα κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν αἱ οἰκοκυραὶ τῶν σηροτροφικῶν περιοχῶν σκέπτονται τὴν ἐργασίαν των τῆς μεταξουργίας καὶ φέρουν μεταξόσπορους εἰς τοὺς κόλπους των καὶ τοὺς λειτουργοῦν, ἵνα ἀποδώσουν ἀμέσως καὶ πλουσιοπαρόχως (*Γ. Α. Μέγα, Ἑορταί, σ. 138-39*).

Ἐπάρχουν ὅμως καὶ σαφεῖς ἀπαγορεύσεις ἐργασίας κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς, ὀφειλόμενα εἰς τὸν φόβον τοῦ... τεσσαρακονταπλασίου κακοῦ! *Τὴν ἡμέρα αὐτὴ [τῶν ἀγ. Σαράντα] οἱ γυναῖκες δὲν πιάνουν ἀλεύρι, διὰ νὰ μὴ γεμίση τοῦτο ἀπὸ σκουλήκια (σαρανταποδαροῦσες)¹. Καὶ ἀλλαχοῦ: Δὲν μαγειρεύουν,*

¹ Βλ. *Κωνστ. Ν. Μακρῆ, Λαογραφικὰ Σισανίου - Βοῦτου [Σιατίστης]. Ἀθήναι 1968, σ. 38.*

διὰ τὰ μὴ ἀναπτυχθοῦν εἰς τὸ φαγητὸν σκώληκες. (Γ. Κ. Σπυριδάκης, ἔνθ' ἄν., σ. 82).

Ψυχοσάββατα.

Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τελεῖ γενικὰ μνημόσυνα τῶν νεκρῶν κατὰ τὰ τρία συνεχῆ Σάββατα τῶν ἐβδομάδων: τῆς Ἀπόκρεω, τῆς Τυρινῆς καὶ τῆς Ἀ' τῶν Νηστειῶν.

Λόγοι νεκρολατρίας ἐπιβάλλουν ἀργίαν κατὰ τὰ Σάββατα ταῦτα. Ὑποτίθεται ὅτι οἱ ἴδιοι οἱ νεκροὶ (μικροὶ ἄγιοι καὶ αὐτοὶ) τὸ ἀπαιτοῦν ἀπὸ τοὺς οἰκείους των. Λέγεται ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ:

*Ἀνάθεμα πὸν δούλευεν αὐτὰ τὰ τρία Σαββάτα,
τῆς Κρεατινῆς καὶ τῆς Τ'ρινῆς καὶ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων.*

Καὶ εἰδικώτερον: Τὰ τρία καλὰ Σάββατα (τὸ Κρεατινὸ, τὸ Τυρινὸ καὶ τοῦ Ἀηθόδωρου) δὲν λούζονται καὶ δὲν γνέθουν, διὰ τὰ εὖρον ἀνάπανσιν οἱ ψυχές. (Κ. Ν. Μακρῆ, Λαογρ. Σισανίου, σελ. 35). Ἐν Λέσβῳ ἐπίσης δὲν πλένον ροῦχα. Οἱ ἄφροι τοῦ σαπουνιοῦ ἀπὸ τὸ πλύσιμο μποροῦν νὰ μποῦν στὰ μάτια τῶν πεθαμένων... (πληροφορία 1940).

Συγκινητικὴ εἶναι ἡ Κυπριακὴ δοξασία διὰ τὰ Ψυχοσάββατα, κατὰ τὴν ὁποίαν, ὅσαι μητέρες ἔχουσι τυχὸν ἀποθανόντα μικρὰ τέκνα, ἀποφεύγουν οἰανδήποτε ἐργασίαν κατὰ τὰ Σάββατα τῶν ψυχῶν, ἐπειδὴ τὰ μικρὰ παιδιὰ μὲ τὸν θάνατόν των γίνονται ἀγγελουδιὰ καὶ ὑπηρετοῦν τὸν Θεόν. Τοῦ πᾶνε νερὸ στοῦ μοτοῦδι (= σταμνάκι). Ἀποφεύγουν λοιπὸν αἱ μητέρες τὴν ἐργασίαν, μήπως σκουνητήση ἐπάνω των τὸ παιδί καὶ σπάση τὸ σταμνάκι. (Ν. Κυριαζῆς, εἰς Κυπρ. Χρονικά, Δ', 1926, σ. 63)¹.

25. Τοῦ Εὐαγγελισμοῦ («Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου»).

Ἡ ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἡ μεγαλυτέρα τῶν ἑορτῶν τοῦ Μαρτίου, χαρμωσύνως διακόπτουσα τὴν Τεσσαρακοστήν, εἶναι «χρονιαρά» καὶ διαβατήριος. Εἶναι ἐπίσης καθαρτήριος ἀπὸ τὰ φυσικὰ καὶ μεταφυσικὰ ἐνοχλήματα τοῦ θέρους.

Ἐν Ἠπειρῷ: Τὸ βράδυ τῆς παραμονῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, μικροὶ καὶ μεγάλοι λαλοῦν κουνούνια γύρω στοῦ σπίτι, στοὺς κήπους καὶ στὰ χωράφια τους. Λαλοῦν τὰ κουνούνια καὶ λένε: — «Φενγαῖτε φίδια, γκουσταρίδια, ἔρχεται τοῦ Εὐαγγελισμοῦ [ἢ προσωποποιημένη Ἡμέρα], μὲ τὸ σπαθὶ στοῦ χέρι, νὰ σᾶς κόψη τὸ κεφάλι» (Κ. Σιόντης, ἔνθ' ἄν., σ. 13). Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐσπέραν ἐπίσης, εἰς

¹ Ἐκ τῆς ἀνωτέρω δοξασίας καθίσταται ἔτι δῆλον, ὅτι ὁ θεσμὸς τῆς ἀργίας ἔχει σχέσιν καὶ πρὸς τὴν ἡσυχίαν τῶν νεκρῶν, τοὺς ὁποίους εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνοχλήσῃ ὁ θόρυβος ἢ αἱ κινήσεις ἐκ τῆς ἐργασίας (πρβλ. καὶ ἀργίαν Πεντηκοστής).

πολλά χωρία τῆς Ἡπείρου ἀνάπτουν πυράς, ὥστε καὶ φυσικῶς νὰ καοῦν τὰ ἐπιβλαβῆ ἔρπετά.

Ἡ ἀποχὴ ἀπὸ πάσης ἐργασίας ἐπιβάλλεται κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ὄχι μόνον θρησκευτικῶς ἀλλὰ καὶ δεισιδαιμονικῶς: *Δὲν σαρώνουν, δὲ βγάζουν νερὸ ἀπὸ τὸ πηγᾶδι, οὔτε λάδι ἀπὸ τὸ κιούπι. Δὲν ἀνοίγουν σεντούκι, δὲν πᾶνε στὰ περιβόλια.* (Γ. Ἄ. Μέγα, Ἑορταί, σ. 140).

Καὶ ἐν Κρήτῃ: *Εἶναι βαρὰ σκόλη. Δὲν κάνουν δουλειές, δὲν πιάνουν παρασύρα* (= σκούπα) ¹.

Συγκινητικὴ εἶναι ἡ ἄποψις, ὅτι, λόγῳ τῆς γενικῆς ἀργίας τῆς ἡμέρας αὐτῆς, οὐδὲ αἱ ἀφικνούμεναι χελιδόνες ἐπιχειροῦν νὰ κτίσουν τὰς φωλεάς των. *Τὰ χελιδόνια ἤρχονταν τοῦ Ἐθαγγελισμοῦ, ἀλλὰ τέτοια μεγάλη χροιάρα μέρα δὲν ἔκτιζαν τὴ φωλιά τους* ².

Ἐπάρχει καὶ ἰδιαιτέρα περίπτωσις ἐπιβαλλομένης ἀποχῆς, κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν. Ἐπειδὴ ὁ Ἐθαγγελισμὸς, ἐν σχέσει πρὸς τὰ Χριστούγεννα, ἀποτελεῖ τὴν ἡμέραν τῆς ἐν γαστρὶ συλλήψεως τῆς Θεοτόκου, ὁ λαὸς ἀποφεύγει νὰ ἐνεργήσῃ κάτι παρόμοιον εἰς τὰ ἀνθρώπινα μέτρα του. Διὰ τοῦτο δὲν ἐπιτρέπει πλησίασμα συζύγων κατὰ τὴν νύκτα αὐτὴν. *Ἄμα πλαγιάσουν κείνη τὴ βραδυὰ γυναῖκα καὶ ἄντρας καὶ πιάσουν παιδί, τὸ παιδί τους θὰ βγῆ σημαδεμένο* ³. Καὶ ἐν Ζακύνθῳ (ὡς καὶ ἀλλαχοῦ): *Ὅποια πέση μὲ τὸν ἄντρα τῆς τὴν παραμονὴ τοῦ Ἐθαγγελισμοῦ, τὸ παιδί πὸν θὰ γεννήσῃ τὰ Χριστούγεννα, θὰ εἶναι σκαλικάντζαρος* ⁴.

ΑΠΡΙΛΙΟΣ

Ὁ Ἀπρίλιος εἶναι συνήθως ὁ μὴν τοῦ Πάσχα. Εἰς τὰς πασχαλινὰς ἑορτὰς περιλαμβάνονται ὄχι μόνον αἱ ἀναστάσιμοι ἡμέραι (τῆς Διακαινησίμου κλπ.) ἀλλὰ καὶ αἱ πένθιμοι (τῆς Μεγ. Ἑβδομάδος καὶ αἱ πρότεραι). Εἰς τὸν αὐτὸν ὅμως μῆνα ἀνήκουν καὶ αἱ ἀκίνητοι ἡμερολογιακαὶ ἑορταί, τοῦ ἁγ. Γεωργίου (23) καὶ τοῦ ἁγίου Μάρκου (25). Ἀρχίζομεν ἀπὸ τὰς πενθίμους.

Κουφοσάββατο. Οὕτως ὀνομάζεται τὸ πρὸ τοῦ Λαζάρου Σάββατον, ἐπειδὴ δὲν παρουσιάζει ἑορτασικὴν ὄντοτητα. Ἡμέρα κουφῆ (= ἀνεόρταστος), ἄρα ἀποφράς. Κατ' αὐτὴν *κουφαίνονταν οἱ λάκκοι* (= οἱ ἀργαλειοὶ εἰς λακκώματα).

¹ *Ἐθαγγελίας Φραγκάκι*, Συμβολὴ στὰ λαογραφικά τῆς Κρήτης. Ἀθῆναι 1949, σ. 28.

² *Ἑλληνικῆς Στ. Σαραντῆ*, Ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴ Θράκη, τόμ. Α' Ἀθῆναι 1956, σ. 138.

³ *Παν. Νικήτα*, Λεσβ. μηνολόγιο, σ. 63.

⁴ *Ν. Γ. Πολίτου*, Παραδόσεις Α', ἀρ. 596. Περὶ τῆς δοξασίας γενικώτερον βλ. αὐτόθι σημειώσεις εἰς τὸν ἀριθμ. 591 (Μέρος Β', σ. 1281 κ.έ.).

Χτύπημα ἀργαλειοῦ δὲν ἀκούονταν· τὸ παννί, ἂν ἦτανε στὸν ἀργαλειό, τὸ ἔβγαζαν, κι Ἀπόπασχα τὸ ἔβαζαν¹.

Ὁ ἀργαλειὸς θὰ πρέπη νὰ παραμείνη ἀργὸς καὶ κατὰ τὰς δύο «νεκρικός» ἐβδομάδας πρὸ τοῦ Πάσχα, αἵτινες εἶναι ἡ τοῦ Λαζάρου καὶ ἡ Μεγάλη².

Μεγάλη Τετάρτη: Μιὰ Ὀβρέσσα ἔρριξε στὸ δρόμο σαπουνόνερα· περτώντας ὁ Χριστὸς γλίστρησε καὶ τὸν ἔπιασαν. Ἀπὸ τότες τῆ Μεγ. Τετάρτη δὲν πλέν'νε μὲ σαποῦνι καὶ δὲ χύν'νε σαπουνόνερα³.

Μεγάλη Πέμπτη: «Τσ' ἀγίας Πέφτης τὸ νιὸ σκοτώσανε». Ἡ φράσις αὕτη, λεγομένη ἐν Νάξῳ διὰ τὴν σημασίαν τῆς ἡμέρας⁴, ἐξηγεῖ πιθανῶς καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν ἐσπέραν τῆς οἰασοδήποτε Πέμπτης, τῆς «Πεφταργᾶς», κατὰ τὴν ὁποίαν (ἐν συνδυασμῷ πάντοτε πρὸς τὴν ἀκολουθοῦσαν Παρασκευὴν) διακόπτεται πᾶσα ἐργασία. (Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, Α' 1904, ἀριθμ. 834). Σημειωτέον ὅτι ἀπὸ τῆς Μ. Πέμπτης καὶ ἔπειτα, ἐπὶ ἑπτὰ ἐν συνόλῳ «Πέφτες» (ἐν Θράκῃ), φοῦρνο δὲν ἄναβαν, ψωμί δὲ ζέσταιναν, ρούχα δὲν ἔπλυναν⁵.

Μεγάλη Παρασκευή: «Μεγάλη καὶ φοβερὴ» κατὰ τὰ λαϊκὰ ἄσματα. Εἶναι ἡμέρα ἀπολύτου ἀργίας καὶ νηστείας. Ἡμέρα θλίψεως, θρησκευτικῶς ἀποφράς. Εἰς αὐτὴν ὀφείλονται αἱ αὐστηρόταται νηστεῖαι καθ' ὅλας τὰς Παρασκευὰς τοῦ ἔτους, ὡς καὶ ἡ ἔννοια τῆς προσωποποιημένης «Παρασκευῆς» (ἐν συμφυρμῷ πρὸς τὴν Ἀγίαν), ἣτις ἀπαιτεῖ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ πάσης ἐργασίας⁶. Εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, ἐπὶ τουρκοκρατίας, τὴν Μ. Παρασκευὴν καρφὶ δὲν ἔβαζαν εἰς τὸ σπίτι των, διότι ἐκάρφωσαν τὸν Χριστὸν οἱ Ἑβραῖοι (Δημ. Καμπούρογλου, Ἱστορ. Ἀθ., Γ', σ. 153). Καὶ εἰς τὴν Θράκην: ... δὲν μαγέρευαν, τέντζερε στή φωτιά δὲν ἔβαζαν. (Λαογρ. ΙΓ', σ. 209).

Ἀλλὰ καὶ δεισιδαιμονικώτερον (μὲ παγανιστικὰς δοξασίας): Ἦταν Μεγάλη Παρασκευή. Μιὰ γριά εἶχε βάλει τὰ ἀγγόνια της γιὰ ὕπνο, κι αὐτὴ καλόγηθε. Ξαφνικὰ χώνεται στὸ σπίτι μιὰ Νεραΐδα. Τρόμαξε ἡ γυναίκα καὶ πετοῦσε στὴ γωνιά διάφορα πράγματα, γιὰ νὰ τὴν ξορκίσῃ νὰ φύγῃ. Ἦταν ἀδύνατο. Τότε

¹ Ἑλληνίσης Σταμούλη - Σαραντῆ Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες τῆς Θράκης. Λαογρ. ΙΓ', 1951, σ. 208.

² Ὑπάρχει ἀξιοσημείωτος σχέσις μεταξ' ἡ ἐργασιῶν τοῦ ἀργαλειοῦ καὶ τοῦ φόβου τῶν νεκρῶν. Τὸ «νῆμα τῆς ζωῆς» δὲν εἶναι ξένον πρὸς τὰς προλήψεις ταύτας.

³ Ἀνατ. Θράκη (Θρακικά, τόμ. Ζ', 1936. Συλλ. Ἑλληνίσης Σταμούλη - Σαραντῆ).

⁴ Στεφ. Δ. Ἠμέλλου, Δημῶδεις παραδόσεις ἐκ Νάξου, Ἐπετ. Λαογρ Ἀρχ., τόμ. ΙΑ - ΙΒ (1958 - 59), σ. 225.

⁵ Ἑλλιν. Σταμούλη - Σαραντῆ, Ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴ Θράκη, Α', σ. 152.

⁶ Βλ. κατωτέρω ἐορτὴν ἀγίας Παρασκευῆς (26 Ἰουλίου).

πέταξε έξω στην αύλή τῆ ρόκα τῆς. Μὲ μιᾶς ἐξαφανίστηκε ἡ Νεράιδα κι ἀπὸ τότε κραταίει τὸ ἔθιμο, νὰ μὴ γνέθουν οἱ καλονοικοκυρὲς Παρασκευὴ βράδν καὶ Τετάρτη...».
(*Ἀπ. Σπυροπούλου - Μ. Καραμεσίνη, «Ἀντίλαλοι ἀπὸ τὸν Ἄστακό», σ. 64*).

Πάσχα καὶ Ἑβδομάς τῆς Διακαινησίμου («*Λαμπρῆ*» καὶ «*Ἀσπροβδόμαδο*»). Εἶναι ἡ μόνη πλήρης ἑβδομάς τοῦ ὀρθοδόξου ἑορτολογίου κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπιβάλλεται σχεδὸν ἡ ἀργία (τὰ «*Λαμπρόσκολα*»). Ἡ ἐκ τῆς Ἀναστάσεως (καὶ τῆς ἀνοίξεως) θρησκευτικὴ καὶ ψυχολογικὴ χαρὰ, ὑλοποιουμένη εἰς εὐωχίας, συμπόσια καὶ πανηγυρισμοὺς (εἰς τοὺς ὁποίους προστίθεται συνήθως καὶ ὁ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου) ἀπασχολεῖ τοὺς ἀγρότας καὶ τοὺς κτηνοτρόφους, οἵτινες ἀφήνουν τὰς συστηματικὰς ἐργασίας των καὶ ψυχαγωγοῦνται (*Πασκαλόγορτα*), ἢ εὐρίσκουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ τελέσουν οἰκογενειακοὺς γάμους (ἐμποδιζομένους κατὰ τὴν Σαρακοστὴν ἢ τὸν ἀκολουθοῦντα Μάϊον), καὶ νὰ συνάψουν συμβάσεις ἐπαγγελματικὰς διὰ τὴν ἀκολουθοῦσαν περίοδον. Ἡ Λαμπρὴ καὶ ἡ Λαμπροβδομάδα εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι ἡ εὐτυχεστέρα εὐκαιρία, διὰ τοὺς ἀγροτικοὺς καὶ πτωχοτέρους πληθυσμοὺς, νὰ ζήσουν ἐπὶ τι μικρὸν ἀλλὰ συνεχῆς χρονικὸν διάστημα τὴν πολυτέλειαν τῆς ἀργίας, συνοδευομένην ἐξόχως ὑπὸ τοῦ καλοῦ φαγητοῦ καὶ τῆς λαμπρᾶς ἐνδυμασίας. Ἡ ἀργία τοῦ Πάσχα εἶναι ἡ μακροτέρα ὄλων:

*Τρεῖς στὰ Γέννα, τρεῖς στὰ Φῶτα
κ' ἔξι στὴν Ἀνάστασι.*

(*Ν. Γ. Πολίτου, Παροιμ. Γ', σ. 534*).

Ἦδη ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν χρόνων, κατὰ τὸ *διάταγμα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου*: *ἢ τε Μεγάλῃ Ἑβδομάς καὶ ἡ Διακαινήσιμος ἐθεωροῦντο ἄπρακτοι* [= μὴ ἐργάσιμοι], *βραδύτερον δὲ καὶ ὅλη ἡ Διακαινήσιμος Ἑβδομάς ἐθεωρεῖτο ὡς μία Κυριακή...*¹.

Ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς γνωστοὺς γεωργικοὺς φόβους του ὁ ἑλληνικὸς λαὸς «φυλάει» τὴν ἑβδομάδα τοῦ Πάσχα, τὴν ἄλλως λεγομένην *Ἀσπροβδόμαδο*: *Ὅλην τὴν ἑβδομάδα δὲν κάνει νὰ δουλεύουν. Τὴ φυλᾶνε γιὰ τὸ χαλάζι. Δὲν λούζονται, οὔτε βρέχουν τὰ μαλλιά τους, γιὰ νὰ μὴ ἀσπρίσουν γρήγορα.* (*Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑορταί, σ. 176*).

Εἶναι πιθανόν, ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς «*Ἀσπροβδόμαδο*» ἐδόθη ἐν ἀρχῇ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ «*Μεγαλοβδόμαδο*», τὸ ὁποῖον, ὡς πένθιμον, ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῆ: μαῦρον. (Οἱ ἱερεῖς μελανειμονοῦν κατὰ τὴν Μεγ. Ἑβδομάδα καὶ λευχειμονοῦν κατὰ τὴν Διακαινήσιμον). Ἐπειτα ἡ σκέψις τῶν ἀγροτῶν συνεδέασε τὸ «ἄσπρο» μὲ τὴν λευκότητα τῆς χαλάζης καὶ ἐζήτησε διὰ τινος ὁμοιοπαθητικῆς

¹ *Φαίδ. Κουκουλέ, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, Β₁, ἐν Ἀθήναις 1948, σ. 258.*

μαγικῆς ἐνεργείας, νὰ προλάβῃ ἢ ν' ἀντιπαλαίση πρὸς τὸν μετεωρολογικὸν ἐχθρόν. Σχετικὴ εἶναι καὶ ἡ πρόληψις (ἐν Αἰτωλίᾳ) καθ' ἣν: *Ἄσπρη ρόκα* (τουλούπα γενεσίματος) δὲν πρέπει νὰ φανῇ πουθενὰ [κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτὰς] καὶ δὲ γνέθουν, γιὰ τὸ ἄσπρο προκαλεῖ τὸ χαλάζι. (Δ. Λουκοπούλου, Γεωργικὰ τῆς Ρούμελης, σ. 165).

Προέκτασις τῆς δεισιδαιμονίας εἶναι καὶ ἡ ἀναφερθεῖσα λεύκανσις τῆς κόμης τῶν λουομένων κατὰ τὴν Ἄσπρην Ἑβδομάδα, οἷτινες τιμωροῦνται οὕτω διὰ τὴν παράβασιν τῆς ἀργίας.

Αἱ μετὰ τὴν Διακαινήσιμον ἡμέραι. (Ξώλαμπρα).

Περί τὰ τέλη Ἀπριλίου οἱ γεωργικαὶ φόβοι διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν βλαστημάτων (δημητριακῶν, ἐλαιώνων, ἀμπέλων κλπ.) ἀπὸ πιθανὴν πτώσιν χαλάζης, ἄλλης ἀπροόπτου καιρικῆς προσβολῆς ἢ ἀσθενείας, καθίστανται μεγαλύτεροι. Διὰ τοῦτο καὶ μετὰ τὴν Διακαινήσιμον ἑβδομάδα οἱ γεωργοὶ ἐξακολουθοῦν νὰ σέβωνται τὰς μαγικῶς ἢ παρετυμολογικῶς ἐπιφόβους ἡμέρας.

Περίεργος εἶναι ἡ θέσις τῆς πρώτης Δευτέρας μετὰ τὴν ἑβδομάδα τοῦ Πάσχα. Ὀνομάζεται κοινῶς «*Παλιὰ Δευτέρα*» ἢ «*Δευτέρα τοῦ Ἀντιπάσχα*» (ἢ «*τοῦ Θωμᾶ*»), καὶ κατ' αὐτὴν εἷς τινὰς τόπους, ἀπαγορεύεται ἀπολύτως ἡ ἐργασία :

«*Τ' Ἀντιπάσκου τὴν Δευτέραν
μηδὲ κλωστὴν εἰς τὴν βελόναν.*

(Σύμη: Ν. Γ. Πολίτου, Παραδ. Β', 1904, σ. 326).

Ἀντιθέτως, εἰς ἄλλους ἑλληνικοὺς τόπους, ἡ ἡμέρα αὐτὴ ἐθεωρεῖτο ἐγκαινιαστικὴ τῶν μετὰ τὸ Πάσχα ἐργασιῶν, αἱ δὲ ὑφάντριαι ἐπρωτογέμιζαν μὲ νῆμα τὸ νέον ἀδράχτι τῶν κατὰ τρόπον ἐπίσημον καὶ ἱεροπρεπῆ.

Εἰς τὰς Ἀθήνας, κατὰ τὸν Δ. Καμπούρογλον, *τὴν πρώτη Δευτέρα, ὕστερ' ἀπὸ τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ, ἐνέθανε οἱ γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια καὶ γεμίζανε τὸ νέο ἀδράχτι. Τὸ πρωὶ ἐπιάνανε τὴν πρώτη ρόκα, ἐκάνανε τὸ σταυρὸ τους, ἐλέγανε τρεῖς φορὲς τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» καὶ ὕστερα ἐνέθανε ὅλη τὴν ἡμέρα. Γιομίζανε τὸ νέο ἀδράχτι καὶ τὸ βάνανε στὰ ῥονίσματα... Τὸ νέο ἀδράχτι τὸ μεταχειρίζοντο στὸ πρῶτο πανί, ποὺ κάνανε μετὰ τὴ Λαμπρῆ.* (Ἱστορ. Ἀθηναίων, Γ', σ. 171).

Εἰς τὰ μέρη τῆς Θράκης ὠνόμαζον διὰ τοὺς ἰδίους λόγους τὴν πρώτην αὐτὴν ἐπανάληψιν τῆς ὑφάνσεως «*Ἀδραχτανάστασιν*» (βλ. Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. Ε', σ. 51).

Ὁμοίως ἐν Λέσβῳ: *Ἀπὸ τοῦ Θωμᾶ τὴ Δευτέρα πιάναν τὰ καινούργια τὰ παννὰ στὶς κρεββαταριὰς [= ἀργαλειοὺς] καὶ στ' ἀδράχτια. Ἀπ' τὴν πρώτη κλωστὴ*

ποῦ πιάναν στ' ἀδράχτι, κόβαν καὶ βάζαν στὸ χέρι τους γιὰ φυλαχτό, γιὰ νὰ κλώθουν καὶ νὰ μὴν κόβεται. Αὐτὴν τὴν κλωστή τὴ λέγαν «ἀδραχτανάστασι»¹.

Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ἐπίσημος αὕτη καὶ ἱεροπρεπὴς ἐπανάληψις τῆς ἐργασίας τῶν γυναικῶν, ἰδίᾳ τῆς ὑφάνσεως, ἐπισφραγίζουσα τὴν λατρευτικὴν ἀναγκαιότητα τῆς προηγηθείσης ἀργίας, ἀποτελεῖ τελεστικὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς εἰς τὴν νέαν κατάστασιν.

Ἐκ τῶν ἐπομένων ἡμέρας, ἡ Πέμπτη ἐπανεμφανίζεται μὲ ἀπαγορευτικὸν χαρακτήρα. Οἱ παλαιοὶ Ἀθηναῖοι *ξώλαμπρα ἐφύλαττον τὰ ἑπτὰ Πρωτόπεμπτα καὶ δὲν ἐδοῦλεον, ἀλλὰ προσκαλοῦντες συγγενεῖς καὶ φίλους ἀνοίγαν ἐρημοκκλήσια καὶ ἐλειτούργουν...* *Κανένας νοικοκύρης τὰ Πρωτόπεμπτα μετὰ τὴ Λαμπρὴ δὲν ἔμπαινε στὸ κτῆμα του, μήτε σὲ χωράφι, μήτε σ' ἀμπέλι, μήτε πουθενά.* (Δ. Καμπούρογλου, *ἔνθ' ἀν.*, σ. 155 καὶ 170).

Καὶ ἐν Γυθείῳ. «*Δὲν μπαίνουν στ' ἀμπέλια, δὲν γνέθουν, ὄσες ἔχουν ἀμπέλια καὶ δένδρα, φοβούμεναι τὴν χάλαζαν*» (Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., Ε', σ. 50).

Ὁμοίως ἐν Λέσβῳ: «*Ὅλες τὶς Λαμπροπέφτες ὡς τὰ Πενήντα [= Πεντηκοστὴ] δὲν κλώθαν οἱ γυναῖκες μήτε μαλλί, μήτε μπαμπάκι, γιὰτὶ μπαμπακιάζαν οἱ ἐλιές καὶ χαλοῦσε ὁ ἀνθός. Μηδὲ βελόνι δὲν πιάναν κείνη τὴν ἡμέρα, γιὰτὶ χαλοῦσαν τ' «ἀγόρια» (= μεταξοσκώληκες), τρυποῦσαν τὰ κουνούλια καὶ δὲν βγάζαν μετάξι*».

Ἐν Θράκῃ, ὡς εἴπομεν, *ἑπτὰ Πέμπτες, μετὰ τὴ Μεγάλῃ Πέμπτῃ, φοῦρο-δὲν ἀναφταν, ψωμί δὲ ζύμωναν, νερό δὲ ζέσταιναν, ροῦχα δὲ ἐπλυναν* (Ἐλπιν. Σταμούλη - Σαραντῆ, *ἔνθ' ἀν.*, σ. 152).

Εἰς τὰς ἐκτεθείσας ὡς ἄνω περιπτώσεις δὲν ἔχομεν μὲν συγκεκριμένον ἅγιον τιμωρόν, παρακολουθοῦμεν ὅμως τὴν ἐκ τῶν ἰδίων τῶν ἡμερῶν ἐπιβαλλομένην ποινήν, ἣτις ἐνίοτε στηρίζεται καὶ εἰς τὴν ἐκ παρετυμολογίας ὁμοιοπαθητικὴν σκέψιν. Οὕτω π.χ. μετὰ τὴν ἐπίφοβον διὰ τὸ χαλάζι «ἄσπρη» ἑβδομάδα, δυνάμεθα νὰ ὑποπεύσωμεν ὅτι καὶ ἡ Πέμπτη γίνεται δυσοίωνος παρὰ τὸ ρῆμα «πέφτω», νοούμενον ἐπὶ τῆς χαλάζης ἢ ἐπὶ ἄλλης συμφορᾶς².

23. Τ' ἄη Γιωργιοῦ («Γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου»).

Πανελληνίως ὀνομαστικὴ ἑορτὴ, πλουσίως ἐθιμικὴ εἰς πανηγυρισμοὺς καὶ

¹ Π. Νικήτα, Λεσβ. μηνολόγιο, σ. 81.

² Π. Νικήτα, *ἔνθ' ἀν.*, σ. 81.

³ Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι καὶ αἱ ἐκκλησιαστικαὶ Ἀρχαὶ καθώριζον ἐνίοτε εἰς τοὺς πιστοὺς ὡς ἀργίαν: «*καὶ ὅλας τὰς Πέμπτας, ἀπὸ τὴν Πέμπτην τῆς Διακαινησίμου μέχρι τῆς Πέμπτῃς τῆς Ἀναλήψεως*». (Βλ. Μιχ. Καλινδέρη, Αἱ συντεχνίαι τῆς Κοζάνης ἐπὶ τουρκοκρατίας, σ. 7).

τελετάς, τιμωμένη ιδιαίτερος ἀπὸ τοὺς ποιμένας (καὶ δὴ τοὺς Σαρακατσάνους), καὶ συμπίπτουσα μὲ τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα. Ἡ ἀργία της δὲν τίθεται ὑπὸ ἀμφισβήτησιν, ὥστε ν' ἀναζητήσωμεν περιπτώσεις παραβάσεων πὸν ἐτιμωρήθησαν. Χαρακτηριστικὴ ὅμως εἶναι παράδοσις ἐκ Πόντου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ σημερινὴ φώκια τῶν θαλασσῶν εἶναι παλαιὰ νοικοκυρά, ἀδιαφορήσασα διὰ τὴν ἑορτὴν καὶ κατελθοῦσα εἰς τὸν γαλὸν νὰ πλύνῃ. *Ἀτότες ἄη - Γιώργης, πὼς κ' ἐτίμεσέν ἄτον, ἐκατάρωσεν καὶ εἶπέν ἄτεν: «Νὰ γίνεσαι φώκα καὶ νὰ σύρης ἀπ' ὀπίσου σ' τ' ἐγκούνια σ'»*¹.

Ἄλλὰ δυνάμεθα νὰ ἐπαναλάβωμεν καὶ τὰς διαπιστώσεις, τοῦ Δ. Λουκοπούλου: *Ἐορτασμοὶ τῆς γιορτῆς τοῦ Μεγαλομάρτυρα τῆ θεωρεῖ δευτέρη Λαμπρή* (Ποιμενικὰ τῆς Ρούμελης, Ἀθῆναι 1930, σ. 172) καὶ τῆς Ἀγγελ. Χατζημιχάλη: *Τῆ γιορτῆ [τοῦ ἄη - Γιώργη] τὴν πανηγυρίζουν περισσότερο ἀπὸ τὴ Λαμπρή... Στὸ ὄνομα τοῦ ἄη - Γιωργιοῦ παίρνουν τὸν μεγαλύτερο ὄρκο.* (Σαρακατσάνοι, Α, Ἀθῆναι 1957, σ. ρλζ').

Χαρακτηριστικὸν εἶναι ἐπίσης τὸ λεγόμενον παρὰ τῶν Ποντίων, ὅτι τὸν ἄη - Γιώργη τὸν φοβοῦτανε πολὺ κ' οἱ Τοῦρκοι. *Τῆ γιορτῆ του τὴν τιμοῦσαν καὶ τὴ λέγαν «Χουτρελλέζ»*².

25. Τ' ἁγίου Μάρκου («Μάρκου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ»).

Τὸν ἑορτάζουν οἱ γεωργοὶ καὶ τὸν σκέπτονται ὡς προστάτην κατὰ τῶν κινδύνων τῶν φιδιῶν (πιθανῶς καὶ ἐκ δυτικῶν ἐπιδράσεων, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Βενετοκρατίας). Ρόλος ἐποχικός.

Ἐν Αἰτωλίᾳ εἶναι ἐν χρήσει διὰ τὰ φίδια καὶ ἡ ἐξῆς ἐπφδῆ:

*Μάρκο, Μάρκο, μάρκωσέ τα (= μάργωσε, νάρκωσε)
κι ἄη Γιώργη, τύφλωσέ τα [τὰ φίδια].*

Ἐξ Αἰτωλίας γνωρίζομεν ἐπίσης, ὅτι οἱ γεωργοὶ δὲ ζεύουν ἀλέτρι, δὲ βαροῦν τσαπισιὰ σὲ χωράφι, *γιατὶ ἄκουσαν ἄλλους πὸν δούλεψαν κ' ἔπαθαν... Μιὰ ὀχιά παρουσιάστηκε στὰ κέρατα τοῦ ἐνὸς βοδιοῦ... Ἄλλος βρῆκε τὸ φίδι κάτω ἀπὸ τὴ θροφή, πὸν θά 'δινε στὰ βόδια του*³...

ΜΑ·Ι·ΟΣ

Μὴν μεταξὺ τῆς ἀνοίξεως καὶ τοῦ θέρους, πλουσιώτατος εἰς δεισιδαιμονίας καὶ μαγικὰς ἐπενεργείας, ἀλλὰ καὶ ἐπιφοβος διὰ τὰς καιρικὰς ἐκρήξεις του.

¹ Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, Α', ἀρ. 348 καὶ Ἀ. Α. Παπαδοπούλου, Παροιμιαί Πόντου. Λαογραφ. ΣΤ', 1917-8, σ. 67.

² Ξενοφ. Ἀκογλου, Λαογρ. Κοτυώρων Α', σ. 262.

³ Δημ. Λουκοπούλου, Γεωργικὰ τῆς Ρούμελης, σ. 165-6.

(πρβλ. τὸ γνωμικόν: *Στῶν ἁμαρτωλῶν τῆ χώρα τὸ Μάη μῆνα βρέχει*), παρακολουθεῖται μὲ εὐαισθησίαν, ἴδια κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας του, ὑπὸ τῶν γεωργῶν.

2. Τ' ἁη Θανάση («Μνήμη Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου»).

Εἶναι τὸ «καλοκαιρινὸν» πανηγύρι τοῦ συγνοῦ εἰς βαπτιστικά ὀνόματα ἀγίου, τὸ ὁποῖον τελεῖται μὲ συγκεντρώσεις εἰς ὑπαίθρια ἐξωκκλήσια καὶ μὲ χορούς. Ἴσως εἶναι τὸ πρῶτον θρησκευτικὸν ἀντίδοτον κατὰ τῶν μαγικῶν κινδύνων τοῦ Μαΐου, ἀπὸ τῆς Πρωτομαγιάς.

Οἱ γεωργοὶ κρατοῦν τὴν ἡμέραν αὐτὴν καὶ ἐκ φόβου διὰ τὴν παραγωγὴν των. «*Ἀλαφρογοριτῆ εἶναι, ἀλλὰ δουλειὰ δὲν ἔχει αὐτὴν τὴν ἡμέραν*»¹.

3. Τῆς ἀγιά Μαύρας («Τιμοθέου καὶ Μαύρας μαρτύρων»).

Κατ' ἐξοχλὴν παρετυμολογικῆς φύσεως ἡ ἡμέρα, ὥστε νὰ καθίσταται «μαύρη» καὶ ἀποφράς.

Εἰς τὰς Ἀθήνας, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, αἱ οἰκοκυραὶ δὲν ἐπιαναν βελόνα, γιὰ νὰ μὴ βγάλουν σπυριά, ποὺ τὰ λέγανε *μαῦρες*. (Δημ. Καμπούρογλου, Ἰστορ. Ἀθην. Γ', σ. 153).

Ἐν Αἰτωλίᾳ μὲ τίποτε δὲν καταπιάνονται τὴν ἡμέρα αὐτῆ. Ἰδίως δὲν σπέρνουν [ψῆμα ἢ καλαμπόκια], γιὰτὶ ὁ σπόρος δὲν φυτρώνει².

Ἐν Ἠπείρῳ: *Τῆς ἀγίας Μαύρας δὲν κάνομε χωράφ'*, γιὰτὶ πιστεύομε ὅτι θὰ πάθουμε ζημιὰ. (Ἀκολουθεῖ ἡ κλασσικὴ παράδοσις διὰ τὴν τιμωρίαν τοῦ παραβάτου): *Ἐνας πήγαινε γιὰ χωράφ' τσ' Ἀγιο - Μαύρας, μὲ δυὸ μαῦρα βόιδα, καὶ τοῦ εἶπ' ὁ ἄλλος: — «Τί, κάνεις χωράφ' σήμερα, τσ' Αἰμαύρας;» Καὶ τοῦ εἶπε: — «Ἐχω κ' ἐγὼ μαῦρα βόιδα»· Καὶ ψόφ'σαν ἀμέσως τὰ βόιδα καὶ τὰ δυὸ, κ' ἔμ'νε μὲ τῆ β' κέντρα στὸ χέρ»³.*

Καὶ ἐν Κύπρῳ: *Τῆς ἀγίας Μαύρας, οἱ γυναῖκες δὲν ἐργάζονται οὔτε ράβουν*. Ὅποια ράψη, θὰ πάθῃ καντήλα (φουσκάλα) καὶ μάλιστα μαύρη (δοθιῆνα)⁴.

Ὁ φόβος τῆς ἀγίας Μαύρας ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὰς ἀντιστοίχους ἡμέρας τοῦ ἔτους. Ἐν Μεσσηνίᾳ: *Ὅποια μέρα πέση τῆς ἀγιά - Μαύρας, αὐτὴ τῆ μέρα τήνε φυλάνε ὄλο τὸ χρόνο. Δὲν κόβουν ροῦχα, δὲν λευκαίνουν παννί, δὲν ἀλωνίζουν, δὲν κάνουν ἐλιές στὸ λιοτριβεῖο, γιὰτὶ γίνεται μαῦρο τὸ λάδι*. (Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑορταί, σ. 196).

¹ Δημ. Λουκοπούλου, Γεωργικὰ τῆς Ρούμελης, σ. 167. (Βλ. καὶ ἑορτὴν τῆς 18ης Ἰανουαρίου).

² Δημ. Λουκοπούλου, ἐνθ' ἄν., σ. 167.

³ Δημ. Β. Οἰκονομίδου, Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς τὰ Κατσανοχώρια Ἠπείρου, Ἑπ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. ΙΓ' - ΙΔ (1960 - 61), σ. 396.

⁴ Βλ. Ν. Κυριαζῆν εἰς Κυπρ. Χρονικά, Δ' (1926), σ. 31.

4. Τῆς Ἁγιά Πελαγίας («Πελαγίας τῆς Ὁσιομάρτυρος»).

Τὸ ὄνομα Πελαγία ἐνθυμίζει τὸ πέλαγος καὶ τὴν τρικυμίαν. Εἰς τὰς ἑλληνικὰς νήσους ὑπάρχουν ἐξωκκλήσια τῆς Ἁγίας παρὰ τὰς ἀκτὰς, ὅπου προσέρχονται προσκυνηταὶ οἱ ναυτικοὶ καὶ οἱ ἔχοντες ταξιδεμένους. Ἐν Κεφαλληνία αἱ οἰκογένειαι τῶν ναυτικῶν φυλᾶνε τὴν ἡμέρα τὸ ἁγιά-Πελαγιάς, γιὰ τὴ φουρτόνα¹.

Ἄλλὰ καὶ οἱ γεωργοὶ κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν δὲν θερίζουν καὶ δὲν ἀλωνίζουν, γιὰτὶ σηκώνεται ἀνεμοστρόβιλος καὶ σκορπάει τὰ γεννήματα. (Γύθειον. Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., Ε', σ. 63).

8. Τ' ἁγία Γιάννη («Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου»).

Ὁ ἁγία Γιάννης αὐτὸς στέλνει τὸ χαλάζι καὶ καταστρέφει τὰ σπαρτά, ἐξ οὗ Ἄη-Γιάννης Χαλαζιάς (Ἰαγραφα). Λέγεται καὶ Βροχάρης [ἐπειδὴ καὶ ἡ βροχὴ εἶναι ἀνεπιθύμητος], ἀλλὰ καὶ Τριανταφυλλᾶς [ἀπὸ τὰ λουλούδια]. (Βλ. εἰς Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. Ε', 1945-9, σ. 63). Πρὸβλ. τὰ ἐπίθετα τοῦ ἁγίου καὶ κατὰ τὴν 26ην Σεπτεμβρίου.

Ἀλαφρὴ γιορτὴ ὥστόσο οἱ γεωργοὶ τρέμουν νὰ πιάσουν δουλειά νομίζουν πὼς ὁ ἁγία-Γιάννης αὐτὸς στέλνει τὸ χαλάζι².

... Δι' αὐτὸ οἱ γεωργοὶ μας τηροῦν ἀργίαν, καὶ ὅπου ὑπάρχει ἐκκλησία τοῦ ἁγίου, ἐκεῖ πανηγυρίζουν θυσιάζον ἀρνιά καὶ κατόπιν παρακάθηνται εἰς κοινὴν τράπεζαν εἰς τὸν περίβολον τοῦ ναοῦ (Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑορταί, σελ. 196).

9. Τ' ἁγίου Χριστοφόρου («Χριστοφόρου μάρτυρος»).

Ἡ λατρεία τοῦ ἁγ. Χριστοφόρου εἶναι σημαντικῶς διαδεδομένη ἐν Ἑλλάδι, ἡ δὲ χρονολογία τῆς μνήμης του ἀποτελεῖ σταθμὸν εἰς τοὺς μετεωρολογικοὺς φόβους τῶν γεωργῶν. Ὁ ἐκ τῆς χαλάζης κίνδυνος εἶναι κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους, ὁ δὲ ἅγιος μὲ τὸ Χριστεπώνυμον ὄνομα δύναται νὰ ἐπέμβῃ ἀποτελεσματικῶς³.

Κατὰ τοὺς Ἡπειρώτας ὁ κίνδυνος τῆς χαλάζης ὑφίσταται μεταξὺ 8ης καὶ 9ης Μαΐου.

¹ Εἶναι ἡ ἐποχὴ τῶν ἐκρηκτικῶν τρικυμιῶν διὰ τὰς ὁποίας ὑπάρχει τὸ παροιμιᾶκὸν δίστιχον: *Τῶν καλῶν ἀντρῶν [ἢ ναυτῶν] γυναῖκες τὸν Ἀπριλομάη χηρεύουν.* (Ν. Γ. Πολίτου, Παροιμ., Β', 407, 26).

² Δ. Λουκοπούλου, Γεωργικὰ τῆς Ρούμελης, σ. 167.

³ Ἡ σύγχρονος εἰδικὴ λατρεία τοῦ ἁγ. Χριστοφόρου τῶν αὐτοκινητιστῶν ἦλθε πιθανῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Δύσιν. (Βλ. καὶ Ἄννας Χατζηνικολάου, Εἰκόνες τοῦ ἁγ. Χριστοφόρου τοῦ Κυνοκεφάλου, Mélanges O. et M. Merlier, tome III, Athènes 1957, σ. 232-3).

*‘Ο ἅγιος Γιάν’ς τὸ πήγει (= πηγνύει τὸ χαλάζι)
κι ἅγιος Χριστόφορος τὸ ρίχνει. (χωρὶα Πωγωνίου).*

Ὡς ἐκ τούτου ἀπαιτεῖται σεβασμὸς καὶ ἀργία κατὰ τὰς μνήμας τῶν δύο τούτων ἁγίων.

Ἐπίσης ἐν Ἠλείῳ: *‘Ο ἅγιος Χριστόφορος γυρίζει μὲ τὸ χαλάζι’ στὸν κόρφο. ‘Αν δουλέψουμε τὴν ἡμέρα τ’, θὰ μᾶς πνίξη μὲ τὸ χαλάζι. (Δ. Οἰκονομίδης, εἰς Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. ΙΓ-ΙΔ, σ. 396). Καί: Τοῦ Ἀγ. Χριστοφόρου δὲν ἐργάζεται κανεὶς στ’ ἀμπέλι. Λένε πὼς ὁ Ἅγιος Χριστόφορος τὸ ἔχει στὴν ποδιά του τὸ χαλάζι’, καὶ ἴσια τὸ ρίχνει, ἅμα ἐργαστῆς στὴ γιορτὴ του’.*

Ἄλλὰ καὶ ἐν Θράκῃ: *«‘Ο ἅγιος Χριστόφορος ἔχει τὸ χαλάζι μέσα στὸ μανίκι του. Τὸν γιορτάζουνε (= ἀργεῖουν) γιὰ τὸ χαλάζι. Ἀκόμα κ’ οἱ Τοῦρκοι τῆς Ἀνατ. Θράκης ρωτοῦσαν τοὺς Χριστιανούς, πότε ἦτανε ἡ γιορτὴ του, γιὰ νὰ μὴ δουλέψουνε. (Λαογραφία, τόμ. ΙΓ’, 1961-2, σελ. 113).*

Τῆς Μεσοπεντηκοστῆς.

Μικρὰ ἑορτὴ τοῦ Πεντηκοσταρίου, χωρίζουσα τὸ ἀπὸ Πάσχα μέχρι Πεντηκοστῆς διάστημα καὶ συμπύκνουσα συνήθως μεταξὺ 10 καὶ 20 Μαΐου. Οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ νοικοκυρῆς τὴν προσέχουν περισσότερο, παρετυμολογοῦντες τὸ ὄνομα τῆς ἐκ τοῦ «μέσα ποντικοί» Σκέπτονται τοὺς ποντικούς τῶν οἰκιῶν ἢ τοὺς ἀρουραίους τῶν ἀγρῶν, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν μαστίζουν τὸ νοικοκυριὸ ἢ τὴν ἐπικειμένην παραγωγὴν.

Ἐν Ἀθήναις τῆς Μεσοπεντηκοστῆς δὲν ἔρραπτον ροῦχα, διότι θὰ τὰ ἔτρωγον οἱ ποντικοί... καὶ δὲν ἄνοιγαν κασέλα, μήτε ντουλάπι τῶν ρούχων’.

Ἐν Θράκῃ ἔλεγον περὶ τῆς αὐτῆς ἑορτῆς παροιμιακῶς:

*Οὔτε ράμμα στὸ βελόνι
οὔτε ποντικὸς στ’ ἄλωνι!*

(*N. Γ. Πολίτου, ἀνέκδ. παροιμῖαι, ἐν λ. ράμμα 4).*

Καὶ ἐν Μεσσηνίᾳ: *Δὲν δουλεύουν γιὰ τὰ ποντίκια, γιατί κόβουν τὰ γεννήματα καὶ τὰ μπουστάνικα. (Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., Ε’, σ. 65).*

Εἰς τὴν Στενήμαχον τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας *τὴν ἡμέραν τῆς Παναγίας τῆς Μεσοπεντηκοστῆς³ ἐξήρχοντο ἐν λιτανεῖα εἰς τὰς ἀμπέλους καὶ τὰς ἐρράντιζον μὲ*

¹ Πληροφορία ἐκ Ζήτησης Ἰωαννίνων (1969), ἀπὸ τὸν φοιτητὴν Ἀπόστολον Μπενάτην.

² Δημ. Καμπούρογλου, Ἱστορ. Ἀθην., Γ’, σ. 153, 172.

³ Ἐδῶ συνέβη κάτι παρόμοιον μὲ τὴν «Παναγίαν Ὑπαπαντῆν», ἐνῶ πρόκειται ἐπίσης περὶ Δεσποτικῆς ἑορτῆς.

ἀγιασμόν «γιατί τις ἀρρώστειες και τὸ χαλάζι». Ἡ ἡμέρα ἦτο εορτάσιμος. (Ἀρχ. Θρακ. Θησαυροῦ, IB', 1946·7, σ. 160).

20. Τ' ἁγίου Νικολάου («Ἀνακομιδὴ τοῦ λειψάνου»).

Θερινὴ εορτὴ τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἀγομένη ἰδίᾳ εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα, ὅπου ὁ Δεκέμβριος δὲν ἐπιτρέπει πανηγυρισμοὺς εἰς τὸ ὕπαιθρον. Οἱ εορτάζοντες τόποι «φυλᾶνε τὴν ἡμέρα γιὰ τοὺς ξενιτεμένους».

21. Τ' ἁγίου Κωνσταντίνου («Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης, τῶν Ἰσαποστόλων»).

Κατ' ἐξοχὴν βυζαντινὴ ὀρθόδοξος εορτὴ, μὲ συχνότητα ὀνομαστικῶν εορτασμῶν καὶ ἐξοχικῶν πανηγύρεων¹. Εἰδικὴ μνεῖα τῆς σημασίας τῆς ἀργίας τῆς ἐλάχιστα ἀπαντᾶται. Π. χ. ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ: «Ἦταν βαρεῖα γιορτὴ χαιρετοῦσαν ὄσους γιόρταζαν κάποτε ἔκαναν λιτανεῖα γιὰ νὰ βρέξῃ»².

Πέμπτη τῆς Ἀναλήψεως.

Ἀφελεῖς παρερμηνεῖται καὶ παρετυμολογία τοῦ ὀνόματος τῆς εορτῆς (ὡς καὶ τοῦ ρηματικοῦ τύπου: «ἀνελήφθη») ὠδήγησαν εἰς τὰς δοξασίας, ὅτι ἡ μὲν ἐργασία κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν τιμωρεῖται μὲ τὸ νὰ «ἀναλήβωνται» (= παίρνονται, χάνονται) τὰ ἀποτελέσματά της, ἐπιβάλλεται δὲ (διὰ τοὺς παραλιακοὺς τόπους) ἡ πρώτη κάθοδος εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπου καλὸν εἶναι «ν' ἀναλείβουν» (πλένουν) μὲ νερὸ τὸ σῶμα των, ὅπως «ἀναλείφτηκε» (!) καὶ ὁ Χριστός³.

Οἱ ποιμένες πρῶτοι τιμοῦν τὰ μέγιστα τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναλήψεως, φοβούμενοι μὴν ἀναληφτῆ καὶ τὸ γάλα τῶν προβάτων των (Γ. Μέγας, ἔνθ' ἄν., σ. 206). Ἄλλὰ καὶ οἱ γεωργοί. Ἐν Ἠπείρῳ, (χωρίον Ζίτσα): τὴν κρατᾶνε πολὺ τὴν ἡμέρα τῆς Ἀναλήψεως. Δὲν πηγαίνουν στ' ἀμπέλια, οὔτε βγάζουν κρασί ἀπὸ τὴν προηγούμενη μέρα. Φοβοῦνται μὴν ἀναληφτοῦν τὰ κρασιά⁴.

Γενικώτερον (ἐν Δυτ. Μακεδονίᾳ): Τὴν παραμονὴν τῆς Ἀναλήψεως, κατὰ τὸ δειλινὸ πού θὰ σημάνη ὁ ἔσπερινός, θὰ σχολάσουν ἀπὸ τὴ δουλειά. Δὲν κάνει νὰ ἐργάζεσαι. Μιὰ κόρη πού λούσθηκε, ἀναλήφθηκε (= πέθανε). Δι' αὐτὸ λέγεται εἰς τοὺς ἐργαζομένους: «Ἄιντε τώρα, σχολάστε κόρη λούσθηκε κι ἀναλήφτηκε».

¹ Πρβλ. τὸν ἀκριτικὸν στίχον: Πανηγυράκι γίνεται στὸν ἄη Κωνσταντῖνο κτλ. (βλ. Νίκης Πέρδικα, Σκυρός, Α', 1940, σ. 175).

² Θ. Κωστάκη, Ἡ Ἀνακομιδὴ (ἔκδ. Κέντρου Μικρασ. Σπουδῶν). Ἀθ. 1963, σ. 249.

³ Βλ. Γ. Ἀ. Μέγας, Ἑορταί, σ. 204-8. Ἐπίσης: Δημ. Σ. Λουκάτου, Ἡ λαογραφία τοῦ μπάνιου, περιοδ. Καινούρια Ἐποχὴ, 1957, τεύχος β', σ. 66-79.

⁴ Πληροφ. τοῦ φοιτητοῦ τῆς Φιλοσ. Σχολῆς Ἰωαννίνων Ἀποστόλου Μπενάτση.

Ἐὰν κανεῖς πάλιν σπέρνῃ ἀργά, τοῦ λένε : «Μὴν σπέρνῃς, θ' ἀναληφθῆ ὁ σπόρος», δηλ. δὲν θὰ φυτρῶσῃ¹.

Ἡ κατὰ τ' ἀνωτέρω ἀργία τοῦ δειλινοῦ τῆς παραμονῆς τῆς Ἀναλήψεως ἔχει σχέσιν καὶ μὲ τὴν δοξασίαν, ὅτι κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν ἐπανέρχονται εἰς τὸν Ἄδην αἱ ψυχαί, αἱ ὁποῖαι συνανέστησαν μὲ τὸν Χριστόν. (βλ. Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑορταί, 207).

Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ χαρακτήρ τῆς ἑορτῆς τῆς Ἀναλήψεως εἶναι γενικώτερον νεκρολατρευτικός. (Ὀλόκληρον τὸ δεκαήμερον μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς ὁ λαὸς σκέπτεται τοὺς ἐπιστρέφοντας εἰς τὸν Ἄδην νεκρούς του). Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι διὰ τοὺς Σαρακατσάνους, μὲ τὰ προπολιτιστικὰ ἔθιμα, ἡ Πέμπτη τῆς Ἀναλήψεως εἶναι ἡ μεγάλη γιορτῆ, πὺν κάθε στάνη ἔχει μνημόσυνο γιὰ τὶς ψυχές τῶν πεθαμένων. Τὴν ἔχουν σὰν τὸ μεγαλύτερο Ψυχοσάββατο. Ὅλοι γύρω οἱ χωρικοὶ τὸ ξέρονν, πὺς τῆς Ἀναλήψεως οἱ Σαρακατσάνοι προσφέρουν ἄφθονο κρέας, τυρί, πίττες καὶ πᾶνε στίς στροῦγγες γιὰ νὰ φᾶνε καὶ νὰ σχωρέσουν².

Τριήμερον Πεντηκοστῆς.

Διὰ τὴν Κυριακὴν τοῦ τριημέρου τούτου ἡ τήρησις ἀργίας δὲν χρειάζεται ὑπόμνησιν. Εἶναι ἡ ἡμέρα τῆς «Γονατοκκλησιᾶς», κατὰ τὴν ὁποῖαν καὶ μόνη ἡ παράλειψις τοῦ ἐκκλησιασμοῦ τιμωρεῖται. Ἀλλὰ τὸ Σάββατον τῶν ψυχῶν καὶ ἡ Δευτέρα τοῦ Ἁγ. Πνεύματος (ἡ τῆς Ἁγ. Τριάδος), χρειάζονται τὴν ὑπόμνησιν.

Τὸ Σάββατον τοῦ Ρουσαλιῦ εἶναι γιὰ τὶς ψυχές³. Οἱ γυναῖκες δὲ ράβουν, δὲ φαίνουν, δὲν πλένουν. Εἶναι τὸ τελευταῖον Σάββατον, πὺν κάθονται οἱ ψυχές μὲ τοὺς ζωντανούς. Θέλουνε συντροφιά καὶ ἡσυχία. (Κεφαλληνία).

Ὅσο πὺν κοντινοὶ (= πρόσφατοι) εἶναι οἱ πεθαμένοι σου, τόσο δὲ δουλεύεις ὅλη μέρα σήμερα, οὔτε σ' ἀμπέλι, οὔτε σὲ χωράφι. (Ἡπειρος, χωρία Πωγωνίου, 1969).

Εἰς ἄλλας περιγραφὰς διαφαίνεται καὶ ἡ ὑλικωτέρα σχέσις, ἣτις ὑπάρχει μεταξὺ τῆς ἐργασίας τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς ἐνοχλήσεως τῶν ψυχῶν τῶν νεκρῶν. Ἀπὸ τὸ Πάσχα ὡς τῆς Γονατιστῆς (= Πεντηκοστῆς) οἱ ψυχές κάθονται ἀπάνω στὰ δέντρα καὶ στὰ βλαστάρια τοῦ ἀμπελιοῦ γι' αὐτὸ δὲν κόφτουν ὡς τότε βλαστάρια, μήπως πέσουν οἱ ψυχές πὺν εἶναι καθισμένες ἐπάνω καὶ κλάφουν δὲν

¹ Κ. Ν. Μακρῆ, Λαογραφικὰ Σισανίου, σ. 67.

² Ἀγγελ. Χατζημιχάλη, Σαρακατσάνοι, Α' σ. ρξστ' καὶ ρμε'.

³ Διὰ τὸ ὄνομα Ρουσάλι - Ρουσάλια - Rosalia βλέπε ἐρωτήματα καὶ συζήτησιν εἰς τὸ περιοδ. «Λαογραφία», τόμ. Γ' σ. 701, Δ' σ. 324 καὶ 748, Ε' σ. 652 κ. ἀ.. Ἐπίσης Φ. Κουκουλέ Β.Β.Π., τόμ. Β1. Ἀθήναι 1948, σ. 29-31.

ξεραχνίζουν, γιατί κ' ἐκεῖ [στὶς ἀράχνες] κάθονται οἱ ψυχές. (Θράκη, Γ. Ἀ. Μέγα, Ἔορταί, σ. 209).

Ἡ **Δευτέρα** τῆς Πεντηκοστῆς ἀποτελεῖ τὰ μεθεόρτια, τὰ ὅποια ἀφιερώνονται εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἢ καὶ εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα: *Δὲ δουλεύουν τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, γιὰ νὰ μὴν τοὺς χαθῆ* (= ἀφαιρεθῆ, μειωθῆ) *τὸ μυαλό.* (Κεφαλληνία)¹.

Ἄλλὰ οἱ γεωργοὶ φοβοῦνται καὶ τὴν χάλαζαν τῆς ἐποχῆς. Δὲν ἐργάζονται κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτήν, διότι ἡ τιμωρία θὰ εἶναι ἄμεσος. Σχετικὴ παροιμία λέγει: *Ἡ Ἁγία Τριάδα βαστάει τὸ χαλάζι στὴν ποδιά της.* (Γορτυνία, Ν. Γ. Πολίτου, Παροιμ., Α', 213). Ἡ ἑορτὴ προσωποποιεῖται.

Ἐξ Ἡπείρου, ὅπου ἡ ἑορτὴ τῆς ἁγίας Τριάδος τελεῖται κατὰ τὴν Τρίτην τῆς Πεντηκοστῆς, ἔχομεν τὴν ἐξῆς παράδοσιν: *Ἡ γιαγιά μου κάποτε, ποὺ εἶχε ἀργέφει καὶ τὶς τρεῖς μέρες τῆς Πεντηκοστῆς, δὲν ἔδωσε σημασία στὴν Τρίτη καὶ εἶπε: «Δὲν εἶναι βαρεῖά γιορτὴ σήμερα» θὰ δουλέψω». Δὲν πῆγε στὴν ἐκκλησιά κ' ἐργάστηκε. Δουλεύοντας ὁμως στὸ σπῆτι, ἔπασε κ' ἔσπασε τὸ πόδι της. — «Ἡ γιορτὴ μοῦ τό 'κανε» εἶπε. Κι ἀπὸ τότε φυλάει τὴν Τρίτη καὶ πηγαίνει στὴν Ἐκκλησιά².*

ΙΟΥΝΙΟΣ (Θεριστής).

Ὁ φόβος ἐκ τῆς χαλάζης καὶ ἄλλων καταστροφῶν ἐπικρέμαται καὶ κατὰ τὸν μῆνα αὐτόν, ἐφ' ὅσον ἡ συγκομιδὴ τῶν δημητριακῶν δὲν συντελέσθη καὶ οἱ καρποὶ εἰς τὰ δέντρα ἢ τῆς ἀμπέλου δὲν ἐστερεώθησαν.

11. Τ' ἁγίου Βαρθολομαίου («Βαρθολομαίου καὶ Βαρνάβα τῶν ἀποστόλων»).

Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτήν δὲν δουλεύουν στ' ἀμπέλια, γιατί πέφτει χαλάζι καὶ τὰ καταστρέφει. (Ἐπει. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. Ε', σ. 78).

12. Τ' ἁγίου Νούφρη ἢ Ρούφνης («Ὀνουφρίου καὶ Πέτρου τῶν ἁγίων»).

Κατὰ λαϊκὴν παρετυμολογίαν, ὁ ἁγ. -Ρούφνης ρουφᾶ τ' ἀστάχνα καὶ τιμω-

¹ Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτήν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἑορτάζουν καὶ δὲν ἐργάζονται οἱ κουρεῖς, ὀρμώμενοι ἴσως ἀπὸ τὴν παράδοσιν τῶν πυρίνων γλωσσῶν ἢ ἐκ τοῦ ὅτι ἡ κεφαλὴ εἶναι τὸ οἰκητήριον τοῦ πνεύματος.

² Ἀφήγησις Μαγδαληνῆς, πρεσβυτέρας Δ. Ράπτου, ἐκ τῶν χωρίων Πωγωνίου Ἡπείρου, Ἰωάννινα 1969.

ρεῖ ὄσους δὲν τὸν γιορτάζουν. Γι' αὐτὸ δὲν θερίζουν καὶ δὲν ἀλωνίζουν στὴ γιορτὴ του. (Σύμη: Ἐπετ. Λαογρ. Ἄρχ., τόμ. Ε', σ. 71)¹.

14. Τ' ἄη Δυσσέα («Ἐλισσαίου τοῦ προφήτου»).

Οἱ γεωργοὶ δὲν καματεύουν τὴν ἡμέρα αὐτὴ, γιατί παθαίνουν λόσσα, αὐτοὶ καὶ τὰ ζῶα τους. (Ἄττική: Ἐπετ. Λαογρ. Ἄρχ., τόμ. Ε' σ. 171).

24. Τ' ἄη Γιάννη τοῦ Κλήδονα κλπ. («Τὸ γενέθλιον τοῦ Τιμίου Προδρόμου»).

Ὁ δεσμὸς τῆς ἑορτῆς αὐτῆς (ἀστρολογικῆς καὶ διαβατηρίου) μὲ τὰς ἀγροτικὰς ἀπασχολήσεις, τὴν μαντεῖαν καὶ τὴν μαγείαν καταφαίνεται καὶ ἀπὸ τὰ δνόματα τὰ ὁποῖα χαρακτηριστικῶς ἔχει λάβει ὁ ἅγιος: *Ριγανᾶς, Μελαῶς, Ἀπαρνιαστής, Βλαστολόγος, Λιοτρόπης, Κλήδονας, Φανιστής, Λαμπαδάρης, Λαμπροφῶρος* κ. ἄ. (Βλ. γενικώτερα ἔθιμα: Γ. Ἀ. Μέγα, Ἐορταί, σ. 212-221).

Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν: Δὲν ἀρχίζουν καμμιὰ δουλειά, γιατί εἶναι Λιοτρόπι (= τροπαὶ τοῦ ἡλίου) καὶ ὅποια μέρα πέση τὸ Λιοτρόπι τὴ φυλᾶνε ὄλο τὸ χρόνο. Δὲν κάνουν γάμους, δὲν κόβουν ροῦχα, δὲ φυτεύουν, δὲν ἀρχίζουν σπορά. (Ἐπετ. Λαογρ. Ἄρχ., τόμ. Ε', σ. 75-6).

Καὶ ἐν Λέσβῳ: Τὴ μέρα ποὺ θὰ πέση ἡ γιορτὴ τ' ἁγιοῦ Γιαννιοῦ τοῦ Λιτροπιοῦ, πρέπει νὰ τὴ θυμᾶσαι ὄλο τὸ χρόνο καὶ νὰ μὴ δουλεύης αὐτὴ τὴ μέρα. Ἄλλιώτικα οἱ δουλειές σου δὲ θὰ πηγαίνουνε καλὰ².

Ἄλλὰ γενικώτερον: Στις 24 τοῦ Θεριστῆ οἱ γεωργοὶ γιορτάζουν τὸν ἄη-Γιάννη τὸ Ριγανᾶ, καὶ δὲ δουλεύουν³.

Ἡ τιμωρία τοῦ ἁγίου ἐπέρχεται κάποτε καὶ μὲ τὴν κλασσικὴν αὐστηρότητα: Ἦτονε ἡ παραμονὴ τοῦ ἄη-Γιαννοῦ· οἱ καμπάνες ἀσημαίνανε καὶ τὰ παιδιὰ ἐτοιμάζανε γιὰ νὰ ἀνάφουνε τσι φουκαρίες (= φωτιές). Μιὰ γυναῖκα ἐτοιμαζότουνα νὰ κάμη τὴ μπουγάδα τση ἀκούει τσι καμπάνες. . . «Τί γιορτὴ εἶναι αὔριο;» λέει. . . «Εἶναι, καημένη, τοῦ ἄη-Γιαννοῦ αὔριο, βοήθειά μας. Δὲν τὸ ξέρεις, καὶ γιὰ δαῦτο ἐτοιμάζεσαι γιὰ τὴ μπουγάδα. . .». —«Δὲν μὲ μέλει γιὰ τὸν ἄη-Γιάννη· ἐγὼ θὰ κάμω τὴ μπουγάδα μου!». Τὴν αὐγὴ, ἀχάραγο, σηκώθηκε ἡ γυναῖκα,

¹ Εἶναι πιθανόν, ὅτι ἐκ τῆς ἰδίας παρετυμολογίας, ἐκ τοῦ Ρούφνης-ρουφῶ, ἐσυνήθιζον ἐν Κωνσταντινουπόλει νὰ ἑορτάζουν τὸν ἅγιον Ὀνούφριον οἱ καπνοπῶλαι. Τὸν ἴδιον ἅγιον ἐώρταζον καὶ οἱ κουρεῖς, ἴσως πάλιν ἐκ τῆς μακροτάτης γενειάδος μὲ τὴν ὁποίαν οὗτος ἀπεικονίζεται. (Βλ. *Μανουὴλ Γεδεών*, Ἐορτολόγιον Κωνσταντινουπόλιτου προσκυνητοῦ. Ἐν Κων/πόλει, τεῦχος Β', 1905, σ. 246).

² Π. Νικήτα, Λεσβιακὸ μνηολόγιον, σ. 108. Πρβλ. καὶ *Νίκης Πέροδικα*, Σκύρος, Α', 138.

³ Δημ. Λουκοπούλου, Γεωργικὰ τῆς Ρούμελης, σ. 167-8.

ἔπλυνε τὰ ροῦχα τῆς καὶ τ' ἄπλωσε στὰ χόρτα, ἔτσι πέτρες, γιὰ νὰ στεγνώσουνε. Ἔφτασε τὸ μεσημέρι, ἤλθε ὁ ἄντρας τῆς γιὰ νὰ φάῃ. Τριγυρνᾷ τὸ σπίτι, γυρεύει τὴ γυναῖκα του, ψυχὴ γεννημένη δὲ βλέπει... Ὁ ἄντρας ποὺ πεινοῦσε ἔτρεξε θυμωμένος ἐκεῖ ποὺ ἦτανε ἀπλωμένα τὰ ροῦχα. Βλέπει τὴ γυναῖκα καὶ τὰ ροῦχα μαρμαρωμένα! Ὁ ἄν- Γιάννης τὴν εἶχε τιμωρήσει. (Ζάκυνθος: Ν. Γ. Πολίτου, Παραδ., Α', ἀρ. 284).

29 καὶ 30. Τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. (29: Πέτρον καὶ Παύλον, 30: ἡ Σύναξις τῶν Δώδεκα).

Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὀνομάζει ἀδιακρίτως «Τῶν ἁγίων Ἀποστόλων» καὶ τὰς δύο αὐτὰς ἡμέρας. *Τὸ ἔχουμε Πασκαλιά, τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων. Μεταλαβαίνουμε, ἔπειτ' ἀπὸ τόση σαρακοστή, καὶ δὲ δουλεύουμε.* (Ἡπειρος).

Καὶ ἐν Κιμῶλω: *Ἡ γριά-Βασιλικιά... μιὰ φορὰ (λέει), τὴν ἡμέρα ποὺ γιόρταζαν οἱ Δώδεκα Ἀπόστολοι, ἐνῶ ἔβγαζε φρύακα μὲ τὸν ἀδελφὸ τῆς σ' ἓνα χωράφι των, βρῆκε δώδεκα «θεριά» κάτω σ' ἓναν ἀλίφωνα (= χορταρικό)... Ἀπὸ τὴ χρονιά ἐκεῖνη οὔτε κλωστή δὲν περνοῦσε στὴ βελόνα αὐτὴ τὴν ἡμέρα¹.*

ΙΟΥΛΙΟΣ (Ἀλωνάρης).

Εἶναι ὁ μὴν τῆς συγκομιδῆς καὶ τῆς φροντίδος τῶν ἀλωνισμῶν. Πολλοὶ οἱ κίνδυνοι ἐκ πυρκαϊᾶς ἢ βροχῆς εἰς τὰ ἀλώνια, ὡς καὶ ἐκ χαλάζης εἰς τοὺς ὑπὸ ὠρίμασιν καρπούς. Μεγάλοι καὶ μικροὶ ἅγιοι χρειάζονται νὰ βοηθήσουν.

2. Τῆς Βλαχέρνας («Ἡ κατάθεσις τῆς τιμίας Ἐσθῆτος τῆς Ὑπερ. Θεοτόκου ἐν Βλαχέρνας»).

Ἡ Παναγία Βλαχέραινα λέγεται «Καφοδεματοῦσα», «Καφοχεροβολοῦ», «Καφαλωνοῦ» καὶ «Βουλιάχτρα», ἐπειδὴ κατὰ τὰς σωζομένας παραδόσεις ἔκαψε τίς θημωνιᾶς τῶν ἁμαρτωλῶν ποὺ δούλευαν στ' ἀλώνια, ἢ ἔκαψε ν' ἀνοίξη ἢ γῆ καὶ νὰ τοὺς καταπιῇ.

Ἐν Ἡλιδι τηρεῖται αὐστηρὴ ἀποχὴ ἀπὸ κάθε ἀσχολία στὰ σπαρτὰ (θέρισμα, κουβάλημα, ἀλώνισμα κτλ.), γιὰ τὴν θὰ πάθῃ κακὸ τὸ γέννημα. Διηγοῦνται περιστατικὰ σπαρτῶν ἀθήριγων, θεμωνιῶν καὶ ἀλωνισμάτων, ποὺ κἀηκαν μόνον τοὺς, ἀλόγων ποὺ ἔσκασαν μέσ' στ' ἀλώνι, κάρρων ποὺ μπατάρησαν (= ἀνετρέψαν), γιὰ τὴν κατάλυσαν τὴν γιορτὴ. Ἐπίσης ἀλώνια ποὺ βούλιαξαν μαζὶ μὲ τὰ ἄλογα ἢ βόιδα κι ἀλωνιστάδες, καὶ τὸ μέρος γίνηκε λούμπα ἢ ἄμπουλας, ὅπως

¹ Πρὸςβ. Ἰ. Σπ. Ράμφου - Κ. Ι. Παπαδοπούλου, Λαογραφικὰ τῆς Κιμῶλου, ἐν Πειραιεῖ 1953, σ. 1'.

στόν Ἐβρθὸ Ἀνδραβίδας, ὅπου δείχνουν «τοῦ Παπᾶ τ' ἁλώνι». (Κ. Ψυχογιός, εἰς «Ἡλειακά» (1960), σελ. 575-6).

Σχετικὸν εἶναι τὸ κείμενον παραδόσεως ἐκ τῆς ὡς ἄνω περιοχῆς, τὸ ὁποῖον ἀνέπτυξεν ὁ Ἀνδρέας Καρκαβίτσας ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἑβδομάς» τοῦ 1885. Ὁ Ν. Γ. Πολίτης τὸ ἀναδημοσιεύει: *Ἦτανε τῆς Παναγίας τὸν Ἄλωνάρη, καὶ ὁ παπὰ - Βασίλης... ἀντὶ νὰ πάη στὴ λειτουργία του... πῆγε στ' ἁλώνι ν' ἁλωνίσῃ... Ἀρχισε ν' ἁλωνίζῃ, κι ἀπὸ πίσω ἀπὸ τ' ἄλογα, χτυπώντας τὸ καμουτσίκι, τοὺς ἐφώναζε: «Ἄπλα! Ἄπλα!» Ἦρθε μεσημέρι, ὁ ἥλιος ἔκαιγε καὶ ὁ παπὰς δὲν ἔπαυε τ' ἁλώνισμα. Ἀπὸ τὴν κάφα καὶ τὴν πολλὴ κούραση ἔσκασαν τὰ δυὸ του ἄλογα. Ἐκεῖνος ἀπὸ τὸ θυμὸ του ἐβλαστήμησε τὴν Παναγία, ἐφασκέλωσε τὸν οὐρανὸ καὶ ἀρχίνησε νὰ γυρίζῃ αὐτὸς στὸ στιγερὸ. Μὰ δὲν ἐγύρισε πολὺ. Ἀξαφνα ἀκούει μιὰ βουή τρομαχτική. Νερὸ ἐρχόταν ἀφρισμένο καὶ τοῦ ἔζωνε τ' ἁλώνια. Τὸ νερὸ ἀνέβαινε - ἀνέβαινε, καὶ σὲ λίγο ἐσκέπασε τὸν παπὰ καὶ τὸν ἔπνιξε. Ἐκεῖ πού πνίγηκε ὁ παπὰς, κάθε χρόνο τῆς Παναγίας, μέσ' στὸ μεσημέρι ἀκούονται τὸ χλιμίντρισμα τῶν ἁλόγων καὶ οἱ φωνές τοῦ παπᾶ, φωνάζοντας «Ἄπλα, ἄπλα»¹.*

Κατ' ἄλλην διήγησιν ἐκ Πατρῶν: *Σ' ἓνα χωριὸ τὴν ἡμέρα τῆς Παναγίας ἐθέρισαν, γιατί ἦταν ἀνάγκη, κ' ἐφέραν τὰ δεμάτια στ' ἁλώνια, γιὰ νὰ τ' ἁλωνίσουνε. Τὴ νύχτα ἔπιασε φωτιά κ' ἐκάησαν τὰ δεμάτια. Οἱ χωρικοὶ ἀπέδωκαν τὴν πυρκαϊὰ σὲ θάμα τῆς Παναγίας, καὶ γι' αὐτὸ τὴ λένε Καφοδεματοῦσα. (Λαογραφία, ΣΤ', 1917-8, σ. 656).*

Ἐν Λέσβῳ: *Ἐνας ζευγάς, πού καῖχαν τ' ἁλώνια του εὐτεῖνη τὴ μέρα, εἶπε: «Τί Παναγία εἶναι αὐτὴ ἢ Καφαλωνοῦ!» Ἀπὸ τότες αὐτὴ τὴ μέρα δὲ δεματιάζον τὰ στάχνα, γιὰ νὰ μὴν καοῦν².*

Καὶ ἐν Ζακύνθῳ: *Κάποτε ἓνας παπὰς ἁλώνιζε τὴν ἡμέρα αὐτὴ μὲ τ' ἄλογά του. Εἶπε: «Δὲν πειράζει· σήμερα εἶναι τῆς Παναγίας τῆς Μικρῆς». Ἄλώνιζε τὸ στάρι του κ' ἔτυχε νὰ ἔναι στ' ἁλώνι μιὰ κλώσσα μὲ τὰ κλωσσόπουλα. Σὲ μιὰ στιγμή βυθίστηκε τ' ἁλώνι μὲ τὸν παπὰ, τ' ἄλογα, τὸ στάρι καὶ τὴν κλώσσα. Καὶ τώρα ἀκούεται κάθε χρόνο τὸ φωναχτὸ τῆς κλώσσας, πού τρομαγμένη φωνάζει τὰ παιδιά της³.*

¹ Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, Β', σ. 705-706. Εἰς τὴν κλασσικὸν τύπου παράδοσιν ταύτην περιυβρίσεως ἑορτῆς προστίθενται νέα στοιχεῖα, ἐπιτείνοντα τὴν ὕβριν· α) ὅτι ὁ ἄσεβων ἦτο ἱερεὺς· β) ὅτι οὗτος βλασφημεῖ καὶ μουντζώνει.

² Π. Νικήτα, Λεσβιακὸ μῆνολόγιον, σ. 117.

³ Ἀπὸ τὴν φοιτητικὴν τῆς Φιλοσ. Σχολῆς Ἰωαννίνων, Στεφανίαν Παπαδάτου, 1969. Ἀξιοπρόσεκτος ἢ τιμωρηθεῖσα περιφρονητικὴ ἔκφρασις «Τῆς Παναγίας τῆς Μικρῆς».

7. Τῆς ἁγιά Κυριακῆς («Κυριακῆς μεγαλομάρτυρος»).

Εἶναι πιθανόν, ὅτι τὸ ὄνομα Κυριακή, συνδυασθὲν μὲ τὴν Κυριακὴν ἡμέραν, ἐδημιούργησε τὰς λαϊκὰς ἀπαιτήσεις ἀργίας διὰ τὴν μνήμην τῆς Μεγαλομάρτυρος. *Τὴν ἡμέραν αὐτὴν δὲν ἀλωνίζουσι, δὲν ζυμώνουσι, γιατί γίνεται τὸ ψωμὶ μαῦρο.* (Λῆμνος. Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. Ε', σ. 78). — *Φυλᾶνε τὴν ἡμέρα αὐτὴ ἀπὸ κάθε δουλειᾶ, γιὰ νὰ μὴν πάθουν κακὸ (ιδίως σὲ γνέσιμο ρόκας, ἀργαλειὸ καὶ ἄλλες μικροδουλειᾶς τοῦ σπιτιοῦ).* Κ. Ψυχογιός, περ. Ἡλειακά, 1960, σ. 576.

Χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ λεγόμενον παρὰ τῶν Ποντίων (ἐκ Τραπεζοῦντος), ὅτι *ἡ ἁγία Κυριακὴ εἶχε κακὴν ὥρα*, δηλ. εἰς κάποιαν στιγμὴν τῆς ἡμέρας τῆς ἢ παραβάσει τῆς ἀργίας θὰ ἐτιμωρεῖτο σκληρῶς (πληροφορία τοῦ 1969)¹.

8. Τ' ἄη Προκοπιῶ (ἢ Προκοπίου μεγαλομάρτυρος).

Ἄγιος μὲ εὐόιονον ὄνομα. Ἐνδείκνυται ἡ ὀλίγη ἐργασία, εἰς τὸ χωράφι ἢ εἰς τὸ ἐργαστήριον, κατὰ τὴν ἑορτὴν του. Ἀκόμη καὶ ἡ Ἐκκλησία μνημονεύει παρετυμολογικῶς τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου κατὰ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου, ἵνα οἱ νεόνυμφοι «προκόψουν».

15. Τ' ἄη Κηρύκου («Κηρύκου καὶ Ἰουλίτης μαρτύρων»).

Οἱ γεωργοὶ τηροῦν καὶ τὴν ἡμέραν αὐτὴν διὰ τὰ ἀλωνίσματά των: *Ὅσοι πῆγαν νὰ δουλέψουνε κείνη τὴν ἡμέρα, ἔκαμε νεροποντὴ ὁ Θεὸς καὶ πῆρε τὰ σιτάρια ἀπ' τ' ἀλώνια. Γι' αὐτὸ κ' οἱ Τοῦρκοι φοβοῦνταν ν' ἀλωνίσουνε κ' ἔλεγαν: «Κακὸ κερὶ» (= ὥρα) *σήμερα!*» (Θεσσαλία, πληροφορία τὸ 1969). — *Στὴ Φθιώτιδα οἱ γεωργοὶ δὲ δουλεύουν στὶς 15 Ἰουλίου, πὸν εἶναι ἡ μνήμη τοῦ Ἀη - Κηρύκου. Εἶδαν, λέει, μὲ τὰ μάτια τους τὸ θάμα στὴ γιορτὴ του. Ἦταν 15 Ἰουλίου στὰ 1877. Ἐπεσε τόσο χαλάζι, πὸν κατέστρεψε σπαρτά, ἐπνιξε ζῶα, ἐπνιξε κ' ἕνα παιδί. Ἀπὸ τότε κ' ὕστερα, δουλειὰ δὲν ξανάπιασαν².**

Ἐν Ἀκαρνανίᾳ ἀπαντᾶται καὶ διὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἡ κλασσικὴ παραδόσις: *Ἐνας παπᾶς συγκαίριασε τ' ἀλογά του ν' ἀλωνίσῃ. Διαβάτης πὸν τὸν εἶδε, τὸν παρατήρησε: — «Εἶναι σωστὸ σήμερα, τ' ἄη - Κηρύκου μέρα, ν' ἀλωνίσῃς;» Ὁ παπᾶς σήκωσε περιφρονητικὰ τοὺς ὤμους του: — «Τί ἄη - Κηρύκου, μᾶη - Κηρύκου λές; Ἐγὼ θ' ἀλωνίσω!» . . . Ἐνας κουρνιαχτὸς σηκώθηκε. Ὅσοι σήκωσαν τὰ μάτια ἀργότερα, δὲν εἶδαν οὔτε παπά, οὔτε ἀλώνι, οὔτε ἄλογα. Στὴ θέση τ' ἀλω-*

¹ Τὸ πιθανὸν σημεῖον τῆς «κακῆς ὥρας» εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῶν ἀποφράδων ἡμερῶν.

² Δημ. Λουκοπούλου, Γεωργικὰ τῆς Ρούμελης, σ. 169.

νιοῦ ἦταν μιὰ μεγάλη λίμνη. "Οσοι περνᾶνε νυχτιάτικα τὸν Ὁζερό, ἀκοῦνε τίς φωνές τοῦ παπᾶ, ποὺ ὀλοένα πασχίζει ν' ἀλωνίση τῆς λίμνης τὰ κατάβαθα¹

17. Τῆς ἀγιά Μαρίνας («Μαρίνης μεγαλομάτυρος»).

Αἱ παραδόσεις περὶ τιμωρίας τῶν ἁμαρτωλῶν ἀλωνιζόντων, διὰ καταποντισμοῦ, ἐνθυμίζουσαι τὴν καταβαράθρωσιν Δαθᾶν καὶ Ἀβειρῶν τῆς Γραφῆς (*Αριθμοὶ 16, 31 - 33) ἢ καὶ τοῦ μυθικοῦ ἥρωος Ἀμφιαράου, συνεχίζονται καὶ κατὰ τὴν μνήμην τῆς Ἀγίας Μαρίνης, φοβερᾶς ἐπίσης ἀγίας, μὲ δυνατότητα «μαράνσεως» ὄχι μόνον τῶν καρπῶν ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνθρώπων.

Ἐν Ἀργεῖ: Ἀποκάτου ἀπὸ τὸ μοναστήρι τῆς Παναγιάς εἶναι ἓνας τόπος ποὺ λέγεται «Τ' ἀλώνι τοῦ Σύριγγα». Ἐκεῖ κάποιος ἀλώνιζε ἀνήμερα τῆς ἀγιά-Μαρίνας. Ὅσοι περνοῦσαν ἀπὸ κεῖ τοῦ ἔλεγαν νὰ μὴν τὸ κᾶνῃ αὐτό, γιατί τῆς ἀγιά-Μαρίνας εἶναι μεγάλη γιορτή. Ἐκεῖνος ὄχι μόνο δὲν τοὺς ἄκουσε, ἀλλὰ γιὰ νὰ δεῖξῃ ὅτι δὲν τὴν ἔχει σὲ τίποτα τὴν ἀγιά Μαρίνα, ἀντὶ νὰ φωνάξῃ στ' ἄλογα «ἄλα, Γοργάδα, ἄλα», ἐφώναζε «ἄλα, Μαρίνα, ἄλα». Ἐξαφνα ὁμως ἀνοίξε ἡ γῆς καὶ κατάπιε κι αὐτὸν καὶ τὰ ζῶα του. Κι ἀπὸ τότε κάθε χρόνο, τὴν παραμονὴ τῆς ἀγιά Μαρίνας τῆ νύχτα, ἀκούονται ἐκεῖ οἱ ποδοβολητοὶ τῶν ἀλόγων καὶ οἱ φωνές αὐτοῦ ποὺ ἀλωνίζει².

Καὶ ἐν Ἀρκαδία: Ἐνας παπάς... ἔβαλε τ' ἄλογα ἀνήμερα [τῆς ἀγιά-Μαρίνας] νὰ πατήσουνε. Λέει: «Εἶν' ἀλαφρὴ γιορτή, δὲν κάνει νὰ καθώμαστ' ἄνεργου»... Τὸ μεσημέρι πλιά, ποὺ ἠσύχασ' ὁ κόσμος, ὁ τραγόπαπας ἀκόμα ἀλώνιζε, καὶ δῶσ' του μὲ τίς φωνές ἐξεκούφαινε τὸν κόσμο... Ἐκείνη τὴν ὥρα, νὰ σου κ' ἔρχεται μιὰ ὁμορφη γυναίκα μὲ χρυσὰ μαλλιά, ἀσπροφώρα, καὶ χαιρετάει τὸν παπά: —«Γιατὶ ἀλωνίζεις σήμερα, ποὺ εἶναι τῆς ἀγιά Μαρίνας;» —«Μπά, λέει, καὶ τί; Ἔτσι θέλω κι ἀλωνίζω!» Δὲν ἐπρόφτασε νὰ τελειώσῃ τὸ λόγο κι ἀκούγεται μιὰ βουή... Ἡ γυναίκα ἐκείνη ἦτανε ἡ ἀγιά Μαρίνα, κ' εἶπε κ' ἐσκίστηκε ἡ γῆς κ' ἐκατάπιε καὶ παπά καὶ ἄλογο κι ἀλώνι³.

Οἱ ἀφηγηταὶ προσέθεσαν καὶ τὴν ἐξῆς ἐκδοχὴν: Ἄλλοι ἔχουν νὰ ποῦνε, πὼς δὲν ἦτανε ἡ ἀγιά Μαρίνα, καὶ πὼς ἦτανε μιὰ Νεράϊδα, ποὺ τὴν ἔστειλε ἡ Κυρά [ἡ ἄρχηγός] νὰ χαντακώσῃ τὸν παπά, γιατί ἐχούγιαζε ντάλα μεσημέρι κ' ἐγάλανε τὴν ἠσυχία τῶν Νεράϊδωνε, ποὺ εἶχαν τότες τραπέζι. (αὐτόθι, σελ. 38).

¹ Κ. Σ. Κώνστα, Λαογραφικὰ τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, Λαογραφ., τόμ. ΚΔ', 1966, σελ. 313 - 4. (Σημειωτέον ὅτι τόσοσ ἐν Στερεῇ Ἑλλάδι ὅσοσ καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ ἐμφανίζονται συχνότατα αἱ εἰκόνες Κηρύκου καὶ Ἰουλίττης εἰς τοὺς ἐκεῖ ναοὺς).

² Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, Β', σ. 706.

³ Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, Α', σ. 37 - 8.

Καὶ ὁ Ν. Πολίτης παρατηρεῖ: *Ἡ ἁγία Μαρίνα ἀντικατέστησεν εἰς τὰς διηγήσεις τῶν εὐσεβεστέρων δαίμονας τοῦ φανταστικοῦ κόσμου* (βλ. Παραδ. Β', σελ. 706). Τοῦτο εἶναι ἀρκοῦντως χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν σχέσιν μεταξύ τιμωρῶντων ἀγίων καὶ δαιμόνων μεταφυσικῶν.

Γενικώτερον ἢ ἑορτὴ τῆς Ἀγ. Μαρίνης τηρεῖται καὶ διὰ τὰ ἄρρωστα παιδάκια (*«νά μὴ τὰ μαρανίσκη»*) ἢ καὶ δι' ἄλλας ἐπιδιώξεις. Ἀλλὰ ἐν Λέσβῳ ἔχομεν καὶ τὴν ἀντίθετον περίπτωσιν τῆς ἐπιβαλλομένης μικροεργασίας (ἀντιαργίας) δι' εὐετηρικοὺς λόγους. *Ἡ ἁγία Μαρίνα ἦταν δασκάλισσα καὶ μάθαινε στὰ κοπελλοῦδια δουλειὰς τοῦ σπιτιοῦ. Κι ἀπὸ τότες τὸ βαστᾶ ὁ κόσμος, κ' ἐκεῖν' τὴ μέρα ἀρχίζουσι τὰ κοπελλοῦδια καὶ κάνουν ἐργόχειρα*¹.

20. Τοῦ προφήτ' Ἡλίας («Ἡλιοῦ τοῦ Θεοβίτου»).

Μία τῶν μεγαλυτέρων ἑορτῶν τοῦ Ἰουλίου, ἀναφερομένη εἰς τὸν κατ' ἐξοχὴν «μετεωρολογικὸν» ἅγιον τῶν ἐλληνικῶν δοξασιῶν². Κυρίαρχος τοῦ ἀνέμου, τῆς βροχῆς καὶ τοῦ ἡλιακοῦ φωτός, ὁ προφήτης Ἡλίας λατρεύεται μετὰ ἰδιαίτερας προσοχῆς παρὰ τῶν ποιμένων, τῶν γεωργῶν καὶ ὄλων τῶν ἐργαζομένων ὑπὸ ἐπισηφαλεῖς μετεωρολογικὸς ὄρους.

Καὶ μόναι αἱ πανελλήνιοι ἀναβάσεις τῶν προσκνητῶν εἰς τὰ ἐπὶ τῶν ὄρέων ἐξωκκλήσια προϋποθέτουσι ἀργίαν. Ἀλλὰ γενικώτερον, ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τῆς ἐργασίας ἐπιβάλλεται καὶ ἐκ φόβου πρὸς τὸν προφήτην. Εἶναι γνωσταὶ καὶ ἐκ τῆς Π. Διαθήκης (Βασ. 3, 17 καὶ 4, 1) αἱ ιδιότητές του ὡς θυμώδους καὶ σκληροῦ τιμωροῦ :

*Τὸν προφήτ' Ἡλία εἶχαμε γιὰ ἅγιο ἐκδικητικὸ. Ἦθελε νὰ κἀν κακὸ στὶς ἀνθρώποι, προπάντων τὴν μέρα τῆς γιορτῆς του. Φουσοῦσε φουρτουῦνες, ἄστραφτε, βροντοῦσε κ' ἔρριχνε χαλάζια. Τὸν φοβοῦντανε, καὶ στὴ γιορτὴ του δὲν δούλευαν*³.

Καὶ ἄλλαχοῦ: *Ὁ αἰ Λιάς ρωτᾶει τὴ μητέρα του νὰ τὸν πῆ, πότε γιορτάζει, μὰ κείνη δὲν τὸν λέγει. Σὰν τὸ πῆ, θὰ πάγη νὰ χαλάσῃ τὸν κόσμον ὅλο. Κείνη τὴν ἡμέρα κάμνει τρικυμία κ' οἱ ἀνθρώποι ἔχ'νε πάντα κίνδυνον· πότε πνίγονται, πότε μαλῶν'νε, πότε ἀναποδογυρίζονται τ' ἀμάξια τους· γίνονται πολλὲς ζημιές, ὅταν βγοῦνε ἔξω στὶς δουλειὰς τους· καὶ γι' αὐτὸ στὴ γιορτὴ τ' δὲ δουλεύ'νε*⁴.

¹ Π. Νικήτα, Λεσβιακὸ μνηολόγιον, σ. 118.

² Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Λαογρ. Σύμμεικτα, τόμ. Α', 1920, σ. 89-92 καὶ τόμ. Β', 1921, σ. 146-153. Ἐπίσης Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑλληνικαὶ ἑορταί, σ. 223-27.

³ Θρακικά, τόμ. ΙΗ' (1942), σ. 351 (Τυρολόγη).

⁴ Θρακικά, τόμ. Ζ' (1936), σ. 254-5 (Τζετώ). (σὺλλ. Ἑλπιν. Σταμούλη - Σαραντῆ). Ἀξιοσημεῖωτος ἐνταῦθα ἡ παρέμβασις τῆς μητρὸς, παρομοία πρὸς ἄλλας ἐπιεικεῖς παρεμβάσεις μητέρων πρὸς ὑπερφυσικά ὄντα (Δράκοντας, Γίγαντας, Ἡλιον, Χάρον, Θεούς).

Ἀκολουθεῖ ἡ συνήθης παράδοσις περὶ τῆς τιμωρίας τῶν ἀλωνιζόντων: Ὁ παπούς μου ὁ μακαρίτης μιὰ χρονιά ἐξεψε τῆ λοκάνα [δοκάνα;] μὲ τ' ἀλόγατα ν' ἀλωνίσ'νε κ' ἐφ'χανε [=ἐφύγανε] τ' ἀλόγατα πῆραν τῆ λοκάνα κ' ἐγιναν ἄφαντα. Ἀπὸ τότε, κόμα μιὰ φορὰ δὲν ἀλώνιζαν τοῦ προφήτ' Ἡλία στὸ χωριό μας. (Θρακικά Ζ', ἐνθ' ἄν.).

Ἐκ τῶν ἐπαγγελματιῶν, οἱ εἰδικώτερον ἐορτάζοντες τὸν προφήτην Ἡλίαν ἦσαν παλαιότερον (ἢ καὶ νῦν) οἱ ἄρτοποιοὶ («φουρνάρηδες») διὰ τὸ πῦρ τοῦ συναξαρίου του, οἱ μυλωθροὶ («μυλωνάδες») διὰ τὴν κυριαρχίαν του ἐπὶ τοῦ τοῦ ἀνέμου, καὶ οἱ «γουναραδες» διὰ τὴν μηλωτήν του¹.

26. Τῆς ἁγιά Παρασκευῆς («Παρασκευῆς ὁσιομάρτυρος»).

Ἡ λατρεία τῆς ἁγίας Παρασκευῆς εἶναι ἀπὸ τὰς ἐντονωτέρας ἐν Ἑλλάδι, ἰδίᾳ εἰς τὰς ἡπειρωτικὰς περιοχάς (Στερεᾶς Ἑλλάδος, Ἡπείρου, Δ. Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας κλπ.), ὅπου μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἀλωνισμοῦ ὑπάρχει καιρὸς πρὸς πανηγυρισμούς, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἡ ἁγία θεωρεῖται θεραπεύτρια ὀφθαλμικῶν παθήσεων (ἐξ ἐπεισοδίου εἰς τὸ συναξάριόν της, ἀλλὰ πιθανῶς καὶ ἐκ τῶν ὀφθαλμικῶν ἐνοχλήσεων τοῦ ἀλωνισμοῦ καὶ τοῦ καύσωνος)².

Ἡ φήμη καὶ ἡ δόξα τῆς ἁγίας Παρασκευῆς εἶναι μεγάλη στὴ Ρούμελη, ὅπου γίνονται πολλὰ πανηγύρια³. Ὁμοίως ἐν Ἡπείρῳ⁴.

Ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας, συσχετισθὲν πρὸς τὴν Μεγ. Παρασκευὴν τῆς Σταυρώσεως, συνετέλεσε εἰς τὴν μεγαλυτέραν λατρείαν της καὶ εἰς τὰς περὶ ὄλων τῶν Παρασκευῶν τοῦ ἔτους, ὡς κατωτέρω, δοξασίας.

Ἡ μάνα ἡ συχωρεμένη μᾶς ἔλεγε: «Νὰ μὴ δουλεύετε ποτές τὴν Παρασκευὴ τὸ βράδυ [= ἀποβραδὶς], γιατί δὲ θέλει ἡ ἁγιά Παρασκευή»⁵.

Ἐν Καλαμάτα: Ἀνήμερα τῆς ἁγιά Παρασκευῆς, οἱ γυναῖκες τάζουν μπροστὰ στὴν εἰκόνα της, πὼς δὲν θὰ πιάσουν δουλειὰ ποτέ, οὔτε τὴ γιορτὴ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, οὔτε τὴν Παρασκευὴ καμμιᾶς βδομάδας. Μιὰ πὸν ἐδούλεψε

¹ Βλ. Ἑλένης Βουραζέλη, ἐνθ' ἄν., σελ. 111 καὶ 130, Μιχ. Καλινδέρη, ἐνθ' ἄν., σ. 27.

² Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τῆς ἁγ. Παρασκευῆς, ἀργούνη τὰ καταστήματα ὀπτικῶν εἰδῶν καὶ τοῦτο ἀναγγέλλεται εἰς τὰς ἐφημερίδας.

³ Δ. Λουκοπούλου, Γεωργικά τῆς Ρούμελης, σ. 109.

⁴ Βλ. Κ. Α. Διαμάντη, Τὸ πανηγύρι τῆς ἁγ. Παρασκευῆς στὰ Τζουμέρκα. Αἰξωνή, 3 (1953), σ. 63 - 71.

⁵ Πληροφορία ἐκ Νάξου. Βλ. Δημ. Β. Οἰκονομίδου, Ἡ ἁγία Παρασκευὴ εἰς τὸν βίον τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ. (Ἐπετ. τοῦ Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. Θ' - Ι' (1955 - 7), σ. 79. Ἡ ὅλη μελέτη παρέχει πληρέστερα καὶ ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα.

τήν Παρασκευή, εἶδε νὰ σταθῆ μπροστά της ἡ ἁγία Παρασκευή καὶ νὰ τὴν φοβερίζῃ¹.

Καὶ ἐν Ἡπειρῷ: *Ἐνα παιδάκι ἔγινε καλὰ ἀπὸ τὴ χάρη τῆς ἁγιά-Παρασκευῆς. Μὰ ἡ μητέρα του δὲν ἄφησε τὴ συνήθειά της νὰ μπουγαδιάζῃ κάθε Παρασκευή, ὥσπου κάποια μέρα βρῆκε στὴ μπουγάδα της σκουλήκια.* (Πληροφορία τοῦ φοιτητοῦ Ἁπ. Μπενάτση. Ζίτσα, 1969).

27. Τ' ἁγίου Παντελεήμονος («Τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος καὶ ἱαματικοῦ Παντελεήμονος»).

Εἶναι ὁ ἅγιος, τὸν ὁποῖον τιμοῦν κυρίως οἱ πάσχοντες, οἱ ἄρρωστοι καὶ ὅσοι ἔχουν σωθῆ ἀπὸ κίνδυνον ἀναπηρίας. Κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν, τὸν «ἐορτάζουν» δι' ἀργίας καὶ ὅσοι ἐθεραπεύθησαν ἀπὸ αὐτοκινητιστικὰ δυστυχήματα. Ἔχουν ὅλοι ὑπ' ὄψει των τὰς ἱαματικὰς ιδιότητας τοῦ ἱατροῦ ἁγίου καὶ τὸ γνωστὸν ποροιμακὸν ὑπόμνημα:

«Κουτσοί, στραβοί, στὸν ἅγιο Παντελεήμονα»².

31. Τ' ἁγίου Εὐδόκιμου («Εὐδοκίμου τοῦ δικαίου»).

Ἐν Λέσβῳ, *τὴν ἡμέρα αὐτὴ γιορτάζει τὸ ἱσνάφι τῶν μονάβηδων*³. Τὸ ὄνομα Εὐδόκιμος δίδει τὴν πλέον αἰσιόδοξον ὑπόσχεσιν (καὶ εὐλογίαν) διὰ τὰ λαχανικὰ καὶ τὰ φρούτα.

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

Μὴν ἀφθόνου συγκομιδῆς, χωρὶς ἀνησυχίας καὶ φόβους γεωργικῶν καταστροφῶν. Ἐλάχισται αἱ ἀργίαι του. Αἱ δύο μεγάλαι ἐορταί του, ἡ Δεσποτικὴ τῆς Μεταμορφώσεως καὶ ἡ Θεομητορικὴ τῆς Κοιμήσεως, δὲν χρειάζονται ὑπόμνησιν περὶ τῆς ἀργίας των. Ἀπομένουν:

23. Τὰ ἐννιάμερα τῆς Παναγίας («Ἡ ἀπόδοσις τῆς ἐορτῆς τῆς Κοιμήσεως»).

Ἡ ἔννοια τοῦ μνημοσύνου τῶν 9 ἡμερῶν, μετὰ τὸν θάνατον τῆς Θεοτόκου, καθιστᾷ αὐστηρότερον προσεκτικὴν τὴν ἀργίαν τῆς ἡμέρας αὐτῆς. *Τὰ νιάμερα σήμερα, δὲ δουλεύουν* (Κεφαλληνία). Ἡ, καὶ ὅταν τελεῖται τοπικὴ πανήγυρις: *Τὴν ἡμέραν ταύτην σύμπασα ἡ πόλις ἤργει, οἱ δὲ Κνδωνιάται, τὰς καινούργεις αὐτῶν στολὰς ἡμφιεσμένοι μετέβαινον εἰς... τὴν πανήγυριν.* (Βλ. εἰς Μικρασ. Χρονικά, Β', 1939, σ. 392).

¹ Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις Α', ἀρ. 833.

² Ν. Γ. Πολίτου, Παροιμίες, Α', 247-48.

³ Π. Νικήτα, Λεσβιακὸ μνηολόγιον, σ. 120.

29. Τ' ἄη Γιάννη τοῦ Ἀποκεφαλιστῆ («Ἡ ἀποτομή τῆς τιμίας κεφαλῆς . . . Ἰωάννου»).

«Ὁ ἅγιος ἀποκαλεῖται καί . . . *Ριγολόγος, Παροξυσμός ἢ Κρναδίτης, ἡ μνήμη του τιμᾶται μὲ ἀπόλυτον νηστείαν. Διὸ λέγεται καὶ Νηστευτῆς καὶ Νηστικός. Ἡ νηστεία του συνοδεύεται μὲ τὴν ἀπαγόρευσιν παντός ὄ,τι προσομοιάζει πρὸς τὸ αἷμα ποῦ ἔρρευσεν ἐκ τῆς κεφαλῆς του. (Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑορταί, σ. 231).*

Ὁ φόβος ἐκ τῆς μαστιζούσης ἄλλοτε τοὺς πληθυσμοὺς ἑλονοσίας, ἰδίᾳ κατὰ τὸν μῆνα Αὐγούστον, καὶ ἡ ἀποδιδομένη εἰς τὸν ἀποκεφαλισθέντα ἅγιον ἰδιότης νὰ προκαλῆ ἢ νὰ ἐκδιώκῃ τοὺς ἐκ τῶν πυρετῶν παροξυσμοὺς, ὠδήγησε εἰς τὴν λαϊκὴν ἀποχὴν ἀπὸ τῶν αἵματοχρῶν καρπῶν. Ὁ αὐτὸς φόβος, ἐν συνδυασμῷ μάλιστα μὲ τὴν νηστείαν τῆς ἡμέρας, καθιστᾷ σεβαστὴν καὶ τὴν ἀργίαν τῆς μνήμης του.

Ὅταν ἀποκεφάλισαν τὸν Ἀη Γιάννη, ἔβαλαν τὸ κεφάλι τ' πάνω στὸ πιάτο καὶ τὸ ἔδειξαν τὸ βασιλέ, τὸν Ρώδη. Ὁ βασιλεὺς μιμπίκιασε, καὶ τὸν ἔπιασε θέρμη. Τὸ κεφάλι τοῦ Ἀη Γιάννη ἀπολογήθηκε : «Ὅποιος μὲ πιστεύει καὶ γιορτάζει τὴ γιορτὴ μ', θέρμη νὰ μὴ τότε πιάνη»¹.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

Εἶναι ὁ παλαιὸς ἐκκλησιαστικὸς πρῶτος μὴν τοῦ ἔτους μὲ τὴν ἀγροτικὴν φροντίδα τοῦ τρύγου (Τρυγητῆς) καὶ τῆς σπορᾶς.

1. Πρωτοσταυριά.

Τὴν πρώτη πάει ὁ παπᾶς σ' ὄλα τὰ σπῖτια τοῦ χωριοῦ καὶ διαβάζει ἅγιασμός, καὶ λένε ὁ κόσμος «χρόνια πολλά», γιατί παραδέχονται κι ἀκόμα σήμερα, πὼς αὐτὴ ἡ μέρα εἶναι Πρωτοχρονιά. «Κλειδώνει ὁ χρόνος σήμερα». Γι' αὐτὸ καὶ τὴ μέρα τούτη δουλειὰ δὲν κάνουν².

2. Τοῦ ἄη Μάμα («Μάμαντος μάρτυρος»).

Εἶναι ἅγιος βοσκός, εἰκονιζόμενος μὲ τὸ στραβοράβδι στὸ χέρι. Κατὰ τὴν πανήγυριν του τιμᾶται μὲ προσφορὰς καὶ θυσίας ἀμνῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀκολουθεῖ κοινὴ τράπεζα καὶ εὐωχία. (Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑορταί, σελ. 235).

Ἡ λατρεία τοῦ ἁγίου εἶναι παλαιοτάτη ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ (Καππαδοκίᾳ),

¹ Βλ. *Ἑλληνικὴν Σταμούλη - Σαραντῆ*, εἰς *Θρακικὰ Ζ'*, 1936, σελ. 256.

² Δ. Λουκοπούλου, *Γεωργικὰ τῆς Ρούμελης*, σ. 170. Περισσότερα διὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν τῆς «Πρωτοσταυριάς» βλ. εἰς *Γ. Ἀ. Μέγα*, *Ἑλληνικαὶ ἑορταί*, σ. 233 - 235.

ἔπειτα ἐν Κύπρῳ, Κρήτῃ, Σκύρῳ καὶ εἰς ἄλλας νήσους. Τὸν τιμοῦν ἰδιαίτε-
 ρως οἱ μικροβοσκοί¹.

8. Τῆς Παναγίας («Τὸ γενέθλιον τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου»).

Ἐν Αἰτωλῖα οἱ γεωργοὶ λένε: Παναγία ἢ Ἀποσοδειά, γιατί τότε ἀποσώ-
 νονται οἱ σοδεῖες, τὰ μαζέματα δηλαδή τῶν εισοδημάτων, γι' αὐτὸ καὶ δὲ δου-
 λεύουν². Καὶ ἐν Λέσβῳ: Κεῖν' τῆ μέρα, πού 'ταν σκόλη, μιὰ γυναῖκα ἔπιασε νὰ
 κἀν' ἀλευριά. Κεῖν' τὴν ὥρα ἔτυχε νὰ περνᾷ ἡ Παναγιά καὶ χύθηκε ἡ ἀλευριά
 ἀπ' τὸν νταβά. Ἀπὸ τότες οἱ γυναῖκες δὲν κάνουν δουλειὰ τῆς Παναγιάς τῆς
 Νταβαδοῦς³.

14. Τοῦ Σταυροῦ («Ἡ Ὑψωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ»).

Ἡμέρα αὐστηραῦς νηστείας, ἐπομένως καὶ ἀργίας. Οὔτε λάδι, πὸν λέει ὁ
 λόγος, δὲν κάνει νὰ φᾶνε. Πᾶνε στὴν ἐκκλησιά, πᾶνε σύγξυλοι ὁ κόσμος στ' ἀμπέ-
 λια καὶ φέρουν σταφύλια, καὶ δὲ δουλεύουν⁴.

26. Τ' ἄη Γιάννη τοῦ Θεολόγου («Ἡ μετάστασις Ἰωάννου τοῦ Θεο-
 λόγου»).

Ὁ χρόνος τῆς ἑορτῆς, περὶ τὸ τέλος τοῦ τρύγου καὶ κατὰ τὴν ἐτοιμασίαν
 τοῦ γλεύκου, ὠδήγησεν εἰς δοξασίας περὶ ὀργίλης τιμωρίας τοῦ ἁγίου εἰς τοὺς
 μὴ ἀργοῦντας. Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ ἐπώνυμα, ὅσα δίδονται εἰς τὸν ἅγιον
 Ἰωάννην ὡς τιμωρόν.

Ἐν Σκύρῳ ὀνομάζεται «Σπασοκαρούτης», γιατί στὴ γιορτὴ του εἶναι οἱ
 καροῦτες γεμάτες κρασί, καὶ ἅμα τὸν δουλέφουνε, σπάζει τὶς καροῦτες⁵.

Καὶ ἐν Σκιαθῶ: Μιὰ φορὰ ἦτανε τ' ἄη Γιαννιοῦ, κ' ἐκεῖν' τὴν ἡμέρα τρυ-
 γοῦσαν ἐν' ἀμπέλι. Κ' εἶπαν οἱ ἀργάτες τ' ἀφεντικοῦ: — «Σήμερα, λέει, εἶναι τ'
 ἄη Γιαννιοῦ. Ἐμεῖς θὰ τρηνήσουμε;» Λέει ἐκεῖνος — «Θὰ πιάσουμε τώρα καὶ τὸν
 ἄη Γιάννη σὲ σειρά;» Καὶ τρηνήσανε. Βάλανε τὸ κρασί μέσ' στὴν καρούτα. Ὑστερα
 ἀκούστηκε ἓνας βρόντος κ' ἔσπασεν ἡ καρούτα καὶ χύθηκε τὸ κρασί. Γι' αὐτὸ τὸν
 λένε τὸν ἄη Γιάννη «Σπασοκαρούτη»⁶.

¹ Βλ. Ἄνας Μαραβᾶ - Χατζηνικολάου, Ὁ ἅγιος Μάμας (ἔκδοσις Κέντρου Μικρα-
 σιατικῶν Σπουδῶν, Ἀθ. 1953), σελ. ἰδίε 81-85.

² Δημ. Λουκοπούλου, Γεωργικά τῆς Ρούμελης, σ. 170.

³ Π. Νικήτα, Λεσβιακὸ μνηολόγιον, σ. 236.

⁴ Δημ. Λουκοπούλου, Γεωργικά τῆς Ρούμελης, σ. 170. (Ἡ μετάβασις εἰς τὰς ἀμπέ-
 λους εἶναι εὐκαρπικὴ ἀπασχόλησις).

⁵ Νίκης Πέρδικα, Σκύρος, Β', σ. 260.

⁶ Γ. Ρήγα, «Σκιαθῶν λαϊκὸς πολιτισμὸς», τεῦχ. Β', Θεσσαλονίκη 1962, σ. 201.

Ἐν Ἡπειρῷ ἐπίσης: *Τὴν ἡμέρα τῆς γιορτῆς τοῦ Θεολόγου δὲν δουλεύουν. Μιὰ χρονιά ἔβγαλαν τὰ βαρέλια νὰ τὰ καθαρίσουν γιὰ τὸν μούστο. Ὁ ἅγιος θυμωσε καὶ τοὺς ἔπνιξε τὰ βαρέλια. Ἐρριξε βροχὴ καὶ τοὺς τὰ πῆρε. Γι' αὐτὸ καὶ λένε: «Ὁ ἅγιος Γιάννης, ὁ Βαρελᾶς» (Κόνιτσα)¹ .*

Εἰς τὴν Ἀχαΐαν: *Τὴν ἡμέρα ἐκείνη [23 ἢ 26 Σεπτ.] οἱ χωριάτες ἐτρέγηνσαν τ' ἀμπέλια τους κ' ἔρριξαν τὸ μούστο στὲς κάδες. Τὴ νύχτα ἔσπασαν οἱ κάδες, καὶ γιὰ τοῦτο τὸν λέν τὸν ἅγιον Ἰωάννην «Σπασοκάδην», διότι δὲν ἤθελε νὰ δουλέψουν ἐκείνη τὴν ἡμέρα. (Χ. Κορούλλος ἐν Λαογρ., ΣΤ', 1917 - 18, σ. 657).*

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

Ὁ μὴν τῆς σπορᾶς μὲ ἐλαχίστας ἡμέρας καὶ ἀφορμὰς ἀργίας.

18. Τ' ἁγίου Λουκᾶ («Λουκᾶ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ»).

Ἐνῷ ἀλλαγῷ συνιστοῦν καὶ ἐπιτρέπουν ἐργασίαν, διὰ νὰ εὐλογηθῇ ἡ παραγωγὴ (*Τ' ἁγίου Λουκᾶ — σπείρε τὰ κοκκιά*), ἐν Μάνη τὴν ἀπαγορεύουν. Δὲν καματεύουσι τὴν ἡμέρα αὐτή, γιὰτὶ φοφοῦσι τὰ βόδια. (Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. Ε', σ. 89).

26. Τ' ἁγίου Δημητρίου («Δημητρίου τοῦ Μυροβλήτου»).

Ἐορτὴ ἐπισήμου ἀργίας, ἀλλὰ καὶ ἰδιωτικῆς, διὰ τὸ πλῆθος τῶν βαπτιστικῶν ὀνομάτων. Ποιμενικὸν ἐπίσης καὶ γεωργικὸν ὄροσημον διὰ τὰς συμβάσεις ἐργασίας. Ἡ τιμὴ πρὸς τὸν ἅγιον ἐκδηλοῦται ἤδη ἀπὸ τῆς ἐσπέρας: *Σημερώνει μεγάλη γιορτὴ ὁ ἅγιος Δημήτρης θὰ μᾶς τσακίση* (Κεφαλληνία).

27. Τ' ἁγίου Νέστορος («Νέστορος μάρτυρος»).

Ἐν Αἰτωλῷα *γιορτάζουν καὶ τὸν Ἅγιον Νέστορα* [ἔπως τὸν Ἅγιον Δημήτριον] *καὶ φυλᾶνε τὴ μνήμη του, ἃς εἶναι μικρὸς ὁ Ἅγιος*².

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ

1. Τῶν ἁγίων Ἀναργύρων («Κοσμᾶ καὶ Λαμανοῦ, τῶν Ἀναργύρων»).

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ εορτὴ αὕτη ἐτελεῖτο ἐπισημότερον ὑπὸ τῶν ἱατρῶν, οἵτινες ἐκκλησιάζοντο εἰς τὰ ναῖδρια τῶν νοσοκομείων, τὰ εἰς τοὺς ἁγίους τούτους ἀφιερωμένα. Εἰς τοὺς ἀγροτικὸς πληθυσμοὺς ἡ ἡμέρα ἐθεωρεῖτο ἐπίσης σεβαστή, ἐπειδὴ οἱ Ἅγιοι Ἀναργυροὶ ἦσαν οἱ μόνοι «ἱατροὶ» τῆς ὑπαίθρου, τοὺς ὁποίους ἐπεκαλοῦντο καὶ εἰς τὰ κείμενα τῶν ἑξορκισμῶν. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας τῶν ἐπεκαλοῦντο τοὺς ἁγίους καὶ τοὺς ἐφοβοῦντο ἐποχικῶς.

¹ Πληροφορία τοῦ Ἀποστ. Μπενάτση, φοιτητοῦ Φιλοσ. Σχολῆς Ἰωαννίνων (1969).

² Δημ. Λουκοπούλου, Γεωργικὰ τῆς Ρούμελης, σ. 170.

Ἐκ Θεσσαλικοῦ χωρίου, πλησίον τῆς Λαρίσης, ἔχομεν τὴν κάτωθι παράδοσιν: Ἦταν ἓνα ἀφεντικό στὸ χωριό μας (Ἀρμένι) κ' εἶχε «κουλούκι», δηλ. 15 ζευγάρια βόδια μὲ τὰ ἀλέτρια τους γιὰ τὰ χωράφια, πὸν τὰ ἐνοίκιαζε στους ἄλλους. Ἦταν φθινόπωρο, γιορτὴ τῶν ἁγίων Ἀναργύρων, κ' οἱ ζευγάδες τοῦ εἶπαν νὰ μὴν πᾶνε κείνην τὴν ἡμέρα γιὰ τὰ χωράφια, ἐπειδὴ ἦταν ἡ γιορτὴ. Τὸ ἀφεντικό ὁμως ἐπέμενε καὶ τοὺς εἶπε: «Ἀνάργια - μανάργια δὲν ἔχει θὰ πᾶτε στὴ δουλειά!» Πῆγαν ἐκεῖνοι, καὶ στὸ πρῶτο χωράφι πὸν πῆγαν νὰ ὀργώσουν, εἶχε ἓνα ξηροπήγαδο βαθύ, καὶ περνώντας τὰ ἄλογα ἔπεσαν μέσα. Δὲ μπόρεσαν νὰ τὰ βγάλουν κ' ἔσκασαν ἐκεῖ. Ἀπὸ τότε κανένας δὲν πάει γιὰ ὄργωμα τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων, γιὰτὶ φοβοῦνται νὰ μὴν πάθουν ζημιὰ. Κ' οἱ Τοῦρκοι, τὸ ἴδιο, φύλαγαν τὴν ἡμέρα αὐτή. Εἶχαν μάθει [ἢ εἶχαν πάθει] τὴν πρώτη τιμωρία, κι ὄλο ρωτοῦσαν οἱ ἀφεντάδες τοὺς «κουλουκτάδες» τους: — Πότε εἶναι, μπέ, αὐτὸ τὸ «ἀνάργια - μανάργια», νὰ μὴν πᾶτε στὴ δουλειά;¹

8. Τῶν Ἀρχαγγέλων ἢ Ταξιαρχῶν («Ἡ σύναξις τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ κλπ»).

Μεγάλη καὶ πανελλήνιος ἑορτὴ, ἀναφερομένη εἴτε εἰς τὸν Ἀρχάγγελον Μιχαήλ, εἴτε εἰς ἀμφοτέρους (Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ), εἴτε εἰς ὄλους τοὺς Ἀγγέλους. Τὰ ἑορτάζοντα βαπτιστικά ὀνόματα εἶναι ποικίλα: *Μιχάλης* (Μιχαήλα), *Γαβρίλης* (Γαβριέλα), *Ταξιάρχης* (Ταξιαρχία), *Ἄγγελος* (Ἀγγελικὴ), *Σταμάτης* (ἀπὸ τὸ «Στῶμεν καλῶς») κ. ἄ. Ἡ ἄργια ἐπομένως ἐπιβάλλεται καὶ ἐκ κοινωνικῶν λόγων. Ἀλλὰ ὁ ἐκ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ φόβος εἶναι καὶ νεκροδαιμονικός. Ὁ κατ' ἐξοχὴν ψυχοπομπὸς [οὗτος] ἄγγελος... διετήρησεν ἔχνη πολλὰ τῆς λατρείας τοῦ ψυχοπομποῦ Ἑρμοῦ... Ἀπεικονίζεται ἔχων ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ ρομφαίαν ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ πλάστιγγα, λέγεται δὲ φοβερός².

Ἐν Σμύρνη: πιστεῦνε, πὸς ὁ Ταξιάρχης Μιχαὴλ, πὸν παίρνει τὶς ψυχές, γύριζε τὴ νύχτα τῆς παραμονῆς [τῆς γιορτῆς του] σ' ὄλα τὰ σπίτια, κι ἂν εὐρισκε κανενὸς τὰ παπούτσια ὄξω ἀπὸ τὸ δωμάτιο πὸν κοιμότανε, τὸν ἔγραφε σ' ἓνα τεφτέρι, γιὰ νὰ τὸν πάρῃ ὅπωςδήποτε ἐκεῖνον τὸ χρόνο³.

Καὶ ἐν Καππαδοκίᾳ: Ὁ Μουχαὴλ Ἀρχάγγελος παίρνει τὶς ψυχές. Στὴ γιορτὴ του ἔλεγαν: Σήμερα μὴν κοιτάξης δουλειές. Ὁ Μιχαὴλ Ἀρχάγγελος σὲ γράφει στὸ χαρτί του καὶ παίρνει τὴν ψυχὴ σου⁴.

¹ Πληροφορία τοῦ φοιτητοῦ τῆς Φίλοσ. Σχολῆς Ἰωαννίνων Ἀθανασίου Βαῖου, 1966.

² Ν. Γ. Πολίτου, Νεοελληνικὴ μυθολογία, Μέρος Β'. Ἐν Ἀθήναις 1874, σ. 302 καὶ 304.

³ Στέλλας Ἐπιφανίου - Πετράκη, Λαογραφικὰ τῆς Σμύρνης. Ἀθ. [1964], σ. 53.

⁴ Θ. Κωστάκη, Ἡ Ἀνακού, Ἀθήναι 1963, σ. 254.

11. Τ' ἄη Μηνᾶ («Μηνᾶ, Βίκτωρος καὶ Βικεντίου, μαρτύρων»).

Ἡ ἑορτὴ τοῦ ἁγίου Μηνᾶ εἶναι μεγάλη διὰ τοὺς τσοπάνηδες. Τὸ ἐπερχόμενον χιόνι καὶ ὁ χειμῶν τοὺς ἀνησυχοῦν. Ἰδιαιτέρως σκέπτονται τὸν λύκον.

Οἱ τζομπαναραῖοι τὴν ἡμέρα τοῦ Ἁη Μηνᾶ τὴν κοιτάζουν πολὺ γιὰ τὸ λύκο. Οἱ γυναῖκες στὸ σπῖτι δὲν ἀνοίγουν ψαλίδι [ὁμοιοπαθητικὴ ἀποφυγὴ τοῦ στόματος τοῦ λύκου]. Ἐπίσης οἱ ἄντρες δὲν ἀνοίγουν σουγιά, γιὰ νὰ μὴν ἀνοίγῃ ὁ λύκος τὸ στόμα του.

Παρετυμολογικῶς, ὁ ἅγ. Μηνᾶς βοηθεῖ τοὺς ποιμένας μὲ τὸ νὰ «φανερῶνῃ [μηνᾶ] τὸ χαμένο ζῶο», ὅπως ἄλλωστε μηνᾶ καὶ τὴν ἐπέλευσιν τοῦ χειμῶνος¹.

Γενικώτερον διὰ τὴν εὐδοκίμησιν τῆς κτηνοτροφίας: οἱ ποιμένες τὴν ἡμέρα αὐτὴν δὲν πουλᾶνε τίποτα· δὲν δίνουν πρόβατα· δὲ δουλεύουν οἱ γυναῖκες τους. *Πᾶνε στὰ ἐξωκκλήσια καὶ στὰ εἰκονίσματα.* (Ἰωάννινα 1969. Παρὰ τῆς πρεσβυτέρας Μαγδαληνῆς Δ. Ράπτου)².

14. Τ' ἁγίου Φιλίππου («Φιλίππου τοῦ ἀποστόλου»).

Ἡμέρα ἐπίσης σεβαστὴ καὶ διὰ τὴν ἡμερολογιακὴν θέσιν της. Θεωρεῖται «μικρὴ Ἁποκριά», ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς ἐπομένης ἄρχεται ἡ νηστεία τῶν Χριστουγέννων. Ἡ ἐκκλησίαι ἐπιτάσσει ἀργίαν. Παρὰ ταῦτα, λόγῳ τῆς προκεχωρημένης ἐποχῆς διὰ τὴν ἄρσιν, ἐπιτρέπεται ἢ ἐν τῷ ἀγρῷ ἐργασία, ἐκ τούτου δὲ ἐδημιουργήθη καὶ ἡ παράδοσις, ὅτι αὐτὸς οὗτος ὁ ἅγιος, ὡς ζευγολάτης, εἰργάζετο εἰς τὸν ἀγρὸν του.

*Ὁ φτωχὸς ὁ Φίλιππος
δὴλ μέρα δούλενε
καὶ τὸ βράδν ἀπόκρευε³.*

Καὶ ἐν Αἰτωλίᾳ: *Γιὰ τὸν ἄη-Φίλιππα λένε οἱ γεωργοὶ πὼς ἦταν γεωργὸς καὶ ἀπόκρευε στὸ χωράφι του· γι' αὐτὸ καὶ τὴ γιορτὴ του δουλεύουν καὶ αὐτοὶ στὸ χωράφι τους καὶ δουλεύοντας ἀποκρεοῦν⁴.*

Πρόκειται καὶ ἐνταῦθα περὶ «ἀντιαπαγορεύσεως» ἢ «ἀντιαργίας», τὴν ὁποίαν καθαγιάζει τὸ συναξαρικὸν παράδειγμα καὶ ἡ γεωργικὴ ὥρα τῆς ἑορτῆς.

21. Τῆς Μισσοπορίτισσας (ἢ Πολυσοπορίτισσας) («Τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου»).

¹ Βλ. Κ. Μακρῆ, Λαογραφικὰ Σισανίου, σελ. 22, καὶ Ν. Γ. Πολίτου, Παροιμίαι, Α', σ. 237-38.

² Εἰς τὰς Ἑπειρωτικὰς ἐρημίας τῶν ὀρέων ἔχουν κτισθῆ ἐκκλησιῖδια τοῦ ἁγ. Μηνᾶ, τὰ ὁποῖα συνδυάζουν τὴν λατρείαν μὲ τὸ ποιμενικὸν καταφύγιον.

³ Ν. Γ. Πολίτου, Παροιμίαι Α', σελ. 250.

⁴ Δημ. Λουκοπούλου, ἔνθ' ἄν., σ. 171.

Μεγάλως τιμᾶται ἡ γιορτὴ αὐτὴ ἀπὸ τοὺς ζευγολάτες. Τηρεῖται ἀδυστηρῆ ἀργία καὶ τρῶνε πολυσπῦρια¹.

Τὰ «πολυσπῦρια» εἶναι προσφορὰ εἰς τὴν ἡμέραν αὐτήν, μαγικοθησκευτικῆς σκοπιμότητος, διὰ τὴν εὐδοκίμησιν τῆς νέας σπορᾶς, περιγραφομένη συνήθως οὕτω :

Μισό 'φαγα, μισό 'σπειρα, μισό 'χω νὰ περάσω.

26. Τ' ἄη Στυλιανοῦ («Στυλιανοῦ τοῦ Ὁμολογητοῦ»).

Εἶναι γνωστὴ ἡ εἰκονογραφικὴ παράστασις τοῦ ἁγίου, κρατοῦντος εἰς τὴν ἀγκάλην του ἐσπαργανωμένον βρέφος. Ὡς σημειώνει ὁ Ν. Γ. Πολίτης : *Ἐκ παρτυμολογίας πιστεύεται, ὅτι ὁ ἄγ. Στυλιανὸς ἐνισχύει (στυλώνει) τὰ νεογνά. Τὴν μνήμην αὐτοῦ αἱ ἔχουσαι τέκνα τιμῶσι δι' ἀργίας, ἐπικαλοῦνται δ' αὐτὸν εἰς διαφύλαξιν τῶν νηπίων.* Καὶ ἐπιφέρει πληροφορίαν ἐκ Θράκης : *Τοῦ ἄη Στυλιανοῦ, ὄσες ἔχουν παιδιά δὲ δουλεύουν, γιὰ νὰ ζήσουν τὰ παιδιά τους.* (Βλ. Λαογρ. Σύμμεικτα Β', σ. 313-4). Καὶ ἐν Ἡλείρῳ : *Οἱ μικρομάννες (= πού ἔχουν μικρὰ παιδιά στὴν ἀγκαλιὰ) δὲ δουλεύουν τ' ἄη Στυλιανοῦ. Τὸς λέμε : «Ἐσύ 'σαι μικρομάννα· μὴ δουλεύης σήμερα !»* (χωρὶα Πωγωνίου, 1969).

30. Τ' ἄγι - Ἄντριὸς («Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου»).

Τὸ εορτολόγιον σημειώνει ἀργίαν, τὰ δὲ ἀντίστοιχα βαπτιστικὰ ὀνόματα εἶναι συγνά.

Οἱ γεωργοὶ λένε «τ' ἄη Ἄντριὸς» καὶ τὸν φυλᾶνε, γιατί αὐτὸς ἀντρεῖυεὶ τὰ σπαρτά τους. Στ' Ἀγραφα μάλιστα φέρνουν καὶ πολυσπῦρια ἄβραστα καὶ τὰ βάζουν μπρὸς στὴν Ὠραία Πύλη, καὶ τὰ διαβάζει ὁ παπᾶς γιὰ τὸ καλό².

Φροντίζουν ὁμως νὰ ἱκανοποιοῦν τὸν Ἅγιον καὶ ἐπὶ ἄλλων συνηθειῶν, τὰς ὁποίας ἐκεῖνος προσέχει καὶ θεωρεῖ δείγματα σεβασμοῦ : *Συνήθεια εἶναι νὰ κάνουν τηγανίτες, καὶ ὅποιος δὲν κάνει ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα, θὰ τρυπήσῃ τὸ τηγάνι του. Ἐκ τούτου καὶ τὸ ἐπώνυμον τοῦ ἁγίου «Τρυποτηγανᾶς»³.*

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

4. Τῆς ἁγιά Βαρβάρας («Βαρβάρας μεγαλομάρτυρος»).

Κοινὴ εορτή, διότι ἡ ἁγία πιστεύεται διώκουσα τὴν εὐλογίαν [ἀσθένειαν]⁴.

¹ Βλ. Κ. Ψυχογιῶν εἰς Ἡλείακὰ (1960), σ. 613.

² Δημ. Λουκοπούλου, ἔνθ' ἄν., σ. 171. Ἐν Θεσσαλίᾳ (περιφ. Καλαμπάκας), τὰ πολυσπῦρια αὐτὰ τοῦ ἁγ. Ἀνδρέου, παρασκευαζόμενα καὶ ὡς φαγητὸν τῆς ἡμέρας, λέγονται «ἀντραλούσια».

³ Γ. Ἀ. Μέγα, Ἑλληνικαὶ εορταί, σ. 32.

⁴ Μανουὴλ Γεδεών, Ἐορτολόγιον Κωνσταντινουπόλιτου προσκυνητοῦ, 1905, σ. 279.

«*Ἐκ δεισδαίμονίας, τὴν ἡμέραν αὐτὴν αἱ γυναῖκες δὲν σκουπίζουσι τὴν κρύβουσαν μάλιστα τὴ σκούπα, «γὰρ τὰ παιδιὰ». Εἶναι καλόν. (Γ. Ἄ. Μέγα, Ἑλλην. Ἑορταί, σ. 33).*

Τὴν ἁγία Βαρβάρα τὴ θεωροῦσαν προστάτρια τῶν παιδιῶν κατὰ τῆς εὐλογιαῖς. Ἀποφεύγανε νὰ ἐργάζωνται οἱ γυναῖκες¹.

Τὸ ἅϊ Βαρβάρας, οὔτε χεριοῦ δουλειὰ δὲν κάνισκαν, γιὰτὶ ἡ ἁγία Βαρβάρα ἔν' στὴν πανούκλα πάνω φυλάει τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὴν πανούκλα (Θ. Κωστάκη, Ἡ Ἄνακού, σ. 228)².

5. Τ' ἅϊ Σάββα («Σάββα τοῦ ἡγιασμένου»).

Οἱ μικρομάγκες τιμᾶνε πολὺ τὴ μνήμη τοῦ ἁγίου, γιὰτὶ τὸν ἔχουν γιὰ προστάτη τῶν μικρῶν παιδιῶν³.

6. Τ' ἁγίου Νικολάου («Νικολάου ἀρχιεπισκόπου Μύρων τῆς Λυκίας»).

Τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου εἶναι ἔκ τῶν περισσότερον σεβαστῶν ἀνὰ τὸ πανελλήνιον (μὲ μεγίστην συχνότητα βαπτιστικῶν), ἡ δὲ ἑορτὴ του τηρεῖται μὲ θερμὴν θρησκευτικότητα :

Τοῦ ἁγίου Νικολάου,

ποῦ ἔν' τσῆ γῆς καὶ τοῦ πελάου! (Κεφαλληνία)⁴

Ἡ λατρευτικὴ ἀργία ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ἀπογεύματος τῆς παραμονῆς (ξημερώνει μεγάλη γιορτὴ), εἰς δὲ τὰς νήσους καὶ τὰ παραλιακὰ προσκυνήματα, ἢ εἰς τὰ ναυτικὰ σωματεῖα, ἡ ἀργία τῆς ἡμέρας εἶναι καθολικὴ.

9. Τῆς ἁγίας Ἄννας («Σύλληψις τῆς ἁγ. Ἄννης»).

Ἐν Πελοποννήσῳ: Οἱ γυναῖκες τὸ ἐξετάζουσι, δηλ. φυλάει τὴ γιορτὴ καὶ δὲ δουλεύουσι, λέγοντας :

Τσ' ἁγιάς Ἄννης

κάτσε νὰ ξανασάνης⁵.

¹ Ξεν. Ἀκογιάν, Λαογραφικὰ Κοτυώρων, τόμ. Α', 1939, σ. 271-2.

² Ὁ ἑορτασμός τῆς ἁγίας ἀπὸ τὸ Πυροβολικόν, εἰσαχθεὶς ἀπὸ τοὺς ξένους στρατοὺς, στηρίζεται εἰς τὸ συναξάριον τῆς ἁγίας, ὅπου ὁ Διόσκουρος, εἰδωλολάτρης πατῆρ τῆς, κατεκεραυνώθη.

³ Κ. Ψυχογιός, εἰς Ἡλειακά, σ. 614. Ἡ πίστις σχετίζεται πιθανῶς πρὸς τὴν παροιμίαν: Ἄγία Βαρβάρα γέννησε καὶ ὁ Σάββας ἀπεκρίθη..., ἢ πρὸς τὴν δυσοίωσον φράσιν (λεγομένην διὰ τὸ χιόνι): Σάββας σαβανώνει...

⁴ Περὶ τῆς ἑορτῆς καὶ τῆς τιμῆς πρὸς τὸν ἅγιον βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Ὁ ἅγιος Νικόλαος, εἰς Λαογρ. Σύμμεικτα, Α', 1920, σ. 93-99.

⁵ Βλ. Κ. Ψυχογιόν, εἰς Ἡλειακά (1960) σ. 614.

12. Τ' ἁγίου Σπυριδῶνος («Σπυριδῶνος ἐπισκόπου Τριμυθοῦντος»).

Ἡ λατρεία τοῦ ἁγ. Σπυριδῶνος εἶναι σχεδὸν πανελλήνιος, ἀλλὰ τελεῖται ἐντονώτερον εἰς τὴν Ἐπτανήσον, καὶ δὴ εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπου ἀπόκειται τὸ σκήνωμά του. Τοῦτο ἄλλωστε συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς ἁγίους Γεράσιμον τῆς Κεφαλληνίας (20 Ὀκτ.) καὶ Διονύσιον τῆς Ζακύνθου (17 Δεκ.). Τὴν μνήμην τοῦ ἁγ. Σπυριδῶνος τιμοῦν ὁμοίως οἱ Ἑπειρωταὶ μὲ ἐκκλησιασμὸν καὶ ἀργίας.

Εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλληνικῶν συντεχνιῶν ὁ ἁγ. Σπυριδῶν ἀναφέρεται προστάτης τῶν χρυσοχόων καὶ ἀσημουργῶν, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ τροπαρίου του, ὅπου καὶ ὄφιν εἰς χρυσοῦν μετέβαλε¹. Ἐπίσης τῶν κεραμουργῶν, διὰ τὸ γνωστὸν θαῦμα τῆς ἀναλύσεως κεράμου, κατὰ τὴν Α' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον.

Δὲν θέλει νὰ θεωρῆται δευτερεύων ἅγιος. Ἐν Κεφαλληνίᾳ κυκλοφορεῖ ἡ παράδοσις (τοῦ γνωστοῦ κύκλου τῶν ἐκδικουμένων ἁγίων), ὅτι, ὅταν μία ὑφαίνοσα εἶπε μετὰ περιφρονησεως, ὅτι ὁ μικρὸς Σπυριδωνάκης δὲ χρειάζεται ἀργία, ... εἶδε στὸν ὕπνο της ἕναν καλόγερο (τὸν ἅγιο Σπυριδῶνα), ποὺ τῆς εἶπε: «Μικρὸς ἅγιος εἶμαι, μικρὲς τρουπούλες κάνω!» Καὶ τὸ πρῶν ποὺ ἐξύπνησε, εἶδε ὅτι τὸ ὕφαντό της ἦταν πιά γιὰ πέταμα.

Ἀκόμη καὶ ἐν Κρήτῃ ἀπαντῶμεν περὶ τοῦ ἁγ. Σπυριδῶνος τὴν γνωστὴν παράδοσιν τῆς τιμωρίας τῶν ἀροτριῶντων (ὄψιμοι σποραί):

Ἐνας Τοῦρκος ἐξευγάριζε τὴν ἡμέρα τοῦ ἁγ. Σπυριδῶνος. Κάποιος Χριστιανὸς τὸν παρετήρησε, ὅτι δὲν σέβεται τὴν ἡμέρα. Ὁ Τοῦρκος ἀδιαφόρησε καὶ τὸν ἔβρισε. Κάνοντας ὁμως νὰ συνεχίσῃ τὸ ὄργωμα, εἶδε τὰ βόδια του ζεμένα ἀνάστροφα στὸ ἀλέτρι. Φοβήθηκε ὁ Τοῦρκος κ' ἔκανε τάξιμο στὸν Ἅγιο, νὰ μὴν τοῦ κάμῃ κακὸ καὶ νὰ τὸν γιορτάζῃ...²

15. Τ' ἁγίου Λευθερίου («Ἐλευθερίου Ἱερομάρτυρος»).

Ἐκ τοῦ ὀνόματός του ὁ ἅγιος ἐκρίθη ἄριστος βοηθὸς τῶν ἐπιτόκων γυναικῶν, διὰ τὴν «ἀπελευθέρωσίν» των.

«Εἶναι γενικὴ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἡ πίστις, ὅτι ἡ χάρις τοῦ ἁγίου τούτου παρέχει εὐκόλον τὸν τοκετὸν διὰ τοῦτο αἱ ἐπίτοκοι τιμῶσι τὴν μνήμην αὐτοῦ, μὴ ἐργαζόμεναι κατὰ τὴν ἐορτὴν του³.

Ἐν Ἀδριανουπόλει: *«Τοῦ ἁγίου Λευθέρι' οἱ γαστρομένες δὲ δουλεύουν, γιὰ*

¹ Βλ. καὶ Ἑλένης Βουραζέλη, Αἱ ἐν Θράκῃ συντεχνίαι, σ. 111.

² Πληροφορία τῆς φοιτητρίας τῆς Φιλοσ. Σχολῆς Ἰωαννίνων Ἑλένης Ἀτζολετάκη, 1968).

³ Ν. Γ. Πολίτου, Ὁκυτόκια, Λαογρ. Σύμμεικτα, Β', σ. 311.

νά ἐλευθερωθοῦν εὐκολα¹. Καὶ ἐν Ἡλεία: Ὁ ἄη Λευτέρης πολὺ τιμᾶται ἀπὸ τὸν γυναικόκοσμο. Εἶναι ὁ προστάτης τῶν ἐγκύων καὶ τοῦ τοκετοῦ, πὸν λευτερώνει².

16. Τ' ἄη Μοδέστου («Μοδέστου Ἐπισκόπου»).

Ὁ Ἅγιος Μόδεστος εἶναι γνωστὸς καὶ ἀπὸ τὸ Εὐχολόγιον τῆς Ἐκκλησίας ὡς προστάτης καὶ θεραπευτὴς τῶν ἀγροτικῶν ζώων, «τῶν εἰς χρεῖαν ὄντων τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων».

Ἡ μνήμη του εἶναι ἰδιαίτερα ἐορτὴ «τῶν γεωργῶν καὶ τῶν ἀροτριώντων ζώων». Γίνεται συλλεῖτουργον μετὰ κολλύβων καὶ ἀγιασμοὺς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκ κοινοῦ ἐράνου τῶν γεωργῶν. (Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. Ε', σ. 113). Καὶ ἐν Λέσβῳ: Σκόλη τό ἄχουνε κείνην τὴ μέρα, γὰ νὰ κάνουνε μῦδια πολλὰ, (παρετυμολογικῶς). (Πληροφορία μου, 1940).

25. Χριστούγεννα

Δὲν γεννᾶται ζήτημα ἐπιβολῆς τῆς ἀργίας. Ἡ σχετικὴ ὁμως μνημονικὴ παροιμία ὑπενθυμίζει τὴν διάρκειάν της: «Τρεῖς τὰ Γέννα, τρεῖς τὰ Φῶτα . . .».

27. Τ' ἁγίου Στεφάνου («Τοῦ ἁγίου Πρωτομάρτυρος καὶ Ἀρχιδιακόνου Στεφάνου»).

Συνήθως ἐορτάζεται καὶ ὡς συνεχιζομένη ἀργία τῶν Χριστουγέννων, καὶ διὸ ἀπὸ τοὺς ἄγοντας τὴν ὀνομαστικὴν ἐορτὴν των. Ἰδιαίτερος ὁμως προσέχουν τὴν ἐορτὴν οἱ νεόνυμφοι, σκεπτόμενοι (ἐκ παρετυμολογίας) τὸ πρόσφατον στεφάνωμα των.

«Τὴν ἡμέρα αὐτὴ οἱ νιόπαντρες κυρίως φυλᾶνε τὸ στεφάνι τους νὰ μὴν πάθῃ κακὸ (νὰ χηρέψουν), μὴ δουλεύοντας. Γι' αὐτὸ καὶ λέγεται:

Τ' ἄη Στεφάνου, φύλα τὸ στεφάνι σου!³.

Γ'.— Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ

Ἐνακεφαλαιοῦντες τὰς ἐπὶ τῶν ἐκτεθεισῶν περιπτώσεων γενομένας ἤδη παρατηρήσεις, δυνάμεθα νὰ τὰς ἀπαριθμήσωμεν ὡς ἑξῆς.

1. Ὁ λαὸς γνωρίζει ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας νὰ τηρῇ τὰς ἀργίας τῶν μεγαλυτέρων ἐορτῶν, προσέχει ὁμως καὶ ἐξ ἰδίας κρίσεως τοὺς μικροτέρας σημασίας ἁγίους, τοὺς φερομένους εἰς δευτερευούσας ἐορτάς, ἐκ φόβου

¹ Ἐνθ' ἄν., σ. 311, 4.

² Βλ. Ντ. Ψυχογιόν, εἰς Ἡλειακὰ (1960), σ. 614.

³ Βλ. Κ. Ψυχογιόν εἰς Ἡλειακὰ (1961-2), σ. 638.

μήπως οὔτοι, χολωθέντες ἐκ τῆς ἀδιαφορίας ἢ τῆς περιφρονησεώς του, ἐνεργήσωσι μετὰ μεγαλυτέρας κατ' αὐτοῦ ἀυστηρότητος.

2. Συνήθεις τρόποι τιμωρίας τῶν παραβαινόντων τὰς ἀργίας εἶναι, κατὰ τὰς λαϊκὰς ἀφηγήσεις, εἴτε φυσικαὶ «θεομηνίαι», ἀποβλέπουσαι εἰς τὸν ἀφανισμόν τοῦ ἐπιχειρηθέντος ἔργου, (καταβαραθρώσεις, πλήμμυραι, πυρκαϊαί), εἴτε γεωργικαὶ καταστροφαὶ (ἀκαρπία, ξηρασία, χάλαζα, σῆψις), εἴτε καὶ ἄμεσοι φθοραὶ τοῦ οἴκοκυριοῦ (ἐκ σκολήκων, ποντικῶν κ. ἄ.). Ἐκ τῶν τιμωριῶν τούτων προέρχονται καὶ αἱ συχναὶ προσωνομίαι τῶν τιμωρούντων ἀγίων, ὡς «Παναγία Καθοδεματοῦσα», ἅγιος «Σπασοκάδης» κ. ἄ.

3. Ἐκ τῶν συχνοτέρων τιμωρῶν ἀγίων εἶναι: α) οἱ ἀγροτικοὶ καὶ ἐποχικῶς ἐορταζόμενοι (γεωργικοὶ καὶ ποιμενικοί), οἵτινες ἔχουν θέσει ὑπὸ τὴν εὐνοίαν ἢ τὴν δυσμένειάν των τὴν τρέχουσαν παραγωγὴν· β) οἱ ἅγιοι θεραπευταὶ ἢ σωτῆρες, οἵτινες ἀπαιτοῦν εὐγνώμονα ἀναγνώρισιν καὶ γίνονται τόσον ἀυστηρότεροι, ὅσον ὑπῆρξαν εὐεργετικοί· γ) οἱ ἅγιοι τῶν συντεχνιῶν καὶ τῶν ἐπαγγελμάτων εἰδικώτερον, οἵτινες, μόνον ἐφ' ὅσον τιμῶνται εἶναι πρόθυμοι νὰ προστατεύουν τὰ συμφέροντα τῶν ἐργαζομένων· δ) οἱ τοπικοὶ ἅγιοι καὶ πολιοῦχοι, οἵτινες εἶναι πάντοτε σεβαστοὶ καὶ ἐπίφοβοι· ε) οἱ ἅγιοι πάτρωνες τῶν βαπτιστικῶν ὀνομάτων καὶ στ) οἱ ἐκ παρετυμολογίας δυσοίωνοι ἅγιοι (π. χ. ἡ ἅγια Μαύρα), οἵτινες χολούμενοι δύνανται νὰ μετατρέψουν τὰς ἡμέρας των εἰς ἀποφράδας¹.

4. Αἱ μὴ τιμώμεναι δι' ἀργίας Ἑορταὶ εἶναι δυνατόν νὰ ἐμφανισθοῦν προσωποποιημένα, ὡς δαίμονες, καὶ ν' ἀπαιτήσουν, ὡς καὶ οἱ προσωπικοὶ ἅγιοι, τὴν τήρησιν τῆς ἀργίας των.

5. Ἡ ἀργία ἀποδεικνύεται πολλάκις καὶ ἐνέργεια νεκρολατρευτικῆ, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς γαλήνης, τὴν ὁποίαν χρειάζονται οἱ τιμώμενοι «νεκροδαίμονες». Τοῦτο φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰς ἀργίας τῶν Ψυχοσαββάτων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς ἀργίας σχετικῶν ἐορτῶν, ὡς ἡ Μ. Παρασκευή, ἡ Πέμπτη τῆς Ἀναλήψεως κ. ἄ.²

6. Ἡ δι' ἀργίας τιμὴ πρὸς τοὺς ἅγιους καὶ τὰς ἐορτάς δέον ὅπως ἀπονέμεται ἀπὸ τῆς ἐσπέρας τῆς παραμονῆς (πρόσθετον στοιχεῖον νεκρολατρευτικόν).

7. Αἱ ἀπαιτήσεις τῶν ἐορταζομένων ἀγίων διὰ τὴν ἀργίαν των ἐκδηλοῦνται

¹ Ὑπάρχουν καὶ οἱ ἐκ παρετυμολογίας εὐοίωνοι ἅγιοι (π. χ. Πολύκαρπος, Προκόπιος), τοὺς ὁποίους ὁ λαὸς «ἐκμεταλλεύεται», ἐπιχειρῶν ἐργασίας, τὰς ὁποίας θεωρεῖ οὕτω εὐλογουμένας.

² Νεκρολατρευτικαὶ εἶναι πιθανῶς καὶ αἱ παγανιστικαὶ «ἀργίαι» τῶν Δριμῶν (ἀρχαὶ Μαρτίου καὶ Αὐγούστου) καὶ τῶν καθαρτηρίων ἢ διαβατηρίων ἡμερῶν (Καθαρὰ Δευτέρα, Πρωτομαγιά κ. ἄ.).

μὲ διάφορον αὐστηρότητα εἰς τὰ ἔργα τῶν γυναικῶν ἀπὸ ἐκεῖνα τῶν ἀνδρῶν. Αἱ οἰκοκυραὶ τιμωροῦνται περισσότερο, ἐὰν δὲν ἐσκέφθησαν ἀφ' ἐσπέρας νὰ διακόψουν τὴν ὕφανσιν (νεκρολατρικὸν ἐπίσης στοιχεῖον), καὶ τὰς συστηματικὰς ἐργασίας τοῦ οἴκου, παρὰ οἱ ἄνδρες ἐπαγγελματίαι. Ἐνῶς καὶ οἱ ἀγρόται τιμωροῦνται αὐστηρότερον, ἐὰν ἐπιχειρήσουν ἀποτελεσματικὰς ἐργασίας, ὡς τὸ ἀλώνισμα, τὸ θέρισμα κλπ.

8. Ἡ ἀργία τῆς ἐορτῆς καλύπτεται συνήθως διὰ τοῦ ἐκκλησιασμοῦ καὶ τοῦ κοσμικοῦ πανηγυρισμοῦ (εὐωχίαι, χοροί, ἐπισκέψεις), ἅτινα ἀποτελοῦν ἐπίσης τιμητικὰς ἐκδηλώσεις. Ἀναφέρονται ἅγιοι χολωθέντες καὶ διὰ τὴν μὴ ἐκτέλεσιν τοῦ συνήθους πανηγυρισμοῦ.

9. Αἱ ἀπαιτήσεις τῶν ἁγίων διὰ τὴν ἀργίαν των μετριάζονται ἢ καὶ αἴρονται εἰς δύο συνήθως περιπτώσεις: α) ὅταν λόγοι κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης καὶ βοήθειας ἐπιβάλλουν τὴν ἐργασίαν εἰς ἀγροκτήματα πτωχῶν καὶ ὀρφανῶν. β) ὅταν ἐκ τῆς εὐδιόωνου παρετυμολογίας τοῦ ὀνόματός των ἐπιδιώκεται διὰ μικρᾶς ἐργασίας («ἀντιαργίας») ἡ εὐλογία τῶν ἀπασχολήσεων ἢ τῆς παραγωγῆς.

10. Αἱ ἀργίαι τῶν ἐορτῶν ὑπῆρξαν ἐθνικῶς πολῦτιμοι, διότι προσέφερον εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις, ὄχι μόνον τὴν σωματικὴν ἀνάπαυαν (τὴν ὁποίαν ἠναγκάζοντο νὰ παραχωροῦν καὶ οἱ πλέον φιλάργυροι ἐργοδότες) ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχαγωγίαν τῶν πανηγυρισμῶν, οὕτω δὲ συνεκράτουσιν καὶ ἔτρεφον συναισθηματικῶς τὸ ἔθνος. Τὸ πρόβλημα τῶν ἐργατικῶν ἀναπαύσεων εἶχε λυθῆ ἐν πολλοῖς, διὰ τῶν ἀθορύβων τούτων καὶ παραδοσιακῶν ἀργιῶν. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο, ἐὰν ἡ Πολιτεία καὶ αἱ οἰκονομικαὶ ἐπιχειρήσεις ἐπανήρχοντο εἰς τὸν σεβασμὸν τῶν ἐορτῶν, τοῦλάχιστον τῶν δημοφιλεστέρων, καὶ δὲν ἰσοπέδωνον ἡμέρας παραδοσιακοῦ κύρους, ὡς ἡ τῆς Ὑπαπαντῆς (ἐξαιρέτου καὶ διὰ τὴν ἐορτὴν τῆς Μητέρας), τοῦ ἁγ. Κωνσταντίνου, τῆς Ἀναλήψεως, τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, τοῦ ἁγ. Νικολάου κ.ἄ. πρὸς τὰς κοινὰς τῆς καθημερινῆς ἐργασίας.

Π Ι Ν Α Κ Ε Σ

I. ΜΝΗΜΟΝΕΥΟΜΕΝΟΙ ΑΓΙΟΙ ΚΑΙ ΕΟΡΤΑΙ

- *Αζαρίας 67
 *Αθανάσιος 62, 77
 *Αναλήψεως 80, 81
 *Ανάργυροι 93, 94
 *Ανδρέας 96
 *Αννα 97
 *Αντίπασχα 60, 74
 *Αντίφωτα 60
 *Αντώνιος 60, 61
 *Απόστολοι 84
 *Αρχάγγελος 94, 95
 *Ασπροβδόμαδο 73, 74

 Βαρβάρα 96, 97
 Βαρθολομαῖος 82
 Βασίλειος 60
 Βλάσιος 68
 Βλαχέρνα 84, 85

 Γεράσιμος 98
 Γεώργιος 75, 76

 Δευτέρα Θωμᾶ 74, 75
 Δευτέρα Καθαρή 100
 Δευτέρα Πεντηκοστῆς 82
 Δημήτριος 93
 Διακαινήσιμος ἑβδ. 73, 74
 Διονύσιος 98
 Δρίμες 100

 *Ελευθέριος 98, 99
 *Ελισσαῖος 83
 *Εννιάμερα (Κοιμήσεως) 90
 Εὐαγγελισμοῦ 70, 71
 Εὐδόκιμος 90
 Εὐθύμιος 62

 *Ηλίας 88, 89

 *Ἰωάννης Προδρόμος 60

 *Ἰωάννου γενέθλιον 83, 84
 *Ἰωάννου ἀποτομή 91
 *Ἰωάννης Θεολόγος 78, 92, 93
 *Ἰωάννης Χρυσόστομος 63

 Κήρυκος 86, 87
 Κοίμησις Θεοτόκου 90
 Κουφοσάββατο 71, 72
 Κυριακή (ἁγία) 86
 Κωνσταντῖνος 80
 Λαζάρου ἑβδομάς 72
 Λουκάς 93

 Μακάριος 62
 Μάμας 91
 Μαρίνα 87, 88
 Μάρκος 76
 Μαῦρα 77
 Μεγαλοβδόμαδο 72, 75
 Μεσοπεντηκοστή 79, 80
 Μεταμόρφωσις 90
 Μηνᾶς 95
 Μισοσπορίτισσα 95
 Μιχαὴλ Ἀρχάγγελος 94
 Μόδεστος 99

 Νέστωρ 93
 Νικόλαος 80, 97

 *Ονούφριος 82, 83

 Παναγία (Γενέσιον) 92
 Παναγία (Εἰσόδια) 95
 Παναγία (Κοίμησις) 90
 Παντελεήμων 90
 Παρασκευὴ (ἁγία) 89, 90
 Παρασκευὴ (ἡμέρα) 72, 73, 89, 90
 Παρασκευὴ (Μεγάλη) 72, 73
 Πάσχα 73, 74
 Πελαγία 78

Πέμπτη (Μεγάλη) 72, 75
 Πέμπτη Πάσχα (Λαμπροσ.) 75
 Πεντηκοστή 81, 82
 Πέτρου - Παύλου 84
 Πνεύματος άγ. 81, 82
 Πολύκαρπος 68
 Πολυσπορίτισσα 95
 Προκόπιος 86
 Πρωτομαγιά 77, 100
 Πρωτοσταυριά 91
 Πρωτοχρονιά 60
 Σάββας 97
 Σαράντα (άγιοι) 68, 70
 Σπυρίδων 98
 Σταυρού (ΰψωσις) 92
 Στέφανος 99

Στυλιανός 96
 Συμεών 66, 67
 Ταξιάρχαι 94, 95
 Τετάρτη (Μεγάλη) 72
 Τριάδος άγ. 82
 Τρύφων 63
 Ύπαπαντή 64, 65, 66
 Φίλιππος 95
 Φῶτα 60
 Χαράλαμπος 67
 Χριστούγεννα 99
 Χριστοφόρος 78, 79
 Ψυχοσάββατα 70
 Ψυχοσάββατον Πεντηκοστής 81

II. ΠΡΟΣΩΝΥΜΙΑΙ ΤΙΜΩΡΩΝ ΑΓΙΩΝ

Βαρελάς 93
 Βουλιάχτρα 84
 Βροχάρης 78
 Καφαλωνού 84, 85
 Καψοδεματούσα 84
 Καψοχεροβολού 84
 Λυσσέας 83
 Μοσχαροπνίχτης 68

Νταβαδού 92
 Ριγολόγος 91
 Ρούφνης 82, 83
 Σπασοκάδης 93
 Σπασοκαρούτης 92
 Τρυποτηγανάς 96
 Χαλαζιάς 78

III. ΟΝΟΜΑΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Άκογλους Ξενοφ. 65, 67, 76, 97
 Βαλαβάνης Ίω. 67
 Βουραζέλη - Μαρινάικου Έλ. 59, 89, 98
 Γεδεών Μ. 83, 96
 Genper van Arnold 57
 Διαμάντης Κ. Α. 89
 Έπιφανίου - Πετράκη Στ. 94
 Ήμελλος Στέφ. 72
 Καλινδέρης Μιχ. 59, 75, 89
 Καμπούρογλους Δημ. Γρ. 61, 64, 66, 69,
 72, 74, 75, 77, 79

Καραμεσίνης Μεν. 62, 73
 Καρκαβίτσας Άνδρ. 85
 Κορούλλος Χ. 93
 Κουκουλές Φαίδων 56, 73, 81
 Κυριαζής Ν. Γ. 58, 62, 68, 70, 77
 Κώνστας Κ. Σ. 87
 Κωστάκης Θαν. 80, 94, 97
 Λουκάτος Δημ. Σ. 64, 80
 Λουκόπουλος Δημ. 55, 64, 68, 74, 76,
 77, 78, 83, 86, 89, 91, 92, 93, 95, 96
 Μακρής Κ. Ν. 69, 70, 81, 95

- Μέγας Γ. 'Α. 56, 62, 63, 65, 68, 69, 71,
73, 77, 78, 80, 81, 82, 83, 88, 91,
96, 97
- Νικήτας Παναγιώτης 66, 67, 68, 71, 75,
83, 85, 88, 90, 92
- Οικονομίδης Δημ. Β. 77, 79, 89
- Παπαδόπουλος 'Ιω. 84
- Παπαθανασόπουλος Θαν. 63
- Πέρδικα Νίκη 80, 92
- Πολίτης Ν. Γ. 56, 57, 58, 60, 61, 66,
67, 68, 69, 71, 72, 73, 74, 76, 78,
79, 82, 84, 85, 87, 88, 90, 94, 95,
96, 97, 98
- Ποτλής Μ. 57
- Ράλλης Γ. Α. 57
- Ράμφορ 'Ιω. 84
- Ρήγας Γ. Α. 92
- Σιόντης Κωνστ. 61, 70
- Σπυριδάκης Γ. Κ. 63, 68, 70
- Σπυρόπουλος 'Απ. 62, 73
- Σταμούλη - Σαραντή 'Ελπινίκη 63, 71,
72, 75, 88, 91
- Φραγκάκι Εύαγγελία 71
- Frazer J. - G. 56
- Χατζημιχάλη 'Αγγελική 76, 81
- Χατζηνικολάου - Μαραβᾶ 'Αννα 78, 92
- Ψυχογιός Κ. 63, 64, 65, 85, 86, 96, 97, 99

IV. ΟΝΟΜΑΤΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΤΩΝ

- 'Ατζολετάκη 'Ελένη 98
- Βαΐου 'Αθανάσιος 94
- Βλαχογιάννης Λάμπρος 62
- Μπενάτσης 'Απόστολος 79, 80, 90, 93
- Παπαδάτου Στεφάνια 85
- Ράπτου Μαγδαληνή (πρεσβυτέρα) 64,
82, 95

RESUMÉ

Jours Fériés et Saints Punisseurs, par Démétrios Loucatos.

Il s'agit d'interdictions ou de tabous de travail, aux jours fériés du Calendrier grec, en tant que moyens préventifs de protection par les Saints.

Après une présentation détaillée des cas, suivant le Calendrier Orthodoxe, l'auteur donne en conclusion ses constatations sur le respect des fêtes et les croyances populaires qui sont :

1. Le peuple grec a bien appris, par l'église, de respecter les jours fériés; mais il fait aussi attention à de petites fêtes, qu'il honore, parce qu'il a peur pour ses cultures, son élevage, ses métiers et sa santé.

2. La punition probable des saints ou des fêtes, qui n'ont pas été honorés par la suspension du travail, consiste, selon les croyances populaires, soit à un engloutissement, soit à l'inondation, l'incendie, la catastrophe de la récolte, l'accident dans le ménage etc. C'est à cause de cela

qu'on donne, aux fêtes et aux saints, des noms caractéristiques, comme p. ex. Notre Dame «l'Incendiaire» ou Saint Jean «le Casseur de barils» etc.

3. Parmi les saints qui châtient fréquemment sont: a) les saints de protection agraire; b) les saints guérisseurs ou sauveurs c) les saints patrons des corporations d) les saints locaux; e) les saints patrons de prénoms, et f) les saints, dont les noms sont conçus par une étymologie populaire.

4. Les fêtes elles-mêmes sont personnifiées par le peuple, qui les voit comme des femmes surnaturelles, punissant les refractaires. Chaque jour férié a «sa mauvaise heure», qui peut faire mal à celui qui le méprise.

5. La suspension du travail a le caractère d'un culte des morts, chose qu'on peut voir dans les tabous des commémorations et des jours des défunts.

6. Tout repos de fête commence dès le veille et au son des cloches des vêpres. C'est un élément de plus, qui montre le caractère mortuaire du tabou.

7. Ce sont surtout les femmes qui doivent respecter les saints, par la suspension du travail. C'est particulièrement le filage, ou le tissage, qui gêne les saints, chose qui montre toujours l'ennui des morts devant cette action d'enchêvetrement. De même on constate que les saints demandent plus de respect aux agriculteurs, qu'aux travailleurs de la ville.

8. Le repos de fête est complété par d'autres actions religieuses, comme celle d'aller à l'église et ensuite se donner à des célébrations sociales.

9. Les exigences des saints sont diminuées ou annulées: 1. lorsque, pour des raisons de solidarité et d'assistance sociale, les individus et la communauté travaillent pour les pauvres et les orphelins. 2. lorsque le nom du saint, étant de bon augure, appelle lui-même au travail, pour une prospérité dans l'année.

10. On peut conclure que les interdictions religieuses sur le travail furent bienfaisantes pour les classes populaires, parce qu'elles donnèrent aux travailleurs le plaisir du repos et de l'amusement social. De même ces loisirs ont donné des solutions aux problèmes de la durée et des conditions pénibles de travail des gens, pendant les siècles.